

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE
ANABİLİM DALI

İKTİSAT TARİHİMİZDE MEHMED ŞERİF EFENDİ’NİN YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ASLIGÜL TOPALOĞLU DOĞAN

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE
ANABİLİM DALI

İKTİSAT TARİHİMİZDE MEHMED ŞERİF EFENDİ’NİN YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ASLIGÜL TOPALOĞLU DOĞAN

Tez Danışmanı
Melek DOSAY GÖKDOĞAN

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE
ANABİLİM DALI

ASLIGÜL TOPALOĞLU DOĞAN

**İKTİSAT TARİHİMİZDE MEHMED ŞERİF
EFENDİ’NİN YERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

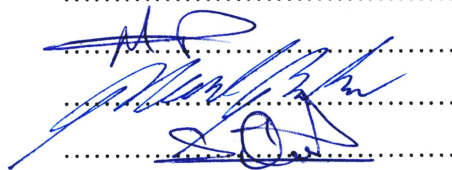
Tez Danışmanı : Melek DOSAY GÖKDOĞAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı:

İmzası:

Prof. Dr. Melek Dosay Gökdoğan
Prof. Dr. Mehmet Murat Baskıcı
Doc. Dr. Sema Öncel

Tez Sınavı Tarihi : 19.06.2017

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (21/07/2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Aslıgül TOPALOĞLU DOĞAN

İmzası

ÖNSÖZ

Bilim tarihimizdeki özgün esere sahip ilk akademisyen iktisatçı olarak anabileceğimiz Mehmed Şerif Efendi, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında çeviri eserler ile Osmanlı düşünce hayatına giren iktisat bilimi alanında, Babıâli Tercüme Odasında edindiği birikim ile Mekteb-i Mülkiye'de verdiği dersleri derleyerek makaleler yayınlamış ve Mekteb-i Mülkiye ders notlarından oluşturduğu “*İlm-i Emvâl-i Milliyye*” adlı kitabı ile Osmanlı Modern İktisat literatürüne ilk telif eseri kazandırmıştır. Çalışmamızın temel amacı, *İlm-i Emvâl-i Milliyye*'nin başlıklarından ve dönemin çeşitli mecmualarında yayımlanmış olan makalelerinden yola çıkarak Mehmed Şerif Efendi'nin iktisat bilimine yaklaşımını ve iktisat anlayışını incelemektir.

Çalışmanın hazırlanmasının her aşamasında büyük vakit ve emek harcayarak, değerli fikirleri ile beni yönlendiren ve yardımlarını benden esirgemeyen Tez Danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Melek DOSAY GÖKDOĞAN'a, sonsuz saygıyla teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, tezimin konusu başta olmak üzere pek çok noktada kendisini yol gösterici olarak yanımda bulduğum değerli eşim Gökhan'a sabrı ve desteği için teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
İKTİSAT NEDİR?	2
OSMANLI'DA İKTİSAT BİLİMİ	4
MEHMED ŞERİF EFENDİ	9
İKİNCİ BÖLÜM	14
İLM-İ EMVÂL-İ MİLLİYYE TANITIM YAZISI	14
İLM-İ EMVÂL-İ MİLLİYYE'NİN BAŞLIKLARI	16
MEHMED ŞERİF EFENDİ'NİN MAKALELERİ'NİN SADELEŞTİRDİĞİMİZ METİNLERİ	24
<i>Tercümân-ı Ahvâl</i> "Ekonomi Politik İlminin Tarifıyla Hudud-ı Tabiiyyesinin Tahdidi Beyanındadır" (1278- 74/75)	
24	
<i>Tercümân-ı Ahvâl</i> "Sanayi ve Ziraatden Hangisinin Hakkımızda Hayırlı Olduğuna Dairdir" (1278- 68/69)	
27	
<i>Mecmû 'a-i Fünûn</i> "Lüzum-u Say-ü Amel" (1278- No:8 s.333-337)	
31	
<i>Tercümân-ı Ahvâl</i> "Bankaların Envaı ve Tabiatlarına Dair" (1278- 84/85)	
33	
<i>Tercümân-ı Ahvâl</i> "İtibar-i Umum-i Ticarete Dair" (1278- 105/108)	
36	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	43
DEĞERLENDİRME	43
SONUÇ	48
KAYNAKÇA	49
EK 1	50
EK 2	80
EK 3	83
EK 4	85
EK 5	86
EK 6	87
ÖZET	88
ABSTRACT	89

GİRİŞ

Tez çalışmamız, 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı'da modern iktisat anlayışının gelişmesine katkıda bulunan önemli şahsiyetlerden Mehmed Şerif Efendi'yi tanıtmayı, Mekteb-i Mülkiye'de vermiş olduğu dersler için hazırladığı ders notlarından oluşan ve Osmanlı'da ilk telif iktisat eseri olarak kabul edilebilecek *İlm-i Emvâl-i Milliyye*'nin başlıklarından ve dönemin çeşitli mecmualarında yayımlanmış olan makalelerinden yola çıkarak Mehmed Şerif Efendi'nin iktisat bilimine yaklaşımını ve iktisat anlayışını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu hedeflere ulaşabilmek için Mehmed Şerif Efendi'nin *İlm-i Emvâl-i Milliyye* isimli eserinin IRCICA kütüphanesinden elde edilen tek ve eksik el yazması kopyasındaki konu başlıklarının transliterasyonu ve sadeleştirilmesi yapılmış, *Tercümân-ı Ahvâl* ve *Mecmû'a-i Fünûn* dergilerinde yer alan çeşitli makalelerinin Milli Kütüphane veritabanından edinilen orijinal kopyaları da yine transliterasyon ve sadeleştirme çalışması yapılarak incelenmiştir.

Tezin I. Bölümünde, İktisat biliminin ve Osmanlı Devleti'nde iktisat anlayışının gelişimi hakkında genel bilgiler ve daha sonra Mehmed Şerif Efendi'nin yaşamı ve eserleri hakkındaki bilgiler yer almaktadır.

II. Bölümde, Mehmed Şerif Efendi'nin iktisadi düşüncesi *İlm-i Emvâl-i Milliyye* konu başlıkları ve makalelerinin sadeleştirmeleri çerçevesinde iktisat bilimine ilişkin görüşlerine yer verilmiş, son olarak III. Bölümde, elde edilen bilgiler doğrultusunda konuya ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuş ve çalışmanın amacına ulaşıp ulaşılamadığı tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKTİSAT NEDİR?

İktisat ve ekonomi sözcükleri, günümüzde eş anlamlı olarak kullanılmakta olup,

İktisat kelimesinin kökeni, Arapça “kasd” kelimesinden türemiştir. Osmanlıca iktisâd, “aşırı gitmeme, davranmama” “tutum, tutma” “biriktirme, arttırma”¹ anlamlarına gelir.

Eş anlamlısı olarak kullandığımız “ekonomi” kelimesinin kökeni ise, eski Yunanca’ya dayanır. Eski Yunanca “oikos” (ev) ve “nomos” (yönetim) sözcüklerinin bileşiminden oluşan “oikonomia” (ev idaresi) günümüzde dilimize Fransızcadan geçen “économie” sözcüğünün temelini oluşturur.

Her iki sözcüğün kökenini de göz önünde bulundurduğumuzda, iktisadın yahut ekonominin bir düşünce ve eylem olarak insanlığın varoluşu ile birlikte ortaya çıktığını söylemek yanlış olmaz. İnsanın basitçe “iktisadi düşünme”sinin en eski insan toplumlarında dahi günlük yaşamda görülebileceği kabul edilebilir. Örneklendirmek istersek, yerleşik hayata geçmemiş avcı toplayıcı topluluk üyesinin, temel beslenme ihtiyacını karşılamak üzere ele geçirdiği av hayvanını, ihtiyacı kadarını tükettikten sonra geride bırakmayarak örneğin korunaklı bir yerde, daha sonra tüketmek üzere saklaması en temel anlamda iktisadi davranışa örnek teşkil edebilir, çünkü bu bilinçli bir tasarruf eylemidir.

Ancak iktisadi davranma ile iktisat hakkında sistematik düşünmenin, çok farklı eylemler olduğu açıktır. İktisadi veya ekonomiyi bu anlamda ele aldığımızda, teorik anlamda sistematik iktisat düşüncesinin, ilk olarak eski Yunan’da başladığını söylemek yanlış olmaz. “Adalet”in mutlak bir değer olduğunu, sosyal hayatın adalet kurallarına uygun bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini savunmuş olan Sokrates’in öğrencisi Platon’a göre, iyi yaşamak, “adalete uygun” yaşamaktır. Bunun nasıl gerçekleşeceğini anlatırken de toplumsal hayatın düzenlenmesinden ve ekonomik örgütlenmeden bahseder. Platon, *devlet* adlı eserinde; devletin, insanın tek başına kendine yetmediği ve birçok şeye ihtiyaç duyduğu anda doğduğundan, insanların birbirlerinden farklı yaratılışları olduğu ve buna uygun işleri yaparak birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamaları

¹Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, 2010, s.489.

sonucu devletin oluşacağından, iş bölümü ve meslek gruplarından, alım satım işlemlerinden, pazardan ve değiş tokuş aracı olan paranın varlığından bahseder. Öğrencisi Aristoteles ise, iktisadi faaliyetlerin ilk birimi olarak aileyi almıştır. Toplumu, ailelerin birleşmesi ile oluşan bir kurum olarak görür. *Politika* ve *Nikomakos 'a Etik* adlı eserlerinde iktisadi konulara değindiği bölümler yer almaktadır. *Politika* adlı eserinde, özel mülkiyet ve ortaklaşa mülkiyet kavramlarına ayrıntılı biçimde değinmiş, aile kavramını ahlaki ve ekonomik açılarından incelemiştir. İhtiyaçlar ve onların tatmini, servet, değiş tokuş, değişim aracı (para), kölelik, ticaret, para kazanma biçimleri, faiz, işçilik, tekellilik gibi kavramları kısaca açıklamakta ve örneklendirmektedir.

Aristoteles'in ilk kavramları çerçevesini takiben sistematik iktisat düşüncesine, feodalizm ve skolastisizmin hakimiyetinde geçen Ortaçağ'ın sonrasında, merkantilist dönem ve devamında gelen yenilikçi fikirlerle yeni bir soluk kazandırılmıştır. Merkantilizm, Avrupa'da Ortaçağ'ı takip eden üç yüz yıllık dönemde hakim olan ekonomi anlayışı olup, bu anlayışa göre bir milletin refahı anaparanın miktarına bağlıdır ve kıymetli maden (altın ve gümüş) girişini arttırmak hedeflenmelidir. Bu da dış ticaret fazlası verilmesi ile yükseltilir. Merkantilizme göre, yönetim ekonomide korumacı bir rol oynamalı, ihracatı desteklemeli ve ithalatı sınırlandırmalıdır.

“Merkantilistler, Ortaçağ düşüncesini reddedip onun yerine daha akılcı (rasyonel) ilkeler oluşturmaya yönelmişlerdir. Bu yönleri nedeniyle sonradan ortaya çıkacak ve gerçek politik ekonominin kurucusu sayılan Fizyokratlar'ın öncüleri kabul edilirler.”²

Fizyokrasi, 18. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan, merkantilizmin eksikleri üzerine karşıt görüşlerin oluşturduğu iktisadi akımdır. Fizyokrat felsefenin kurucusu John Locke (1632-1704) olmakla birlikte, fizyokrasinin en ünlü temsilcisi ve kurucusu Francois Quesnay'dır (1694-1774) Fizyokraside üretken olan tek alanın ve zenginliğin kaynağının tarım olduğu ileri sürülür ve vergilendirilen tek alanın da yine tarım olması gerektiği savunulur. “Doğal Düzen” anlayışı dolayısıyla devletin ekonomiye müdahale etmesine karşı çıkılır.

Ancak tüm bu görüş ve akımlar, iktisadın hala bağımsız bir bilim dalı olarak var olmadığı, tüm tartışmaların “ahlak” sistemiği çatısı altında yapıldığı döneme aittir. İktisadın pozitif ve normatif bir bilim olarak doğuşu Adam Smith (1723-1790) ile

²Vural Savaş, *İktisatın Tarihi*, Ankara, 2000, s. 138.

başlar.³ Kendisi de bir ahlak profesörü olan Adam Smith, *Ulusların Zenginliğinin Niteliği ve Nedenleri Hakkında Bir Araştırma* (1776) adlı eserinde, ekonomi alanına bakışındaki yenilik ile “klasik iktisat” düşünce sisteminin kurucusu olmuştur.

Smith’e göre para, servetin kaynağı değil, yalnızca değişim aracıdır. Servetin kaynağı emektir. Ulusların servet farklılıkları sadece emek farkından oluşur. Eserine “işbölümü” konusu ile başlayan Smith, işbölümü ve uzmanlaşmanın, servetin kaynağı olan emeğin verimliliğini arttırdığını ayrıntılı olarak anlatır. Kitapta bunun dışında ekonominin temel kavramları olan değer, sermaye, ekonomik düzen, ekonomik politika, bölüşüm, uluslararası iktisat, vergileme ve gelir türleri gibi klasik iktisadın ana konuları yer almaktadır. Smith’in, klasik iktisada kazandırdığı terimlerden biri de, bireycilik akımının bir yansıması olarak kabul edilebilecek olan “görünmez el prensibi”dir. Bu prensibe göre, piyasa mekanizmasındaki her karar alıcı birim, toplumsal yararı değil de kendi bireysel yararını maksimize edecek şekilde hareket ettiğinde, sosyal yarar da görünmez bir el aracılığı ile kendiliğinden maksimize olur. Ayrıca bu kendiliğinden işleyişin sağladığı fayda maksimizasyonu, hükümetlerin piyasa işleyişine müdahale etmemeleri gerektiği görüşünün de sebebidir.

Adam Smith tarafından kurulan klasik iktisat ekolü daha sonra J. B. Say (1767-1832), J. Bentham (1748-1832), D. Ricardo (1772-1823), T. Malthus (1766-1834) ve J.S. Mill (1806-1873) gibi iktisatçılarca geliştirilmiştir.

OSMANLI’DA İKTİSAT BİLİMİ

İktisat öğretisinin Osmanlı’daki gelişimini ortaya koymak için, öncelikle bilimler tasnifinde Osmanlı bilginlerinin Aristoteles’in tasnifini takip ettiklerini söyleyerek başlamak gerekir. Aristoteles, bilimleri, teorik, pratik ve poetik bilimler olmak üzere başlıca üç kısma ayırmıştır. Pratik bilimler, insan eylemlerinin yönetilmesi ile ilgili, siyaset, ahlak ve ekonomi(ev idaresi) gibi bilimleri kapsamaktadır. Bu noktada, Aristoteles’in bilim sınıflandırmasında ahlak biliminin insanın yönetilmesini, ekonomi biliminin ailenin yönetilmesini ve siyaset biliminin ise toplumun (devletin) yönetilmesini konu edindiğini söyleyebiliriz. Aristoteles’in bilim tasnifi, Kınalızade Ali Efendi, Taşköprülüzade Ahmet Efendi ve Katip Çelebi gibi pek çok Osmanlı bilginince benimsenmiş olup, bu tasnife uygun biçimde iktisada, ilimler tasnifinde “hikmet-i ameliyye” içerisinde yer verilmiştir. Yine Aristoteles’e paralel olarak, iktisadı “ev ekonomisi” düzeyinde ele almış ve daha çok ahlaki yönden incelemişlerdir.

³Vural Savaş,a. g. e., s. 259.

Bilimsel anlamda iktisada bakış bu şekilde iken yönetsel anlamda Osmanlı Devleti'nin iktisadi görüşü, diğer pek çok alanda olduğu gibi “Nizam-ı Alem” ideolojisinin hakimiyetindedir. Devletin birliği, bütünlüğü ve kamu düzenini koruma temeline dayanan bu anlayış çerçevesinde Osmanlı ekonomisi, belirli kalıplar dahilinde, durağan bir politika ile yönetilmektedir. Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar, bu durumu şu sözleri ile açıklamaktadır:

“Evvela maddeden bilgi üretmek değil de Osmanlı hukuki muhiti daha ziyade kendisinden evvelki devlet yönetim tecrübelerinden yordamlamayla bir nevi sağduyu iktisadına yönelirken, çerçeve bir iktisat politikası ve onun araçlarını üretmişler. Ancak bu durum akademik bir emprisizme dayanmamaktadır. Yani teorik çerçeveler üretsin, bunu sınısın, sonra daha geniş daha kapsamlı teorik çerçevelere ulaşsın. Böyle bir iktisadi iktisatla bilmenin anlayışı yok. Osmanlıların izlediği yol Eski Yunan'da da var. İlm-i Tedbir-i Menzil kavramı bunun ifadesi. Ekonominin kendisi bir ev gibi görülüyor. Bunda bir yanlışlık yok. Çünkü onu idare edecek olanlar idare ederken bazı kural ve kaideler koyuyor. Aristo, “birey”i ön plana çekiyor. Osmanlı ekonomiyi çok kontrollü şekilde götürüyor. Onu başıboş bırakmıyor. Onunki “İlm-i Tedbir-i Menzil” değil, “İlm-i Tedbir-i Devlet”. Çünkü her şeyin içinde ve üstünde devlet felsefesi var. Devlet ekonomiye hakim. İktisadi kontrol altında tutmasının sebebi, iktisadi kendi haline bırakıp, iktisadi olması gereken kanunlarına, yani bireylerine bırakmamıştır. Çünkü bırakınca, karşısında devleti tehdit eden, iktisadi gücünü paradan alan bir sınıf ortaya çıkacaktı. Devlet bunu istemiyor. İstemeyince de kuralları kendisi koyuyor, insanları o kurallara göre oyun oynamaya zorluyor. Kısaca Osmanlı hukuki muhiti “İlm-i Tedbir-i Devlet”in esaslarını ortaya koymuştur.”⁴

Klasik dönem Osmanlı ekonomisinin genel yapısını özetlemeye çalışırsak, öncelikle devlet gelirleri, fetihlerden elde edilen topraklar, çeşitli ganimetler ve tarım topraklarından elde edilen vergilerden oluşmaktadır. Ancak bunun yanında şehir ahalisinden, esnaf ve tüccarlardan alınan vergi ve resimler ile dış ticaretten alınan vergi ve gümrük resimleri de gelir kaynakları arasındadır. Osmanlı'da ekonomi, esas olarak tarımsal faaliyetlere dayanmakta olup tarım faaliyetleri geleneksel tarım yöntemleri ile yürütülmektedir. Nizam-ı Alem anlayışının bir uzantısı olarak, toprakta özel mülkiyet söz konusu değildir, toprak mülkiyeti devletindir. Tarımın temeli, köylü hanesine dayalı işletmelerden oluşur. Devlete ait topraklar, üzerinde tarım yapılması ve belirlenen

⁴Ahmed Güner Sayar, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Ekonomik, Kültürel ve Devlet Felsefesine Ait Değişmeler*, İstanbul, 2008, s. 123.

vergilerin ödenmesi karşılığında köylü ailelere bırakılmaktadır. Osmanlı Devleti, fetihlerle elde edilen toprakları işlevine göre has, zeamet ve tımar olarak bölümlere ayırarak has ve zeametleri yönetici kesime, tımarları ise sipahilere vererek, sipahilerden, bu dirliklerde üretim faaliyetlerinin düzenli ilerlemesi, vergilerin toplanması ve belirlenen sayıda silahlı ve zırhlı askerin yetiştirilmesini talep eder.

Tarımsal üretimin haricinde şehirlerde faaliyet gösteren zanaatkarlar da Osmanlı ekonomisinde önemli bir yere sahiptir ancak zanaat sahiplerinin üretimleri, hem nitelik hem de nicelik bakımından, lonca adı verilen teşkilatlanmaların denetimi altında bulunmaktadır. Lonca üyesi olma zorunluluğu, zanaat sahiplerini sınırlandırmanın yanında, loncanın siyasi gücü sayesinde dışarıdan gelebilecek rekabete karşı da korumaktadır. Her üretim kolunda faaliyet gösterecek tezgah sayısı ve bunların üretim miktarları ve ürettikleri malı nerede satabilecekleri yine loncalar tarafından ayrıntılı şekilde belirlenmiştir.

Osmanlı Devletinde dış ticaret ise, Avrupa'da gelişiminden bahsettiğimiz merkantilist iktisat anlayışının tam tersi istikamette seyretmiştir. Buna örnek olarak Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren ihracata %12, ithalata ise %3 vergi uygulanması ile dış ticaret dengesinin Osmanlı lehine sonuçlanması engellemesi gösterilebilir.

Ülke içindeki üretimi dış rekabete karşı korumak ve desteklemek, istihdam yaratmak Osmanlı yönetimi için büyük öncelik taşımıyordu.⁵

İktisadi araçlar arasında, narh (fiyat sınırlandırma) ve sikke taşıması, yani sikkelerin ayarının düşürülmesi de bulunmaktadır. Bu yöntemler ile ekonomik sıkıntılar kısa süreli olarak hafifletilmiştir.

Haksız kazanç sağladığı tespit edilen veya ölen devlet memurlarının mallarına devlet tarafından el konulması şeklinde yürütülen müsadere usulü de yine, sermaye birikimini engelleyen yöntemler arasındadır.

Osmanlı iktisat anlayışında, devlet politikasının yanında sosyolojik öğelerin de etkili olduğuna değinmek gerekir. Devletin, kuruluşundan itibaren İslam öğretisini yol gösterici kabul etmiş olmasının ve şer-i kurallara göre yönetiminin yanı sıra Osmanlı insanının tasavvufi yaşayışından kaynaklanan dünya malına ehemmiyet vermeme hali de bu bütünün bir parçasıdır.

⁵Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, İstanbul, 2015, s. 73.

Osmanlı gerçeğine damgasını vuran kurumsal unsurlar bulunmaktadır. Buna göre, yaptırım gücünü din ve törenin üzerine çekebilmiş bir devlet felsefesi ile devlete, dine, töre ve geleneklere itaatkar, zayıf tüketim enstenklerine sahip, maddeyi (dünyayı)kendi haline terk eden Osmanlı insanının, yukarıda zikredilen normatif unsurlarla kurduğu rabıtayı ihmal edemiyoruz.⁶

Osmanlı insanı maddeleşmemiş dünya görüşüne sahiptir. Bunun İslam inancından kaynaklandığını söylemek doğru olur. Şöyle ki, her ne kadar İslam kazanç sağlamayı teşvik etse de İslam'ın toplum yararına harcamayı öğütlemesi, iktisadi anlamda mal biriktirmeyi yasaklamasa da biriktirilen malın toplumsal dayanışmayı pekiştirmek amacıyla toplumla paylaşılmasını salık vermesi, Müslüman için toplumun zararına servet biriktirmeyi hoş görmediğini göstermekte, Müslümanları maddeye karşı mesafeli olmaya davet ettiğinin delili olarak gözükmektedir. Osmanlı insanının maddeleşmemiş dünya görüşünde İslami tasavvufun rolünün de önemli olduğunu söylemek yanlış olmaz.⁷

Nizam-ı Alem ideolojisine uygun dengelere ve normlara sıkı sıkıya bağlı Osmanlı iktisat anlayışı, coğrafi keşifler sonucunda o güne kadar kullanılan ticaret yollarının değişmesi, Osmanlı'nın elinde bulunan yolların önemini kaybetmesi ve dolayısı ile vergi gelirlerinin azalması, nüfus artışı, fetihlerin azalması ve maliyet bakımından ağırlaşması ile ana devlet gelir kaynaklarından olan fetih gelirlerinin yetersiz kalması, tımar sisteminin bozulması ve nihayet Batı'nın bilimsel ilerleyişi ile ekonomik anlamda da belirleyici rolü üstlenmesi gibi sebeplerle, Osmanlı Devlet ekonomisini yönetmekte yetersiz kalmaya başlamıştır.

Sistemde meydana gelen aksamalar sonucunda ortaya çıkan bütçe açığı, vergi gelirlerinin azalması, paranın ayarının bozulması gibi problemler, 17. yüzyılda Katip Çelebi ve Koçi Bey gibi isimler tarafından, layihalar ve risaleler ile eleştirilmiş, ancak konu ile ilgili ciddi önlemler alınamamıştır. Osmanlı klasik dönem iktisat politikası tedbirleri için hazırlanan raporlarda genellikle; tımar sistemini en eski şekliyle yeniden canlandırmak, vergileri arttırmak, paranın taşıyırı ve müsadere sisteminin uygulanması gibi geleneksellikten uzaklaşmayan ve yüzeysel sonuçlar veren tedbirler yer almıştır.

18. yüzyılda ise III. Selim ve II. Mahmud gibi padişahlar döneminde Batı'ya gönderilen elçiler vasıtasıyla yukarıda bahsedilen tedbirler yerine verimlilik artışı, özel

⁶Ahmed Güner Sayar, *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması*, İstanbul, 2009, s. 64.

⁷Diren Çakmak, *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Evrimi*, İstanbul, 2011, s.49-50.

mülkiyet, gibi öneriler gündeme getirilmiştir. 18. yüzyıl, modern iktisat anlayışının Osmanlı'ya girişi öncesinde ilk temasların yapıldığı dönemdir.

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı'nda yer alan özel mülkiyet hakkı maddesi, Osmanlı ekonomisinde ilk kez liberal yaklaşımların kabul gördüğünün işaretidir. Bu fermanla, bireylerin can, mal güvenliğinin sağlanacağına dair madde ile bireyin özgürlükleri güvence altına alınmıştır. Böylece liberal iktisat anlayışının dayandığı unsurlardan olan özel mülkiyet ve bireysel hak ve özgürlüklerin korunması konusunda adım atılmıştır. Bireye odaklanılarak devletin yetki alanından bireylere pay verilmesi söz konusu olmuştur. Mal mülk sahibi olabilmenin yanında bunların miras bırakılabilmesi de müsadere usulünden vazgeçildiğini gösterir. Osmanlı tarihinde ilk kez "vatandaşlık" kavramı ve vatandaşlıktan doğan haklar betimlenmiş, bu hakların korunması için yapılması gereken bazı işler sayılmış ve birey ön plana çıkarılmıştır. 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı'nda ise Osmanlı Devletinde yaşayan gayrimüslim toplulukların haklarının genişletilmesine dair maddelerin yer alması, bu bireysel özgürlüklerin Osmanlı tebaasının geri kalanına da yayıldığına işaret sayılabilir.

Osmanlı Devleti'nde Batılı düşünce tarzının ve modern iktisat anlayışının yasal temelleri bu fermanlar ile oluşturulurken, bu düşünsel değişimi topluma yansıtmak ve modern düşünceyi yaymak hususunu, sefarethaneler ve tercüme odası aracılığı ile Batı düşüncesini irdeleme fırsatı bulan dönemin Osmanlı aydınları yerine getirmiş görünmektedir.

Babıâli tercüme odası, bu yönüyle Tanzimat sonrası yenilikçi düşünce ve hareketleri geliştirecek olan aydınların yetiştiği ve Batı düşüncesi ile buluştuğu bir okul niteliği kazanmıştır. Osmanlı devletinde yayımlanan ilk iktisat kitabı, bu çatı altından çıkan Sahak Abro'nun, 1852'de "*İlm-i Tedbir-i Menzil*" isimlendirmesi ile tercüme ettiği J.B. Say'ın "*Catechisme d'Economie Politique*" (*Politik İktisadın Kutsal Kitabı*) adlı eseridir. Ancak İlber Ortaylı, "*Osmanlı'da Milletler ve Diplomasi*" isimli kitabında, Viyana Milli Kütüphanesi Şark Yazmaları bölümünde bulunduğunu ve içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla 1830'lu yıllarda kaleme alınmış olan yazarı belirsiz "*Tedbîr-i Ümrân-ı Mülkî*" adlı eserin, tarihsel bakımdan Osmanlı'da yayımlanan ilk iktisat eseri olarak kabul edilmesinin daha doğru olacağını söyler.⁸

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, *Takvîm-i Vekayî*, *Tercümân-ı Ahvâl*, *Mecmû'a-i Fünûn* gibi süreli yayınlarda iktisada ilişkin makalelerin yer aldığı, çeviri ve telif pek çok eserin yayımlandığı, dolayısıyla iktisat yazınının bir ivme kazandığı

⁸İlber Ortaylı, *Osmanlı'da Milletler ve Diplomasi*, İstanbul, 2014, s. 243-252.

görülmektedir. Aşağıda da sıralayacağımız çeşitli eser ve mecmualarda yer almış makalelerin yanı sıra iktisadın dönemin okullarında ders olarak okutulması da Osmanlı'da modern iktisat anlayışının yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Modern iktisadın Osmanlı düşünce hayatına girişi ve çağdaş iktisat kuramlarının tanınması sırasında Osmanlı düşünürlerinin benimsediği ilk anlayış klasik iktisat kuramıdır. Ancak sonraları her yeniliğin zaman içerisinde kendi karşıtını yaratmasına benzer olarak bu klasik liberal anlayışa alternatif teşkil edecek korumacı görüşlerin ortaya çıkması ile iktisat alanında tartışma zemini zenginleşmiş ve Osmanlı Devletinin yıkılmasından sonra Türkiye Cumhuriyetinin miras aldığı iktisat bilimini oluşturmuştur.

19. yüzyılda iktisat yazınına katkıda bulunan tercüme ve telif eserlerden başlıcaları arasında, Mehmed Şerif Efendi'nin *İlm-i Emvâl-i Milliye* (1863), Ahmed Hilmi'nin *İlm-i Tedbîr-i Servet* (1869), Ahmed Midhat'ın *Ekonomi Politik* (1879), Sakızlı Ohannes Paşa'nın *İlm-i Servet-i Milel* (1881), Münif Paşa'nın *İlm-i Servet* (1886), Ahmet İhsan'ın *İlm-i Servet*(1885),Akyiğitzade Musa'nın *İktisat yahut İlm-i Servet*(1896), Cavid Bey'in *İlm-i İktisat*(1897) adlı eserleri sayılabilir.

MEHMED ŞERİF EFENDİ

Doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmayan Mehmed Şerif Efendi (?-1878), pek çok kaynağa göre Hafız Abdünnâfi Efendi'nin oğlu ve Mehmed Tahir Münif Paşa'nın kardeşidir.⁹Bu bilgidен hareketle doğum tarihinin 1800'lü yılların başlarına tekabül ettiğini tahmin edebilmekteyiz. Münif Paşa ile kardeş olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmekte olup, bu durum Münif Paşa'nın ve babasının aşağıda alıntılanan bazı mektuplarından teyit edilebilmektedir.

“... Kulları bu defa Şâm-ı şeref-i hizmet-i seniyyeleriyle müşerref olmamış isem de birâderim Şerif Efendi bendeleri bedel olarak Kâbe-i âmâl tevafiyle müftehirdir...”¹⁰

“Abdünnâfi Efendi'nin Mısır'dan yazdığı Şubat 1845 tarihli mektup... Çünkü hoca, uzun mektubunun son bölümünde, “bu tarafta bizim hadum Mehmed Şerif ve Mehmed Tahir cenabınıza selâm ve dua ederler.” cümlesine yer vermiştir. Bu durumda

⁹İhsan Sungu, *Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, Birinci Köy ve Ziraat Kongresi Yayını*, s. 109.

¹⁰Kayahan ÖZGÜL, *Münif Paşa*, İstanbul, 2005, s.285-286.

Abdünnâfi Efendi'nin, "Fatma" adında bir kızıyla "Mehmed Şerif" ve "Mehmed Tahir" adında iki oğlu bulunmaktadır."¹¹

Bu kısıtlı bilgilerin dışında ailevi bağları ve kişisel yaşamı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Profesyonel yaşamı ile ilgili olarak ise, yine doğrudan bilgiye ulaşılamamakta, ancak aşağıda da örneklerini sunacağımız çeşitli kaynaklardan ve makalelerini imzalarken kendini tanıtmaya biçimlerinden hareketle çıkarımlar yapılabilmektedir.

Mehmed Şerif Efendi, bazı makalelerinin sonunda "Babîâlî Tercüme Odası Hulefasından" sıfatıyla imza atmıştır. Buradan yola çıkarak, Sezai Balcı'nın "*Babîâlî Tercüme Odası*" adlı kitabında, Tercüme odası faaliyetleri kapsamında oluşturulan bilimsel yazından bahsederken, iktisat alanında yayınlanan eserler başlığı altında Mehmed Şerif Efendi ve *İlm-i Emvâl-i Milliyye*'den bahsetmiş olması, Mehmed Şerif Efendi'nin tercüme odası ile bağlantısını kanıtlar nitelikte bir bilgidir.¹²

Yine bazı makalelerinin sonunda "Takvîm-i Vekayî' Mütercimi Mehmed Şerif Efendi" şeklinde imza atmış olması da bu gazetede çalışmış olduğuna kanıt sayılabilir. Ayrıca İbrahim Şinasi de sadeleştirerek tezimizde yer verdiğimiz tanıtım yazısında Mehmed Şerif Efendi'yi bu sıfatla tanıtmıştır.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Mehmed Şerif Efendi'nin fikirlerini tanıtan ilk kişinin Galip Haldun olduğundan bahsetmektedir.¹³Bu noktadan hareketle yaptığımız incelemede *İktisâdiyyât Mecmuası*'nda muharrir Galip Haldun'un şu sözlerine erişmiş ve aşağıdaki şekilde sadeleştirmiş bulunmaktayız:

"... biraz evvel söylediğimiz suretle Tercüme Odası memurlarından Mehmed Şerif Efendi bu devrin Münif Paşa'dan yegane ünlü bir iktisatçısıdır. Şerif Efendi'nin makaleleri yalnız tercümeğe mahsus olana göre daha fazla incelemeye değerdir. Bu zat memleketin önemli bir meselesini tetkike çalışmıştır. Mesela "Sanayi ve Ziraatten Hangisinin Hakkımızda Hayırlı" olduğuna dair Tercümân-ı Ahvâl sayı 68 sene 1278'de¹⁴yayınladığı iki makale, tetkik ve etraflıca inceleme ürünüdür. Bu makale ile Şerif Efendi memleketimizin yalnız bir ziraat memleketi olarak gösterilmesine ve halkın yalnız o yönden işlere teşvik edilmesine itiraz eder. Şerif Efendi'ye göre, sanayi

¹¹Ali Budak, *Münif Paşa-Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını*, İstanbul, 2012, s.54.

¹²Sezai Balcı, *Babîâlî Tercüme Odası*, İstanbul, 2013, s. 347.

¹³Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Türk İktisadî Tefekkür Tarihi ve Mehmet Şerif", **III. Türk Tarih Kongresi Ankara:15-20 Kasım 1943 Kongreye Sunulan Tebliğler**, 2010s. 263.

¹⁴Miladi 1862

bilimleri ve bilimler ise serveti ve servet ise ziraat vesaireye yol verecek türlü yolları birbiri ardına oluşturacak olduğundan, halkın sanayiye teşvikini gerekli görmektedir. Şerif Efendinin “İlm-i Emvâl-i Milliyye” ismindeki tercümesinden başka Ekonomi Politik İlminin Tanımlanması ile Doğal Sınırlarının Çizilmesine dair iki ve Genel Ticaretin İtibarı’na ait dört makalesi vardır.”¹⁵

Galip Haldun’un burada İlm-i Emvâl-i Milliyye’den tercüme eser olarak bahsetmiş olduğunu görmekle beraber eserin Mekteb-i Mülkiye’de vermiş olduğu ders notlarından oluştuğunu bilmekteyiz.

“... Münif Paşa’yı müteakip iktisat bilimine dair makaleler yayınlayan tercüme odası memurlarından Mehmed Şerif Efendi’yi görüyoruz. Bu zatın Tercümân-ı Ahvâl’in 1278 senesi nüshalarında Genel Ticaretin İtibarı’na ait üç makalesine ve konuşma tarzında bir “Ekonomi Politik”ine tesadüf edilir. Mehmed Şerif Efendi henüz ne olduğu bilinmeyen bu ilmi halka anlatmak için eserini konuşma tarzında yazmış, onu yayınlamaya aracılık eden Tercümân-ı Ahvâl gazetesi de [İlm-i Emvâl-i Milliyye] ünvanı verilen bu ilmi görüşlerini özel bir makale ile tavsiye etmiştir.”¹⁶

Galip Haldun burada Genel Ticaret’in İtibarı’na dair üç makale olduğunu söylese de konu ile ilgili makale dört bölüm halinde yayınlanmış olup tezimiz içinde sadeleştirilmiş metni mevcuttur. Ayrıca Galip Haldun, Mehmed Şerif’in eserini konuşma tarzında yazdığına işaret etmişse de yaptığımız taramalarda Mehmed Şerif’e ait olduğu tespit edilen konuşma biçiminde bir “Ekonomi Politik” metnine rastlanmamıştır. Bu tarama sırasında *Tercümân-ı Ahvâl*’in 119. Sayısından itibaren aralıklarla birkaç sayı devam eden soru cevap içerikli bir metin tespit edilmiş ancak metnin içeriğinde Mehmed Şerif’e ait olduğuna dair bir ifade bulunamamıştır.

İlm-i Emvâl-i Milliyye kitabının kapak sayfasında *İlm-i Emvâl-i Milliyye*’ye dair *Takvîm-i Vekayi*’ mütercimi Mehmed Şerif Efendi’nin Mekteb-i Mülkiye’de tedris eylediği derslerdir ki talebeye malumat olmak üzere ...tab ve temsil olunmakta bulmuştur.” şeklinde bir ifade bulunması, açıkça eserin Mehmed Şerif Efendi’nin Mekteb-i Mülkiye’de verdiği ders notlarından derlendiğini göstermektedir. Ayrıca İbrahim Şinasi, *İlm-i Emvâl-i Milliyye* için yazdığı ve tezimiz içinde sadeleştirdiğimiz

¹⁵Galip Haldun, “Tanzimat Devrinde Neşriyat-ı İktisadiye”, **İktisâdiyyât Mecmuası**, 1916, C.1, S.37, s.4. Ayrıca bkz. Ek 3

¹⁶Galip Haldun, “Tanzimat Devrinde Matbuat ve Neşriyat-ı İktisadiye”, **İktisâdiyyât Mecmuası**, 1916, C.1, S.32, s.3. Ayrıca bkz. Ek 3

metnini sunduğumuz *Tasvîr-i Efkâr* gazetesindeki tanıtım yazısında, Mehmed Şerif Efendi'nin Mekteb-i Mülkiye'de ders verdiğini söylemektedir.

Ali Çankaya tarafından hazırlanan “*Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*” isimli eserde, 4 Mart 1863 tarihli dersler ve müderrislere verilecek ücretlerin belirlenmesi hakkındaki bir belgede Mehmed Tahir Şerif adına bir mühür açılmış olması, Mehmed Şerif Efendi'nin Mekteb-i Mülkiye hocalığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.¹⁷

Bunun dışında yine çeşitli yazarlarca bu konuya değinilmiş olup örnekleri şu şekildedir:

“1280-1281¹⁸ ders yılında kardeşi Mehmed Şerif Efendi'nin verdiği “Emvâl-i Milliyye” dersini 1282-1288 arasında da Münif okutur; ders kaldırıldığında ayrılır.”¹⁹

“Meşhur Münif Efendinin (Paşanın) kardeşi olan bu zat 1275 (1859) da tesis edilen ilk Mekteb-i Mülkiye'de “İlm-i Emvâl-i Milliyye” dersi okuturdu. Memleketimizde iktisat dersini ilk defa okutan bu zattır. Derslerinin notları Matbaa-i Âmire Litoğrafya tezgahında 1280 (1863) tarihine doğru basılmıştır.”²⁰

Mehmed Şerif Efendi, *İlm-i Emvâl-i Milliyye*'yi, kendi ders notlarından hazırlamak suretiyle, iktisat konusunda kendi düşüncelerini yazmış olduğundan, telif eseri olan ilk iktisat hocası olarak değerlendirilebilir ve bu açıdan bilim tarihimizde önemli bir yere sahiptir. “Mehmed Şerif'i bizde eseri ve vesikası olan ilk iktisat profesörü saymak yanlış olmayacaktır.”²¹

Mehmed Şerif Efendinin hayatı ile ilgili bulduğumuz bir diğer ve son belge de Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 12 Zilkade 1295 (7 Kasım 1878) tarihli 114. sayısının ilk sayfasında yer alan ölüm haberidir. Haberden Mehmed Şerif Efendi'nin kalp krizinden vefat ettiği anlaşılmakta ve Münif Paşa'nın kardeşi olduğu bilgisi teyit edilebilmektedir.

¹⁷Ek 6

¹⁸Miladi 1863-1864 yılları.

¹⁹Kayahan Özgül, *Münif Paşa*, İstanbul, 2005, s.122.

²⁰İhsan Sungu, a.g.e., s. 109.

²¹Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, III. Tarih Kongresi-Tebliğler “İktisadi Düşünce Tarihi ve Mehmet Şerif”, Ankara, 1948, s. 264.

“Maarif Nazırı Münif Efendi’nin biraderi erbab-ı fazıl ve kemalden Şerif Efendinin göğüs illetinden vefatını maatteessüf haber aldık. Cenab hak rahmet eyleye.”²²

Mehmed Şerif Efendinin, yayımlanmış bir kitabı ve çeşitli makaleleri bulunmaktadır.

Kitabı:

İlm-i Emvâl-i Milliyye (İstanbul 1280, Darü’t-tıbâati’l âmire, 370 sayfa)

Makaleleri:

Tercümân-ı Ahvâl “Sanayi ve Ziraatden Hangisinin Hakkımızda Hayırlı Olduğuna Dairdir” (1278- 68/69)

Tercümân-ı Ahvâl “Ekonomi Politik İlminin Tarifiyle Hudud-ı Tabiiyyesinin Tahdidi Beyanındadır” (1278- 74/75)

Tercümân-ı Ahvâl “Bankaların Envai ve Tabiatlarına Dair” (1278- 84/85)

Tercümân-ı Ahvâl “İtibar-i Umum-i Ticarete Dair” (1278- 105/108)

Mecmû‘a-i Fünûn “Lüzum-u Say-ü Amel” (1278- No:8 s.333-337)

²²Ek 5

İKİNCİ BÖLÜM

İLM-İ EMVÂL-İ MİLLİYYE TANITIM YAZISI

İbrahim Şinasi (1826-1871), Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra başlayan batılılaşma akımı ve Batı etkisindeki Türk edebiyatının öncülerinden olan gazeteci ve yazardır. İlk özel gazete niteliğindeki *Tercümân-ı Ahvâl*'in çıkarılmasında Agâh Efendi ile birlikte rol almıştır. Yine ilk makale örneğini bu gazetede, kendisi yazmıştır. Daha sonra *Tasvîr-i Efkâr* gazetesini çıkarmıştır. Bunun dışında, ilk modern tiyatro oyunu olan *Şair Evlenmesi*'ni yazmıştır.

İbrahim Şinasi, *Tasvîr-i Efkâr* mecmuasının 31 Temmuz 1863 tarihli 114. sayısında Mehmed Şerif Efendi'nin *İlm-i Emvâl-i Milliyye* kitabı için bir tanıtım yazısı kaleme almış olup yazının sadeleştirdiğimiz metni aşağıda, ayrıca orijinal metni ekte yer almaktadır.²³

İÇ HABERLER

BAŞKENT

Avrupa'da “ekonomi politik” denilen İlm-i Emvâl-i Milliyye'ye dair Takvîm-i Vekayi' mütercimi Mehmed Şerif Efendi Mekteb-i Mülkiyye'de ders vermekte olduğundan adı geçen bilime ilişkin hazırladığı kitabı kısım kısım bastırmaktadır.

Bu fen genel servetin üretim ve tüketim sebeplerinden bahseder. Milletlerin ve devletin bayındırlığının araçları ve yoksulluk ve fakirliğin ortaya çıkması hastalığı dahil, araştırma alanı olduğundan öğrenilmek istenmesi herkes ve özellikle memurlara gerekli faydalarının olduğu erbabınca bilinmektedir.

Bilim adamlarına göre gerek ferdin ve gerek toplumun ilerlemesi ve olgunlaşması kişisel servet ve mali gücünün artmasına bağlı olduğundan her durumda bunun oluşması ve belki oluşmasından sonra kalıcılık ve devamlılığına yardımcı olacak tabiat kanunlarının bilinip ona uygun hareket edilmesi gereklilik derecesindedir.

Çünkü dünyada sebepsiz hiçbir şey olmadığı ve geçerli bilimlerin ve fenlerin bütünü bu tabiat kanunlarının keşfine ve açıklanmasına alet olduğundan, bilinmesine talip olanlara gerekli faydaları olduğu açıktır ki insan bu vasıtalar ile kuvvet arttırır ve

²³İbrahim Şinasi, “Payitaht”, *Tasvîr-i Efkâr*, 1280 (Miladi 1863), S.114, s.1. Ayrıca bkz. Ek 4

ömrü oldukça çalışılsa da zor ve akıllı ile yapamayacağı bir işi, az vakit zarfında pek kolaylıkla fikirden fiile getirir.

Mesela elektrik gücünü vücuda getiren tabiat kanunları vaktiyle keşfedilmemiş olsaydı telgrafın gözle görülür faydaları nasıl ortaya çıkardı?

Servet denilen mutluluk ve bayındırlık esasları da türlü türlü usul ve kanunlara göre halk arasında yerleştiğinden, bu konuda yazılan eserlerin okunmasının isteklere erişmeyi sağlayacağına şüphe yoktur.

İLM-İ EMVÂL-İ MİLLİYYE’NİN BAŞLIKLARI

İlm-i Emvâl-i Milliyye’nin “mukaddime” bölümü, 4. Sayfanın son paragrafından 10 sayfanın sonuna kadar *Tercümân-ı Ahvâl*’de yayımlanan “Ekonomi Politik İlminin Tarifiyle Hudud-ı Tabiiyesinin Tahdidi Beyanındadır” makalesinin aynısı olmakla birlikte, metin içinde bazı noktalarda kelime bazında ifade farklılıkları görülmektedir.

Eserin başlıkları şu şekildedir:

MUKADDİME

(9 SAYFA)

İLM-İ EMVÂL-İ MİLLİYYE

FASL-I EVVEL

DER BEYÂN-I MÂHSULÂT (ÜRÜN ÜZERİNE)

BİRİNCİ BÂB –Husûl Kelimesinin Şümûl Olan Ma’nâsı Beyânındadır (s.11)
(Oluş Kelimesinin Kapsadığı Anlam Beyanındadır.)

İKİNCİ BÂB - Sanâyi’ın Envâ’ıyla Husûl-ı Servete Hizmet İden Sûretleri
Beyânındadır (s.14)
(Sanayinin Türleriyle Zenginliğin Oluşumuna Hizmet Eden Biçimleri Beyanındadır.)

ÜÇÜNCÜ BÂB – Sermâye-i Müsmirenin Ta’rîfiyle Husûl-ı Servete Ne Vecihle
Mu’ayyen Olduğu Beyânındadır (s.17)
(Verimli Sermayenin Tarifiyle Zenginliğin Oluşumunu Ne Şekilde Belirlediği
Beyanındadır.)

DÖRDÜNCÜ BÂB – Husûl-ı Servete Hizmet İden Vesâil-i Tabî’iyyenin Başlıcaları
Beyânındadır (s.19)
(Zenginliğin Oluşumuna Hizmet Eden Doğal Sebeplerin Başlıcaları Beyanındadır.)

BEŞİNCİ BÂB – Berây-i Husûl-ı Servet San’at ve Sermâye İle Vesâil-i Tabî’iyyenin
Ne Vecihle Birbirine Munzamm Oldukları Beyânındadır (s.21)

(Zenginliğin Oluşumu İçin Sanat ve Sermaye İle Doğal Sebeplerin Ne Şekilde Birbirine Eklendikleri Beyanındadır.)

ALTINCI BÂB – İ‘mâl-i Sînâ‘iyye-i Müştereke Beyânındadır (s.22)
(Ortaklaşa Sınai Üretim Beyanındadır.)

YEDİNCİ BÂB – ‘Ameliyyât-ı İnsâniyye ile ‘Ameliyyât-ı Tabî‘iyye ve ‘Ameliyyât-ı Âlâtiyye Beyânındadır (s.25)
(İnsan Gücü, Doğa Gücü ve Alet Gücü Beyanındadır.)

SEKİZİNCİ BÂB – ‘Ameliyyâtın Tefrîkinde Vuku‘ Bulan Menâfi‘in Beyânıyla Muhaddid Hudûdun ve Mahâzîr Vâkı‘âsı Beyânındadır (s.28)
(İşbölümünde Ortaya Çıkan Faydaların Beyanıyla Sınır ve Sakıncalı Durum Beyanındadır)

DOKUZUNCU BÂB – Ahz ü İ‘tâ’nın Suver-i Muhtelifesiyle Husûl-u Servete Ne Vecihle Hidmet Eyleyeceği Beyânındadır (s.32)
(Alışverişin Çeşitli Yolları İle Servetin Oluşumuna Ne Şekilde Hizmet Edeceği Beyanındadır.)

ONUNCU BÂB - Servetin Husûlü Üzerine (?) Sermâyeye Sârî (?) İnkılâbât İle Getirmekte(?) (s.35)
(Servetin Ortaya Çıkması Üzerine (?) Sermayeye)

ONBİRİNCİ BÂB - Mahsûlât-ı Gayr-ı Maddiyye Beyânındadır (s.44)
(Maddi Olmayan Ürünler Beyanındadır.)

ONİKİNCİ BÂB – Hâk-ı Temellük Beyânındadır (s.46)
(Mülk Edinme Hakkı Beyanındadır.)

ONÜÇÜNCÜ BÂB – Medhal Ya‘nî Serbestî-i Ticâret Beyânındadır (s.49)
(Giriş Yani Ticaret Serbestisi Beyanındadır.)

ONDÖRDÜNCÜ BÂB – İ‘mâl-i Sînâ‘iyyenin Serbestine Mâni‘ Olur Nizâmât Beyânındadır (s.55)

(Sınai Üretimin Serbestliğini Önleyen Kanunlar Beyanındadır.)

ALT BAŞLIK – Müdâhale-i Berây-ı Milliyye (s.56)

(Millet İçin Müdahale)

Tergîb ve Teşvîki Hâvî Olan Müdâhale (s.57)

(Arzu Ettirilmeyi ve Teşviki Kapsayan Müdahale)

Erzak ... Narhı Hakkında Olan Müdâhale(s.58)

(Erzak ... Narhı Hakkında Olan Müdahale)

ONBEŞİNCİ BÂB – Ma‘lûmâtın Ef‘âl-i Beşeriyyeyi Müsmir ve Nâfi‘ Kıldığı
Beyânındadır (s.61)

(Bilginin İnsan İşlerini Verimli ve Faydalı Kıldığı Beyanındadır.)

ONBEŞİNCİ BÂB – Fark-ı Tüccârîn Beyânındadır (s.62)

(Tüccarların Farkları Beyanındadır.)

ONALTINCI BÂB – Şirket Beyânındadır (s.65)

(Şirket Beyanındadır.)

ALT BAŞLIK –Makale-i Sânî - Şirketin Takassı Beyânındadır (s.66)

(İkinci Makale- Şirketin Takası Beyanındadır.)

-Makale-i Sâlis - Bütün Şirketlerin Hudûd-ı Tabî‘îleri
Bulunduğı Beyânındadır(?) (s.68)

(Üçüncü Makale-Bütün Şirketlerin Doğal Sınırları
Bulunduğı Beyanındadır.)

ONYEDİNCİ BÂB – Usûl-ı İnhisâr ve İmtiyâz Beyânındadır (s.70)

(Tekel Usulü ve İmtiyaz Beyanındadır.)

ALT BAŞLIK –Kısm-ı Sânî ki Usûl-ı İnhisâriyye-i Gayr-ı Tabî‘îyyedir.
Ber-vech-i âtî gibi zikrolunur (s.71)

(İkinci Kısım ki Doğal Olmayan Tekel Usulleridir. Aşağıdaki gibi söylenir.)

ONSEKİZİNCİ BÂB – Emniyyet-i ‘Umûmiyye Beyânındadır (s.74)
(Kamu Güvenliği Beyânındadır.)

FASL-I SÂNÎ (s.77)
(İKİNCİ FASIL)

DER BEYÂN-I TEVZÎ‘-İ VE TAKSİM-İ SERVET
(SERVETİN DAĞITIMI VE BÖLÜŞÜMÜ ÜZERİNE)

BİRİNCİ BÂB – Servetin Beyne’l Beşer Tevzî‘ ve Taksîm Olunduğı Beyânındadır (s.77)
(Servetin İnsanlar Arasında Dağıtıldığı ve Bölüşüldüğü Beyânındadır.)

İKİNCİ BÂB – Mahsûlât-dan Kangıları Hidemât-ı Müsmire Hakkında Daha Nâfi‘ Bulunduğı Beyânındadır (s.80)
(Ürünlerden Hangilerinin Verimli İşler Hakkında Daha Faydalı Olduğı Beyânındadır.)

ÜÇÜNCÜ BÂB – Varidât-ı Sînâ‘iyye Beyânında Olub Dört Bend ile Îrâd Olunur. (s.83)
(Sınai Gelirler Beyânında Olup Dört Bend ile Nakledilir.)

ALT BAŞLIK – BEND-İ EVVEL: Temettu‘ât-ı ‘Umûmiyye-i Sînâ‘iyye Beyânındadır (s.83)
(İlk Bend- Genel Sînâ‘î Kazançlar Beyânındadır.)

BEND-İ SÂNÎ: Temettu‘ât-ı Âlim Beyânındadır (s.87)
(İkinci Bend- Bilgin Kazançları Beyânındadır.)

BEND-İ SALÎS: Temettu‘ât-ı Mültezim Beyânındadır (s.90)
(Üçüncü Bend- Mültezim Kazançları Beyânındadır.)

BEND-İ RABİ: Temettu‘ât-ı ‘Amel Beyânındadır (s.95)
(Dördüncü Bend- İşçilik Kazançları Beyânındadır.)

DÖRDÜNCÜ BÂB – Vâridât-ı Sermâye Beyânında Olub, Üç Bend ile İrâd Olunur
(s.103)

(Sermaye Gelirleri Beyânında Olup, Üç Bend ile Nakledilir.)

ALT BAŞLIK – BEND-İ EVVEL: İstikrâz Beyânındadır (s.103)
(Birinci Bend- Borçlanma Beyânındadır.)

İKİNCİ BEND: Sermâyenin Temettu‘ ve Menâfi‘
Beyânındadır (s.112)
(İkinci Bend- Sermayenin Kazancı ve Faydaları Beyânındadır.)

BEND-İ SALİS: Mülk-i Millet Hakkında Sermâyenin En
Ziyâde Nâfi‘ Olur Sûretle İsti‘mâli Beyânındadır (s.116)
(Üçüncü Bend- Millet Mülkü Hakkında Sermayenin En Fazla Faydalı
Olduğu Şekilde Kullanılması Beyânındadır.)

BEŞİNCİ BÂB – Emlâk ve Âkârâta Dâir Olub İki Bend İle Beyân Olunur (s.121)
(Emlak ve Kazanç Sağlayan Mülklere Dair Olup İki Bend İle Beyan Olunur.)

ALT BAŞLIK – BİRİNCİ BEND: Temettu‘ât-ı Arâzî Beyânındadır
(s.121)
(Arazi Gelirleri Beyânındadır.)

İKİNCİ BEND: Çiftlik İcâresi Beyânındadır (s.128)
(Çiftlik Kirası Beyânındadır.)

ALTINCI BÂB – Teba’-yi Ecnebiyyenin Bir Millet-i Memâlikinde Dafi’ Olan
Ticâretleri Temettu‘âtının Muzırr Olub Olmadığı Beyânındadır (s.132)
(Yabancı Tebaanın Bir Milletin Memleketinde Dışarı Olan Ticaretlerinin Gelirlerinin
Zararlı Olup Olmadığı Beyânındadır.)

YEDİNCİ BÂB – Tenâsül-ü Nev-i Beşerin Akvât-ı Yevmiyyelerine Galebe-i Tabî‘iyyenin Nâşî Vuku‘a Gelen Fakr-u Zarûrenin Keyfiyyet-i Zuhûruyla Def‘-i Çareleri Beyânındadır (s.136)

(İnsan Nüfusunun Üreme ile Artmasının Günlük Geçimlerine Doğal Olarak Baskın Gelmesinden Dolayı Oluşan Şiddetli Yoksulluğun Nasıl Ortaya Çıktığıyla Ortadan Kaldırılması İçin Çareler Beyanındadır.)

FASL-I SÂLİS (s.147) **(ÜÇÜNCÜ FASIL)**

MÜBÂDELE-İ MA‘MULÂT VE TEDÂVÜL-İ MESKÛKÂT BEYÂNINDADIR
(ÜRETİMİN DEĞİŞTOKUŞU VE PARANIN TEDAVÜLÜ BEYANINDADIR)

BİRİNCİ BÂB – Bâb, Mezkûr Mübâdeleye Dair Olub İki Bend İle Beyân Olunur (s.148)

(Bab, Adı Geçen Değiş Tokuşa Dair Olup İki Bend İle Beyan Olunur.)

ALT BAŞLIK – BİRİNCİ BEND: Mübâdelenin Cem‘iyyet-i Beşeriyye Hakkında Olan Menâfi‘i Beyânındadır (s.148)

(Değiş tokuşun Toplum Hakkında Olan Yararları Beyanındadır.)

İKİNCİ BEND: Mübâdelede Mevcûd Olan Mahsûlâtın Mahsûlât ile Hizmetin Hizmet ile veya Bi‘l-‘akis Hizmetin Mahsûlât ile Mahsûlâtın Hizmet ile Sûret-i Teferru‘-ı Tebdîli Beyânındadır (s.152)

(Değiş Tokuş ile Mevcut Olan Mahsullerin Mahsullerle, Hizmetin Hizmetle veya Aksine Hizmetin Mahsuller ile, Mahsullerin Hizmet ile Çeşitli Biçimlerde Değişimleri Beyanındadır.)

İKİNCİ BÂB – Kıymet ve Fiyât Beyânında Olub Dört Bend ile Beyân ve İfâde Olunur (s.155)

(Kıymet ve Fiyat Beyanında Olup Dört Bend ile Beyan ve İfade Olunur.)

ALT BAŞLIK – BEND-İ EVVEL: Kıymetin Esâsı Beyânındadır (s.155)

(Birinci Bend- Kıymetin Esası Beyanındadır.)

BEND-İ SÂNÎ: ‘Umumen Eşyâ’nın Kıymetlerini Tahdîd İder Bir Mi‘yârın Bulunmaması Beyanındadır (s.157)

(İkinci Bend- Genel Olarak Eşyanın Kıymetlerini Sınırlayan Bir Ölçünün Bulunmaması Beyanındadır.)

BEND-İ SÂLİS: Çarşı Fiyatıyla Suâl-i Râ‘in Keyfiyyâtının Yekdiglerine Olan Te’sîri ve Fiyâtın Tebeddülât-ı Sahîhi ve Tesviyesi Beyânındadır (s.160)

(Üçüncü Bend- Çarşı Fiyatıyla Değişken Talebin Birbirine Olan Etkisi ve Fiyatın Gerçek Değişimi ve Dengelenmesi Beyanındadır.)

DÖRDÜNCÜ BEND: Zer-i Vesîmin Çoğalmasıyla Fiyât-ı Eşyâ’ya ‘Ârız Olan Tebeddülât Beyânındadır. (s.170)

(Dördüncü Bend- Damgalı Altının Çoğalmasıyla Eşya Fiyatlarına Gelen Değişiklikler Beyanındadır.)

SEKİZİNCİ BÂB – Meskûkât Beyânında Olub Beş Bend ile İfâde Olunur (s.178)
(Madeni Paralar Beyânında Olup Beş Bend ile İfade Olunur.)

ALT BAŞLIK - BEND-İ EVVEL: Sikkenin Sebeb-i İsti‘mâl ve Hasâisi
(Birinci Bend- Madeni Paranın Kullanılma Sebebi ve Özellikleri.)

BEND-İ SÂNÎ: Zer-i Vesîmin Meskûkâtından Ziyâde Tecemmülât ve Sâire İçün Tezâyüdünde Fâide Bulunduğı (s.182)

(İKİNCİ BEND- Damgalı Altının Madeni Para Olmasından Çok Süs Eşyası Vesaire İçin Çoğalmasında Fayda Bulunduğı)

BEND-İ SÂLİS: Meskûkâtın Tahdîd-i Kıymetleri İhtiyârî Olub Olmadığı ve Tebdîl-i ‘Ayâr-ı Sikkede Vuku‘a Gelen Zarar ve Mahzûrun Ne Vechle Hâsıl Olduğı Beyânındadır (s.184)

(Üçüncü Bend- Madeni Paranın Değerinin Sınırlanmasının Gerekli Olup Olmadığı ve Madeni Para Ayarının Değiştirilmesinde Oluşan Zararların Ne Biçimde Oluştuğı Beyanındadır.)

BEND-İ RÂBÎ': Meskûkâtın Zer-i Vesîmin İkisinin Birden Sikke-i Kanûniyye Hükmünde Tutulmasından Tevellüd Eden Mazarratla Bunlardan Yalnız Birinin Esâs-ı İttihâz Olunması Mûcib-i Muhassenât Olacağı Beyânındadır (s.189)

(Dördüncü Bend- Madeni Para ve Damgalı Altının İkisinin Birden Kanuni Madeni Para Yerine Geçmesinden Doğan Zararlarla Bunlardan Yalnız Birinin Kullanılmasının Faydalı Olacağı Beyanındadır.)

BEND-İ HÂMÎS: Meskûkâtın Şekl ve Heybeti ve Sûret-i Tekasümü Darbhâne Îrâdıyla Meskûkâtın Tekrâr Darbı Masarrafi Beyanındadır.

(Beşinci Bend- Madeni Paranın Şekil ve Büyüklüğü ve Bölünme Biçimleri, Darphane Tarafından Madeni Paranın Tekrar Basılmasının Masrafları Beyanındadır.)

...

(Elimizdeki nüsha 192. sayfada bitmekte olup geri kalan bölümler bulunamamıştır. Ancak eserin tamamının 370 sayfadan oluştuğu ve aşağıdaki şekilde dördüncü bir bölüm olduğu bilinmektedir.)²⁴

FASL-I RÂBÎ' (s.268)

(DÖRDÜNCÜ FASIL)

DER BEYÂN-I SARF-I İSTİHLÂK-I SERVET (SERVETİN TÜKETİM HARCAMASI ÜZERİNE)

²⁴Ahmed Güner Sayar, *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması*, İstanbul, 2009, s. 304.

MEHMED ŞERİF EFENDİ’NİN MAKALELERİ’NİN SADELEŞTİRDİĞİMİZ METİNLERİ

1- *Tercümân-ı Ahvâl* “Ekonomi Politik İlminin Tarifiyle Hudud-ı Tabiiyyesinin Tahdidi Beyanındadır” (1278- 74/75)²⁵

Ekonomi Politik İlminin Tanımlanması ve Doğal Sınırlarının Çizilmesi Hakkında

Fransızca “L'économie Politique” ve İngilizce “Political Economy” olarak adlandırılan ve bizce “İlm-i Emvâl-i Milliyye” denilmeye elverişli görülen, astronomi ve felsefe, mantık ve retorik gibi birtakım çeşitli ilimler arasında sayılarak Avrupa’nın bütün üniversite ve dershanelerinde ve belki bütün ortaokullarında öğretilmekte ve ortaya çıkışı ve öğretimi daha ancak bir elli senelik mesele olduğundan, yeni ilim sınıfındadır. Bu ilim erbabından Joseph Garnier²⁶ adlı yazarın, bu konuda telif etmiş olduğu kitabının başında, bu ilmin mevcut ilimlerden hangilerinin arasında bulunduğunu, yeni başlayanların aydınlanmaları için açıklaması şu yüzden önceliklidir ki yalnız ilim kelimesi ile toplanmış bilginin birtakım usul ve gerçeklerin kuralları üzerine kurulmuş olduğunu ifade ve murat ettiğimiz halde, akli ilimlerin bir araya gelmesi ile dahi insanın akıl ve maneviyat durumuna dair ve ait olan bilginin toplanmasını murat ederiz. Akli ilimler ve politik ilimler ile de insanın akıl ve maneviyat durumuna ait olan toplanmış bilgiyi ve hem de insan topluluğu üyelerinden her birinin gerek tasarrufu altında bulunan emlak ve eşyaya ve gerek her tür kişisel meşguliyeti yüzünden meydana gelmiş ve gelecek faydalara, ferdin hiç işe karışmaması ve keza bu toplumun fertlerinden her biri için gerekli olan adalet ve siyasetin aralarında fikirden fiile getirilmesi hususlarını sağlayacak birtakım çeşitli konuları murat eyeriz. Bu toplumun mutluluğunu sağlayacak açık durumlar, uygarlığın ve terbiyenin ilerlemesini ve bu toplumun ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların düzenlenmesi de toplumla ilgili ilmi vücuda getirir. Bundan dolayı İlm-i Emvâl-i Milliyye, İlm-i Ahlak, İlm-i Kavanin, İlm-i Tarih ve İlm-i Hikmet ile daha başka bunlara benzeyen ilimlerin hepsi akli ve mülki ilimlerden sayıldıklarından, bu toplumla ilgili olan ilmin teşkilinde hem talep edilmekte hem de buna uygun olmaktadır. İşte İlm-i Emvâl-i Milliyye, bu ilimlerden geniş biridir ki toplumun doğrudan doğruya parçalarının bir araya getirilmesi

²⁵Ek 1

²⁶Joseph Garnier (1813-1881) Fransız Liberal Ekonomist, Gazeteci ve Politikacı. Ekonomi Politik üzerine “*Introduction à l'étude d'économie politique*(1843), *Éléments d'économie politique*, 1846, *Dictionnaire politique*, 1860, *Premières notions d'économie politique sociale ou industrielle*, 1875” vb. pek çok eseri bulunmaktadır.

ile özel ve genel ihtiyaçlarından haber vererek düzenleme emrini vücuda getirecek somut maddeleri beyan ve özellikle kazanç yolunda toplumu harap edecek ve zarara uğratacak hastalık sebepleri ile bunların çare ve ilaçlarını tedbir eder ve bildirir. Bu ilim eskiden beri mevcut ise de asıl ilim heyetine dahil edilmesiyle eğitim konusu haline gelmesi ancak miladın on sekizinci ve hicretin on birinci asrında vukua gelmiştir. Erbabının bu konuda yapmış olduğu araştırmalara göre eskilerin bu ilimden haberdar olmadıkları ve zamanımızda Avrupa’da geçerli olduğu biçimde muhtelif milletler ile insanlığın fertleri arasında cereyan eden ticari işlemler ve iş değiş tokuşu hakkında icap eden böyle bir ilmin oluşturulması meselesine her ne suretle olursa olsun düşünce hasretmemiş oldukları açık ise de, hakikat incelendiğinde, eskilerin bu ilmi meydana çıkaramamış veya çıkarmak hatırlarına gelmemiş olduğu zamanlarda, şimdiki gibi halk-ı alem rahatta ve herkes kazancıyla meşguliyette olmayıp daha sonra bugün evde yarın seferde bulunmuş olmasından ticaret işlerinin ve değiş tokuşun tabiatlarından veya usul ve esasına dair nicelik ve niteliğinden bahse ve beyana zamanın meyli yok idi denilebilir. Hele her ne hal ise bu ilme dair ilk kalem oynatan İngiltere bilginlerinden Adam Smith²⁷ isimli yazar meşhur olup, telifi üç ciltten oluşup hicretin 1203 tarihinde zuhur etmiş ve derhal Fransızcaya ve diğer dillere tercüme olunarak tedavüle başlamıştır. O vakitten ta zamanımıza gelinceye kadar bu ilme dair muhtelif milletler arasında alimler zuhur ile kütüphaneler almaz derecede ayrıntılı ve özet kitaplar telif olunarak Adam Smith’in bu ilimde tayin etmiş olduğu sınırın ötesine geçilmiştir.

(Kalanı sonra)

Ekonomi Politik İlminin Tanımlanması ve Doğal Sınırlarının Çizilmesi Hakkında Geçen Sayıda Yazılan Bendin Kalanıdır

Bu ilim başlıca dört maddeyi kapsayıp birincisi üretim, ikincisi dağıtım ve bölüşüm, üçüncüsü değiş tokuş, dördüncüsü tüketimdir. İşbu dört maddeden her biri de birçok başlıklar ve bölümlere taksim olunarak, birincisi olan üretim, sınai üretim ve arzi üretim ve akli üretimi kapsadığından, bölüm bölüm ve başlık başlık dile getirilmiş ve enine boyuna mütalaalarla türlü ahval ve her biri hakkında devlet ve milletçe kabul edilmesi icap edecek suretler akli, tarihi ve nakli deliller ile gösterilmiştir. Mesela yazarlar üretimden söz ettikleri zaman, milletin yaradılışına ve bu milletin yaşadığı arazi

²⁷Adam Smith (1723-1790) İskoç Filozof. “Milletlerin Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme” (1776) isimli eseri, çağdaş iktisat alanındaki ilk eser olarak bilinmektedir.

ve iklimin bitkisel kaynaklarına göre milli serveti oluşturacak ürünlerin nelerden oluştuğunu ve bunların elde edilmesi sırasında amaca ulaşmayı sağlayacak önemli hususların hangi suretlerden ibaret olduğunu ve bir milletin mutluluğunu sağlamak için ithalat ve ihracatından hangisinin fazla olması lazım geleceğini ve bu hususa hizmet için gümrük tarifelerinin hangi biçimde akit ve kararların hayırlı olacağını göstererek ticaret serbestliğinin ne demek olduğunu ve sanayi ve milli ticaretin gidişatının bozulmasından nasıl korunabileceğini kesin ve incelikli bir dille ilan ve beyan ederler. Böylece yukarıdaki dört maddeden ikincisi olan dağıtım ve bölüşüm fıkrasına gelince, demiryollarıyla karayolları ve kanalların konudaki önemleriyle getiri ve gelir sağlayan mallardan ve kamu ücretleri hakkında ortaya çıkan ihtilafı oluşturan muhtelif sebeplerden ve bunlara benzeyen daha birçok hususlardan bahseder ve açıklama yaparlar. Üçüncüsü olan değiş tokuş maddesinde de akçenin hakikat ve mahiyetiyle inip çıkmasına sebep olan hususlardan ve kağıt paralar ile bankaların çeşitlerinden ve meydan-ı ticarete bunların oluşturdukları fayda ve zararların ne suretlerle gerçekteştiği açıklamalarından hikaye ve ilan edilir. Tüketim yani harcama demek olan dördüncü maddeye ait ve ilgili olan vergi ile diğer şeylerin de durum ve doğalarından bahsederler. Kısacası bu ilim genel olarak ticaret ve servetle ilgili hususların hepsini kapsamasıyla hangi milletin bireyleri arasında tedavül eder ise onun mutluluğuna hizmet etmiş olacağı, en başta yalnız İngiltere milletine bakılarak anlaşılır.

Bu ilmin adlandırılması maddesine gelince bu konuda gerek Avrupa yazarlarının ve gerek Fransızca ve Türkçe lügatlerimiz arasında var olan uyuşmazlıklar ile gerçekte durumu göstermek ve anlatmaya girişmek farzdır. Şöyle ki ekonomi kelimesi hane ve kanun manalarına gelen Rumca iki kelimenin bileşiminden oluşup ev kanunu yani ev idaresi demek olduğu halde mülkiye manasına gelen politika sıfatını dahi buna ekleyerek lügatlerimizin tercüme ve tefsiri yoluyla idare-i mülkiye diye adlandırmışlarsa da;bu ilmin asıl yazarı olan Adam Smith, bu konudaki kitabına “milletlerin zenginliğinin doğasının sebeplerinin incelenmesi” diye isim vermiştir. Sonradan bu yola giren kişiler ise ekonomi politik tabirinin bu ilme şayan bir isim olmadığını bildiklerinden dolayı kitaplarında ilm-i servet ve ilm-i mübadele ve üretimin tabii kanunları ilmi gibi türlü türlü tabirler kullandıklarından bunun hem Türkçemizde ve hem de Avrupa lisanlarında yanlış olarak kullanılmış bulunduğu anlaşılmaktadır. Çünkü “idare-i mülkiyye” tabiri tamamen hükümete ait bir madde olduğundan ahalinin düzeni ile eksiksiz güvenlik vesairenin memleket içinde husule getirilmesi hususlarına yöneliktir. Halbuki bahsettiğimiz ilim her bir devlet ve milletin malik olduğu maddi ve

gayri maddi malların tabiatlarından bahisle bu devlet ve milletin mutluluğunu sağlayacak alışveriş ile ilgili şeylerin gerçekleştirilme yollarına sarf edilmiş bulunmaktadır. Fakat yanlışın meşhuru lügatin düzgününden iyidir deyimine uygun şekilde Avrupalılar bu ilmin ismini değiştirmeye pek de kalkışmamakta iseler de bunun yanlış olduğunu beyandan ve asıl icap eden ismi söylemekten vazgeçmemişlerdir. İşte bu noktaya dayanarak yukarıda bu ilme idare-i mülkiye denmeyip çeşitli yazarların fikirlerince “İlm-i Emvâl-i Milliye” denilmiştir ki erbabına da maliyeciler denilebilmesi uygun değildir denilemez.

(Bab-ı Ali tercüme odası memurlarından Mehmed Şerif Efendi)

2- *Tercümân-ı Ahvâl* “Sanayi ve Ziraatden Hangisinin Hakkımızda Hayırlı Olduğuna Dairdir” (1278- 68/69)²⁸

Sanayi ve Ziraatten Hangisinin Hakkımızda Hayırlı Olduğuna Dairdir

Askeri ilimlerin Avrupa’da başlangıcından cennet-mekan Sultan Mahmut Han Hazretleri; saltanat zamanlarına gelinceye kadar muhterem İslam milletinin yaratılışında olan doğal yeteneğin ve cesaretin gerçekleşmesine sebep olacak düzen araçları bulunmadığı halde o Hüdavendigar Hazretleri’nin donatılmış oldukları vatan ve millet sevgisi ve gayret ve yiğitlik ve hamiyet gereği ustaca çabalarıyla bu milletin bu konuda eksikliklerinin ve ihtiyaç duydukları şeylerin tamamlanmasıyla diğer milletlere denk olmalarını hedeflemiş ve istemiş ve bu isteğe erişmeyi sağlayacak sebep ve vesileleri elde ederek bugün yüce devletin sahip olduğu hayranlık verici askeri cesareti az vakit içinde vücuda getirmiştir. Hamd olsun Avrupa’nın büyük devletlerinin muazzam askerlerinin sahip oldukları iyi düzen ve beğenilen özellikler İslam ordularında dahi azar azar ortaya çıkmakta olup; hele padişahın piyade ve topçu askerlerinin yiğitlik ve kuvvet ve sürat ve mahareti ve ateşli silahlar ilimlerinde olan beceri ve mahareti en önde bulunmakta ve bunu Kırım muharebesi tecrübesiyle Avrupa askerî subayları dahi onaylamaktadır. Avrupalılar, düzen araçlarını gerekli kabul edeli hayli zamanlar olarak her ne kadar birdenbire onların kazanmış oldukları düzen haline az vakit içinde yetişmek akla uzak gibi görünür ise de Osmanlı ülkesinin bulunduğu yerin jeopolitik elverişliliği ve saygıdeğer milletimizin doğal yeteneklerine göre pek çok konuda onlardan geri de kalmayacağımız açıktır.

²⁸Ek 1

Milli sanayi ve ticaretimizin Avrupalılarınkine oranla pek aşırı geri kalmış olmasından dolayı, vatan mülkünün haysiyet sahipleri ve yabancı hayır sahiplerinden bazıları İslam milletinin, Avrupa sanayi ve fabrikacılığını taklitte yoksunluğa ve hüsrana uğramış olarak onların derecesine asla ulaşamayacağını ve bundan dolayı onları bilim ve sanayiye sevk etmekten ise ziraat ve çiftçiliğe teşvik ile ülkenin doğal kaynaklarına uygun yiyecek ve hububatlar ve pamuk ve ipek gibi bir takım ham eşya yetiştirme ve Avrupa'ya satıp karşılığında altın ve fabrika ürünü şeyler almanın hayırlı olacağı iddiasındadırlar. Esasında fabrikatörlük mesleğine gidilmiş olsa Avrupa'nın varmış olduğu noktaya ulaşmak için birçok zaman harcanmasına ihtiyaç olduğuna ve ziraatın pek az vakitte ve pek az gayretle vücuda geleceğine dair bu görüşün, bir bakıma gerçeğe yakın ve isabetli olduğu açık ise de, bir kere Avrupalıların çeşitli malları kolay biçimde yapabilmek yolunu bu konuda doğanın kendilerine asla yardım etmediği halde sırf yüzyılların geçmesi ile ortaya çıkan beceri ve yetileri aracılığı ile bulmuş olmalarına bir de Osmanlı ülkesinin coğrafi konumu ile sahip olduğu asli kabiliyetler ve doğal zenginlikler ile karşılaştırdığımızda sanayi işlerinde dahi olsa da onlara üstün olamasak da pek de sanıldığı kadar aşağı kalmayacağımız açıktır. Bir memlekette, ortaya çıkması zor ve masraflı olup diğer memleketlerden satın alınması zararsız görülen eşyanın serbest şekilde kabul edilmesi ve satın alınmasına her ne kadar çaba gösterilir ise de diğer taraftan adı geçen şeylerin yurtdışından geldiği fiyat üzere memleket içinde yetiştirilmesi için gereken tüm araçların elde edilmesine çare aramak yani çarşıda sebzevat aramaktan ise evdeki bahçeyi tertip etmek ve düzenlemek kamu yönetimi biliminin başlıca meselelerinden biri olmakla günümüzde Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde mevcut olan fabrikalarda pamuklu dokuma çeşitleri yapılmakta olduğu halde Türk halısıyla Hint şalının aynısını yapmak üzere nice senelerden beri durmayıp çalışmaktadırlar. Bunlar şimdiye kadar oluşan tecrübeleri üzerine isteklerinin gerçekleşmesine erişemediklerini anlayarak bu işten el çekebilirler iken devam ve ısrar etmekte olduklarından bir vakit maksatlarına erişmeleri yakın ihtimaldir.

Bunlar o yolda sarf ettikleri çalışma ve gayret ile bir taraftan dokuma ürünlerini ilerletmekte olduklarından her ne kadar aynısını yapamazlarsa da Hindistan ve Türkistan'dan şal ve halı satın almaları dahi haklarında zararlı olamayıp belki çeşitli faydalar sağlayabilir.

(kalanı sonra)

Sanayi ve Ziraatten Hangisinin Hakkımızda Hayırlı Olduğuna Dair geçen sayıda yazılan makalenin devamıdır

Malî bilimlerde ustalığı olan Fransalı Joseph Garnier²⁹ isimli meşhur yazar tarım ve sanayi ürünlerinin tabiatlarından bahsettiği sırada insan aklının, doğal ürünlerin var olmasını gerektiren şanlı bir aracı olduğunu beyan ile bedensel ve ruhsal yetilerin iyilik sebebi olması şöyle dursun bütün doğada saklı ve içkin olan yerin servetinin ve zenginliğini ortaya çıkaran ve bu yönden insanı kendi yaratılışı olan o dereceye ulaştırmanın ancak bu üstün güç olduğunu açıklamıştır. Bu tarifi ortaya koyarak bunun düşünme dairesinin dışında kapsadığı incelikler ve gerçekler hakkıyla denetlense ve incelense, insan; alemin parçalarının çözgü ve atkısını dokuma ve işleme ile bir durumdan diğer duruma dönüştürmek için Yüce Yaratıcı'nın hakiki ulu tezgahında yaratılıp ve icat olunup alemin fabrikasına konulmuş olan faydalı aletlerden biri dahi akıl denilen kavrama yetisi olduğundan onun hareketinin bereket, sessizliğinin ise harabiyet demek olduğu açıktır. Bu durumda Doğu ülkeleri halkının nice asırlardan beri terk ve tatil etmiş oldukları sanayi ve ticaretle Avrupalılar gibi çok yıllardan beri tam çalışmalar ve tecrübeler ve özen ile kavrama yetilerini kat kat artırmış olan sanayiye alışık milletlerin ticaret ve sanayisini mukayese etmek ve sonra Osmanlı halkının bu vadide bir adım ilerleyemeyeceğine hükmetmek hata denilmeye değer eksik bir görüştür. Zira yetenek ve kabiliyet aranılır ise Osmanlılar'ın Avrupalılardan aşağı yaratılıştan olmadığına açık olmasından başka belki zeka ve zihin açıklığında ötekilere üstünlükleri aleni olup buna dahi daha önce söylenen İslam askeriyesinin niteliğinden büyük bir delil olamaz.

Bundan birkaç asır önce Asya halklarının az çok sanayi ve eğitim bakımından sahip oldukları derece, bugün, üstünlüğü görünür ve belli olan Avrupa halklarının sanayisinden o asırda ileride bulunmuş olduğu ara sıra yazılmış ve incelenmiş olan kitaplar ve tarihlerinden anlaşılmaktadır. Ez-an-cümle Abbasi halifelerinden Harun-el Reşid'in öyle gerektiğinden Fransa krallarından Şarlman isimli krala hediye olarak göndermiş olduğu doğal ve yapay ürünler arasında mevcut olan bir adet büyük çalar saat o esnada Avrupalı ve özellikle Fransalılar tarafından garip ve acayip eşya olarak

²⁹ Joseph Garnier (1813-1881) Fransız Liberal Ekonomist, Gazeteci ve Politikacı. Ekonomi Politik üzerine "Introduction à l'étude d'économie politique(1843), Éléments d'économie politique, 1846, Dictionnaire politique, 1860, Premières notions d'économie politique sociale ou industrielle, 1875" vb. pek çok eseri bulunmaktadır.

görüldüğü pek çok tarihlerde yazılmış ve söylenmiştir. İşte bundan şöyle bir çıkarımımız olabilir ki Osmanlı milleti sanayi ve eğitime kabiliyetli iken daha yeteneğini gösterememiş olan Avrupalılar yol almaya yüz tuttukları zaman her nasılsa gevşek davranmış ve özellikle bayındırlığımıza ve ticaretimize zarar verecek şekilde kah yenilerek kah zamana uyarak mecburen yabancı devletler ile ticaret anlaşmalarına karar verilmiş olunmasından (dolayı) derece derece gerilemiştir. Yoksa beceri yoksunluğundan gerileyerek fabrikalarını kapatmışlar demek değildir. Yüce devleti seven ve vatan sevgisi bulunan Amr ve Zeyd her kim olur ise olsun Osmanlı halkının, değil yalnız ziraat belki sanayiye teşvikini de daha çok kabul etse gerekir. Zira şu yönden ölçer ve karşılaştırırız ki sanayi, fenleri ve fenler ise zenginliği, ve zenginlik ise ziraat ve diğerlerine fırsat verecek pek çok yolları sırasıyla çıkarır. Gerçekte hububat ve ham eşyanın nakline kolaylık sağlayacak çeşitli yolların var olması ziraatı gereği gibi ilerletir ise de medeniyet yapısını sağlamlık üzerine kuracak ve bundan sonra son bulması düşünülemeyecek fenlerin ve eğitimin yoğun kullanılmasına ve yayılmasına bağlı ve aittir. Fransa halkına oranla Rusya halkının aşağı tutulması servet ve medeniyet bakımından eksik bulunmalarından olmayıp, ancak Fransa'da kullanımda olan bilimlere ve sanayiye daha bunların hakkıyla sahip olamamış olmalarındandır. Yoksa Rusyalılar nüfus ve toprak bakımından Fransalılara her bakımdan üstündürler. İngilterelilerin ziraat ve topraklarına ve bu konuda yazılmış olan risalelerine dikkatle göz atıldığı zaman bunların ziraatte ne derece ilerlemiş oldukları ve bundan başka sanayi ve fenleri dahi ne dereceye getirerek bu konuda mükemmellik kazanmış olmalarına hayret edilir. Bunların ziraatte ilerlemiş olmaları başlıca iki sebebe dayanır. Birincisi ziraatte kullanılan çeşitli ve değişik aletlerin bulunması ve kullanılması, ziraat ilmini öğrenmekte kusur etmemeleri, ikincisi zahire ve diğerlerinin nakli için gerekli olan yol ve kanalların yapılmış olmasıdır. Şimdi burada bir soru sorulabilir ki ziraatte kullanılacak makine ve aletlerin icadı ve kullanımıyla su kanallarının ve yolların yapımı ve ziraatın tekniğinin okutulması neye mahsustur? Cevap: Bilimlere. Bu bilimlerin okutulması neyi meydana getirebilir? Sanayi ve ziraatın yol almasını. Bunun yol alması neyi doğurur? Şüphesiz zenginliği. İşte istenen de budur. Bununla her şey yapılır.

(Bab-1 Ali Tercüme Odası memurlarından Mehmed Şerif Efendi)

3- *Mecmû'a-i Fünûn* “Lüzum-u Say-ü Amel” (1278- No:8 s.333-337)³⁰

Emek ve Çalışmanın Gerekliliği

Eşref-i mahlûkat olan insan türü kendisinin nereden gelip nereye gittiğini idrakten aciz olduğu halde, her türlü bilim ve bilgiden yoksun ve yaşama ve istirahat vasıtası olacak varlığa sahip olmaksızın dünyaya gelir. İyiyi ve kötüyü ve beyazı ve siyahı fark ve ayırt edinceye kadar, baba ve ana kucağında yetişip büyür ise de, yaşı ilerledikçe fitratında mevcut olan emeller ve istekler birer birer ortaya çıkmaya başlar, hayatta kalabilme ve yaşamdan tat almanın esası olan birtakım şeyleri tedarik etmenin peşine düşer.

Ancak bunların çoğuna kolaylıkla erişemeyeceğinden istediği şeylerin hiçbirine malik ve mutasarrıf olmayıp, eli boş olarak dünyaya gelmiş olduğunu o vakit hissederek düşünce deryasına ve hayrete dalar. Fakat bir taraftan tecrübe ve malumatının yokluğu ve diğer taraftan içinde bulunduğu toplumun maddi ve manevi olarak tabi olduğu doğa kanunlarının geçerli hükümlerini bilmemesi sebebiyle bütün alemdeki manevi zenginliğe önem vermeyerek, var olanı tüketmeye başlar ve bunun yetersiz kalması durumunda, kötü kaderine iftira eder. Bilmez ki, refah ve servetin her türlü vasıtası, bir tür değiş tokuş yoluyla oluştuğundan, eli boş pazara çıkanların yine öylece dönmeleri gerekir.

Maddi ve manevi ihtiyaçlarımızı gidermek üzere, başkalarının sahip olduğunu gördüğümüz şeylerin tamamı emek ve çalışma ile vücuda gelmiş olduğundan, edinilmesi ve kullanılması da yine emek ve çalışmaya bağlıdır ki sözü geçen manevi değerler bundan ibarettir. Toplumun fertleri arasında cereyan eden alışveriş işlemleri, akçe denilen altın ve gümüş paralar ile icra olunur ise de, gerçekte işbu manevi değerler (emek ve çalışma) ile dengelenir. Bundan dolayı, kişinin cebi manevi değerlerden yana boş olduğunda, ihtiyaçların tahsil ve tedarikine erişemez. Meğerki vaktiyle emek sarfıyla kazanılmış olan değerlere ve emlaka malik olsun.

İmdi gerek zorunlu ve gerekse zorunlu olmayan ihtiyaçlarımızın elde edilmesi emrinde, insanoğluna lazım olan emek ve çalışma olup yoksa Ömer ve Zeyd'in kuruntu ve kıyas ettikleri cari para değildir. Çünkü para, sadece emek ve çalışma karşılığında kazanılmış bir sermaye demek olduğundan, harcanıp bitince, bundan başka bir kazanç mutlaka emek ve çalışmaya muhtaç olduğu ve bundan dolayı insanoğlunun emek ve

³⁰Ek 2

alışmasız refah ve asayiş elde etmesinin mümkün olamayacağı doğru kabul edilir. İngiltere ve Fransa’da pamuk kıtlığından ötürü işsiz kalmış olan bu kadar bin amelenin uğradıkları fakirlik ve düşkünlükleri bu konuda iddia olunan savın doğruluğuna çok açık kanıt olup, bu işçilerin sefalet yükünün hafifletilmesi için, hayır sahipleri tarafından şimdiye kadar yapılan bütün yardımlar, durumlarının iyileşmesini sağlayamamıştır. İşbu emek ve çalışma da ne kadar akıl ve bilgi kurallarına uygun icra olunur ise, sahiplerinin maksatlarına ve emellerine de o kadar kolaylıkla ulaşılır. Şöyle ki, insan beşikten mezara varıncaya kadar çeşitli ihtiyaçlara sahip olup, bunların karşılanması için kazancını sarf etmesi gerekli ise de, maddi ve manevi gücünü kuvvetlendirmedike, talep edilen surette istediğine erişemez. Niçin bir hamal bir saati kadar ve bir kayıkçı bir kaptan kadar sanatından kazanç sağlayamaz? Çünkü ismi ilk geçenlerin sanatları yalnız beden kuvvetinden oluşup, ikincilerin sanatları ise beden ve akıl kuvvetlerinin bir araya gelmesiyle oluştuğundan, bunların tabi ki öbürlerinden daha çok kazanmaları gerekir.

Bundan dolayı, gönöl rahatlığına ve refaha ulaşmak isteyenler, yalnızlıkta dostları, kederli ve zor durumlarda ve ihtiyaç halinde vefalı yardımcıları olan emek ve çalışmalarının kadr ve kıymetini arttırmaya, yani sanatlarını iyileştirerek çok kar elde etmeye çalışıp ötesini Yüce Allah’ın takdirine havale etmelidirler. Yoksa “ben babamdan veyahut üstadımdan böyle gördüm, böyle yaparım.” diyerek körü körüne çalışıp yeni şeylere kafa yormaz ise, ömrü oldukça gece gündüz çalışsa, baba ve üstadından daha çok kazanç sahibi olamayacağı gün gibi meydandadır.

Alışveriş, toplumun üye ve fertlerini birbirine bağlayan sağlam bir bağ ortaya çıkmasını ve bu suretle medeniyet ve bayındırlığın yayılmasını ve yükselmesini gerektirdiğinden, bunun meşruluğuş ve iş güç erbabının Allah’ın nezdinde makbul olduğu aşıkardır.

İki tarafa fayda sağlayan ticaret, genel olarak yasal olduğu gibi, bunun aksi durumda meydana gelen her tür kar ve kazanç gayrimeşrudur. Çünkü bir hamal bir yük nakliyle aldığı ücretten istifade edip, bu sırada yük sahibinin de işi görüleceğinden iki taraf da kazançlı olur. Fakat bir hırsız, aldığı eşyadan dolayı biraz emek sarf etse dahi, hırsızın bu menfaati diğlerinin zararı ile oluştuğundan, önceki helal ve ikincisi haramdır. Velhasıl insanın alın teri ile geçinmesi tanrının isteğuş olduğundan, hiçbir şahsın özürsüz, hemcinsine el açması ve kendisi boşuna vakit kaybederek diğlerinin el emeğuş ile kazandıkları şeyler ile yaşaması caiz olamayacağı gibi, zorunlu ihtiyaçlarından

sayılmayan şeylerin elde edilmesi için gereken külfet ve zahmetten yüz çevirmesi ve bu suretle caiz olan hazzardan nefsinin mahrum eylemesi de medeniyet gereği reva görülemez. Zira insan, üyesi olduğu toplumun, sahip olduğu medeniyet düzeyinden az çok kazançlı olup, medeniyetin o düzeye ulaşması ise, hemcinsi ve belki vatanının çocuklarının emek ve çalışmasıyla oluştuğundan, buna karşılık gerek kendisine ve gerek çağdaşlarına göre medeniyetin yayılmasına hizmet etmede cömert davranmalıdır. Bu bakımdan zorunlu olmayan ihtiyaçların giderilmesinde katlanacağı külfet ve meşakkatin, medeniyetin ve bayındırlığın ilerlemesine vesile olacağını bilerek, bunu reddetmesi insanlık vazifelerinin gereğidir. Açıklamaya lüzum yoktur ki, bir şeyin satın alınması istenildiğinde, gerçek kıymeti ve halihazırdaki pahası bilinmez ise, bu işte zararlı çıkılması büyük bir ihtimaldir. İşte bu yüzden, içinde bulunduğumuz ekonomi dünyasında dakika dakika baş gösteren işler ve işlemler hep alışverişten ibarettir. Bilgi sahibi olunarak yapılmaz ve akd olunmazsa zararlarının sahiplerine ait olacağına şüphe yoktur. Bu suretle olası zararların oluşmasını önlemek için, herkes açık göz olmak ister ise de, bunu başarmak, yalnız Allah vergisi ile mümkün olmayıp, yalnızca insan fitratında bulunan manevi gücün terbiyesiyle meydana gelen bir manevi duruma bağlıdır. İşbu durum vasıtasıyla herkes, gücünün üstünde görünen büyük işleri başararak, hem kendileri meramlarına ermiş olur hem de bu vesile ile insanlığa hizmet ifa eder.

Mehmed Şerif, Takvîm-i Vekayî' Mütercimi

4- *Tercümân-ı Ahvâl* “Bankaların Envarı ve Tabiatlarına Dair” (1278-84/85)³¹

Bankaların Çeşitleri ve Doğalarına Dairdir

Fransızca bank ve Türkçemizde banka olarak adlandırdığımız binalar Avrupa'nın çeşitli memleketlerinde ve özellikle kraliyet ve imparatorluk başkenti olan şehirler cismiyyesinde büyük hazinelerin saklanması ve korunmasıyla sarf ve tüketim yeri olarak kabul olunmuştur. Öncelerde işbu bankalar ve bunların işi olan bankacılık, İstanbul sarraflarının bugün ticaret ve menfaat sebepleri olan para hareketiyle rehin alarak borç vermek gibi bir takım hususları kullanmak ile ortaya çıkmış ise de Amerika'nın keşfinden sonra altın ve gümüşün artması ve ticaretin ruhu konumunda

³¹Ek 1

olan kredi, kamu emniyetinin yol almasıyla alışverişe gereği gibi büyüklük ve genişlik gelmesi sebeplerine dayanarak sırf sarraflık demek olan bankacılık gelişerek aşağıda sözü geçen çeşitli hususları bir araya getirip kapsamıştır ki birer birer sayılır. İlk olarak Amr ve Zeyd'e sarraflık ile gelir ve giderlerini bad-ı fet-r kabz(?) ve eşitlemek, ikinci olarak makbuzlar ve harcamaları takas suretiyle ödemek ve icra ile bu babda kullanılacak nakitleri ticarete bulundurmak, üçüncü olarak çeşitli yerlerde meydana gelecek harcama ve tahsilatı yapıldıkça yazarak veya mahsup ederek icra ile nakitlerin hem yol masrafiyle zayi olmamasını ve hem de o müddet içinde kullanılmasını kazanmak, dördüncü olarak iskontoculuk yoluyla tefecilikten daha karlı olan temettüyü vücuda getirmek, beşinci olarak kendilerinin yani bankerlerin ortaklaşa kârlı olacakları hususlara sermayedarların akçe yatırması için bütün kolaylıkları ortaya koymak ile zaman ve kefaletlerini meydana koymak, altıncı olarak sermaye erbabı ile borçlusuna bir vasıta ve alet olarak öncekine sermayesinin karlı hale getirilmesini ve ikincisine sanatının ilerlemesini ibraz eylemek, yedinci olarak kağıt paraların basımı ve dağıtım vasıtasıyla ticaretsiz ve hasılatlı korunmakta olan paraları ticaret konumuna çekmek gibi işte yazıldığı gibi özetle beyan olunan hususlar zamanımızda mevcut olan bankalarla bankerlerin gündelik işlemleri olduğundan ve işbu işlemlerin mensup olduğu bankalara birer birer isim verilmeyip ve bunlardan her biri ise yalnız bir madde ile meşgul olmayıp karşılıklı anlaşmayla diğerinin faaliyetini kabul eylemiş bulunduğundan “Maliyeciler” bunları başlıca iki kısma ayırarak birincisine banka-i hasse demişlerdir ki genel olarak şirket ve ticarete ait olan kanunların himayesi altında bulunduğu halde tüccarlar ve sermayedarlar tarafından kurularak idare olunur. Ve ikincisine banka-i mümtaze demişlerdir ki birtakım imtiyazlara nail olarak ya doğrudan doğruya veya vasıta ile hükümet tarafından idaresine bakılır. Kısımlardan birincisi olan banka-i hasselerin işi tüccarlara sarraflık etmek ve bunların alışverişte alıp verdikleri borç tahvillerini kırıp almak ve büyük borçları üzerlerine alarak çarşıda satmak ve çeşitli yerlerde mevcut olan ajanları üzerine poliçe senedi çekerek Amr ve Zeyd'in borç ve alacaklarını bir yerden bir başka yere nakletmek ve göndermek gibi sınırlandırılması ve sayılması uzun maddelerden ibarettir ki faydası hem bahsedilen bankalara ve hem de onlarla işlem yapan kişilere ait olur. Yazarlardan biri bu açık anlam dolayısıyla şu şekilde söz etmiştir ki (Ticaret işinde bankaların vücuda getirmekte oldukları işler, kalbin insan bedeninde yerine getirdiği göreve muadildir ki son derece çok ince damarlar vasıtasıyla ticaret hayatının kanı olan sermayeyi her taraftan mütemediyen kendi tarafına çekmek ile hazine havuzu niteliğinde bulunan bir yere topladıktan sonra kapsadığı kanallar ve şah damarlarla her tarafa göndermek ve yürütmek ve ticaretin

varlığına sıhhat verilerek genellikle taze hayat eker.) zira akçenin sandık içinde olarak korunmasından ise muamele veya ticarete bulunması her kavmin ve her milletin mutluluğunu oluşturup sanayi ve ziraati ilerleteceği ve her şahsın malı olan ve tasarrufu altında bulunan nakit paraların miktarı bireysel olarak düşünüldüğünde, eğer ki önemsiz sayılabilir ise de bütünüyle toplanıp da banka gibi bir yere toplandığı halde toplu meblağ olarak istenen kar ve ticarete hayli iş görmüş olacağı aşikar olduğundan, kar ve yaşam kazanma aracı addedip de sermayeye muhtaç olanların isteklerini gerçekleştirmelerine umumen bir yol açılmış olur. Fakat Amr ve Zeyd her kim olur ise olsun akçesini ancak faizle bankerlere teslim edeceğinden böyle faizle toplanan nakit paraların bankerler tarafından dahi şuna buna borç verilmesinde temettü ve faydaları ne olabilir denilmesin. Zira bankerler aldıkları akçeye diyelim ki %3 kar verirler ise borç verdikleri parayı mutlaka %5'e kar verecekleri gibi, tüccarlar vesaireden müşterilerinin çoğunluğuna da hiç faiz vermezler. Zira tüccarlardan herhangi biri olur ise olsun günlük oluşan makbuzlar ve harcamalarını, şirketinde kendi kendisine dengeleyecek olursa yangın ve hırsızlık mağduru olmak tehlikelerinden kurtulamayacağı gibi bu konuda bir veznedara muhtaç olacağı ve bu yüzden senelik bir hayli masrafa uğrayacağı için bu emrin ücretsiz dengelenmesine hazır ve amade olup çarşıda yanı başında bulunan ve herkesin güveni olan bir bankaya vakit vakit para teslimi ile, borçlusu ve alacaklısı düştükçe ya pusula oraya göndermesi hakkında açıkça hayırlıdır. İşte bu mukavele bir bankanın bir iki yüz kadar müşterisi olduğu zaman çok paranın girmesi üzerine, müdahale ve kurucu icap edeceğinden Ali'nin külahını Veli'ye ve Veli'ninkini Ali'ye vererek hem onların işi düzlenmiş ve hem de arada borca talip olanlar para verilerek iki tarafın temettüleri oluşmuş olur. Yine bu kabilden olarak Londra ve Paris gibi ticari şehir olan mahallere tüccarlardan birisi fabrikatörlerden birinden satın alma yaptığı zaman çoğunlukla peşin saymayıp icabına göre birkaç ay vadeli bir tahvil verdiğinden ve halbuki fabrikatör yukarıda geçen akçenin lüzumu bulunduğundan adı geçen tahvilin vadesini beklemeyip imzası arkasına koyduktan sonra daha önce zikredilen bankacılardan birine satar. Yani kırdırır. Mesela 100 kuruşluk bir tahvil ise 99 kuruş almış olur. Bu iki kuruştan adı geçen ticaretine hiçbir hanel arız olmayacağı gibi işin çokluk/bolluk ve büyüklüğüne göre bankacıların temettü ve faydaları meydana geleceği güneşten daha açıktır. (bakiyesi sonra)

Bankaların Çeşitleri ve Doğalarına Dair Bendin Kalanıdır

Gelelim kısmının ikincisi olan “İmtiyazlı Banka”ya. Bilindiği üzere bu banka diğer bankaların alışverişlerinden fazla olarak kağıt para yayını imtiyazına da sahip

olduğundan “İmtiyazlı Banka” ismini almıştır. Kağıt para yayını, mühim devlet işlerinden sayılıp diğer ticaretler yoluna dahil edilemeyeceğinden her nerede olursa olsun bu hususa dair olan bankaların ya tamamen devletlerin idarelerinde veya nezaretleri altında bulunması gerekli olmalıdır. İşbu İmtiyazlı Bankaların zamanımızda en meşhur ve güvenilir İngiltere Bankası’dır ki 1694 tarihinde kurulmuş ve devletin hayliden hayliye işine yaramış olduğundan zamanımıza gelinceye kadar vakit vakit bir taraftan imtiyazlarına ve diğer taraftan ticaret ve temettülerine bol fırsat ve genişlik bahş olmuştur. İşbu banka diğer bankalar gibi borç vermek ve iskonto ticaretleriyle meşgul olmanın yanında, hükümetin gelir ve giderlerinin tutulması ve borcunun ödenmesiyle hazine tahvillerinin idaresi ile milli ve konsolide borçların eşitlenmesi zorunluluğu gibi hususları dahi kapsayarak yalnız bundan senelik yüz bin lira kadar karlı olmakta ve diğer taraftan darphanenin idaresinde de büyük etkisi olmakla icabına göre sikke basımı ve kağıt para yayını yapmaktadır. Adı geçen bankanın daimi suretle yayın ve tedavül ettirmekte bulunduğu kağıt paralar, takriben otuz milyon liradan ibaret olup buna karşılık sayılan meblağın yarısı on beş milyon nakden bankasında ve diğer yarısı millet borcu olarak devletin zimmetindedir. İşbu bankaların kamu güvenliğine halel gelmeksizin ve kağıt paraları değer düşüklüğüne uğramaksızın idareleriyle faydalı ürünlerin vücuda getirilmesi bankacılığın en özen gerektiren ve nazik maddesidir ki günümüzde yalnız İngiltere ve Fransa bankalarında cari olmaktadır. Gizli kalmaya ki adı geçen bankaların tümünün sermayeleri bizim Osmanlı Bankasında olduğu gibi çok sayıda insanların satın aldıkları hisselerden ibaret olup çarşıda alınır ve satılır.

Mehmed Şerif

5- *Tercümân-ı Ahvâl* “İtibar-i Umum-i Ticarete Dair” (1278- 105/108)³²

Genel Ticaretin İtibarına Dairdir

Ticarete itibar veresiye olarak oluşan alışverişten meydana gelir ki Amr ve Zeyd her kim olur ise olsun bir müddet vade ile bir şey sattığı zaman veresiye satmış ve bunun aksi olarak bu usul ile bir şey satın aldığı zaman veresiye almış denildiğinden, ilk durumda alacaklı ve ikinci durumda borçlu olmuş ve borcun oluşmasını beyan için borçlunun alacaklıya vermiş olacağı borç senedi de “borç tahvili” olarak adlandırılıp para yerine geçerek vadesinin gelmesine değin tüccarlar arasında dolaşması ile birkaç

³²Ek 1

borçlunun borcunu ve birkaç alacaklının alacağını ödemeye ve yerine getirmeye hizmet etmiş olur.

Bu şekilde oluşan alışverişin nasıl cereyan ettiğini ayrıntılı olarak anlatmak üzere Osman ve Mustafa isimleriyle iki tüccar farz ettiğimiz durumda mesele ortaya çıkar. Şöyle ki Osman Mustafa'dan veresiye olarak 500 kuruşluk kahve satın almış ve Mustafa da bir miktar şeker satın almaya talip olduğunda Osman'dan 400 kuruşluk şeker satın almış iken Osman tekrardan Mustafa'dan 400 kuruşluk sabun satın alıp, Mustafa da keza, Osman'dan 600 kuruşluk diğer bir mal satın alacak olsa nihayetinde hesap gördükleri zaman iki tarafın birbirlerine bir zerre borcu kalmayacağı ve aralarında oluşan ticari işlemlerde nakit olarak hiçbirinin eline bir şey geçmeyerek ticaret yapmış oldukları görülür.

Büyük devletlerin tüccarları arasında bu usul ile, Avrupa ticaretinde cari olduğuna nazaran kale alınmaz derecede bulunduğu Avrupa tüccarlarının durumlarından bir şekilde haberdar olanların gereği gibi malumlarıdır. Zira bu itibar vasıtasıyla Avrupa'da diyelim ki yüz bin kuruş sermayesi olan bir tüccar kalışına göre takriben beş yüz bin kuruş alışverişte bulunduğundan talihi ve dirayeti yardım ettiği halde az vakit içinde meydan almakta ve buna benzer olarak itibar sayesinde pek çok ticaret erbabı serpip çıkarak servet sahibi olanlara katılmaktadır. Çünkü bu ticaret türü yalnız memleket içine mahsus olmayıp sonradan yabancı ülkeleri de kapsadığından gelir ve faydalarının ne derece ilerlemiş olduğu farz yoluyla söyleyeceğimiz örnekten anlaşılır. Mesela Osmanlı tüccarlarından olup da Avrupa'da bulunduğu halde İstanbul'da sorulur eşyadan diyelim ki ayna bir şahsın gözüne ilişerek peşinen ödenmek üzere satın alınmasına itibarı yokken aynacı şahıs, adı geçenin itibarlı tüccar olduğunu anlayarak adı geçene vade ile bir miktar ayna satarak elinden bir borç tahvili almış olsa adı geçen şahıs, bahsedilen aynaları İstanbul'da ortağına veya bilgisi olan diğer birine göndermeye muvaffak olur. İhtimal ki İstanbul'da bulunan tüccarın da nakit mevcudu olmadığından para yerine bir tahvil göndermekle arkadan şuna buna tutturabildiğine bahsedilen aynaları satıp borcunu denkleştirmiş ve Avrupa'da bulunan tüccar da sonradan ulaşan akçe ile aynacıya olan borcunu ödemiş olacağından bu konuda girişimi bulunan üç muhtelif kişi karlı çıkmış olur.

Fakat işbu itibar her ne kadar karlı görünüp ticarete oldukça sermaye yerine sayılmakta ise de doğal sınırını aştığı anda zararları davet edeceğinden bu konuda en yüksek dikkat ve ihtiyat gereklidir. Zira yukarıda bahsedilen aynayı İstanbul'a nakleden

gemi diyelim ki yolda kazazede olsa İstanbul'daki tüccar aynaları kendine gönderene bir şey ödeyemeyeceğinden yazıldığı gibi aynaları göndermiş olan tüccar uygun durumda olmayıp da vadesi gelinceye değin asıl aynacıya borçlarını ödeyemeyecek olursa derhal iflasa çıkmış olacağı açıktır. İtibarın en fena ve zararlı olan biçimi ticarete girişimi olmayanlarla ortaya çıkan alışverişte görülür. Zira belirli geliri ile ortaya çıkan masraflarını denkleştirmekte olan kişiler, satın alacakları eşyayı tüketmek ve harcamak üzere almış olacaklarından peşinen ödemeleri lazım gelip halbuki tüccarlar aldıkları eşyayı tekrardan satmak üzere alageldiklerinden, borçlarını ödenmesi, aldıkları eşyanın satışına bağlı ve sınırlı olduğundan nakitleri olmadığı halde mallarına güvenmiş olacakları şüphesizdir. Bundan dolayı, itibarı mutlak bir sermaye menziline düşürmek ile kolaycacık borca girmiş olanlar ve nihayetinde ödeme aczine düşenler, çoğu zaman ticarete girişimi ve bilgisi olmayanlarda ortaya çıkmaktadır.

Ticaret itibarında “asıl” araştırılacak olsa, başka bir şey olmayıp tedbirli olma demek ve bu tedbir ise gereği gibi ihtiyaç oluşmadıkça kullanımının zararlı olacağı herkesçe bilinen gerçeklerdendir. İşte buna dayanarak ırz ve namusuyla işlem yapmak ile akranı arasında iyi şöhret kazanmış olduğu halde bazı önü alınmaz zarar ve felakete uğramasıyla iflasa çıkan tüccarlar, borçların ödemeye muvaffak olsun olmasın yeniden ticarete başlaması ve böyle olmayıp da bir nevi haramzadelik yoluyla şunun bunun hakkını zimmetine geçirerek telef etmiş ve ödeme aczine düşmüş olan tüccarların, borçlarını ödemeksizin memleket içinde ticarete başlamaması İngiltere ticaret kanunu gereğidir. (kalani sonra)

Genel Ticarete İtibara Dair Yazının Devamıdır

İtibarın borç tahvili vasıtalarıyla ne biçimler kazanmakta olduğunu ve bu vesile ile ne dereceye kadar para yerine geçebildiğini anlamak için poliçe denilen bir tür borç tahvilinin tedavül biçimini bu bölümde göstermek ve açıklamak isteriz.

Poliçe Örneği

İlk olarak poliçe odur ki

İşbu poliçe tarihinden itibaren iki ay sonra hesabıma mahsuben Ahmet Efendi'ye yüz mecdiye ödeyesiniz. Fi s. 11 sene 78 Mustafa Bursa'da (?) Şakir Ağa

İşbu poliçe benzerinden yararlanıldığına nazaran Şakir Ağa Ahmet Efendi'ye borçlu düştüğünden adı geçen poliçenin kendine ibrazı ödeme zamanını kabul edecek

olursa vadesi doluncaya değin para yerine geçerek iki üç defa çeşitli kişilerin alışverişine hizmet etmiş olur. Şöyle ki asıl poliçenin sahibi olan Mustafa Efendi sonradan tüccar Manolaki'ye borçlu düşecek olup da buna mahsuben bu poliçeyi adı geçen tüccara verecek olursa ve bu da Şakir Ağa'nın sağlam bir kişi olduğunu yani vade dolumunda bahsedilen meblağı ödeyeceğini aklı keserse şayet tersi durumda yine Mustafa Efendi'den hakkını talep etmek üzere bu poliçeyi adı geçenden nakit yoluyla alır ve kabul eder. Fakat bu poliçenin arkasına Mustafa Efendi'nin imza atması gereklidir. İşte bu sözün gelişi bahsedilen tüccar Manolaki'nin tüccardan birine borcu olması ve bu poliçeyi buna karşılık olarak vermesi amaçlandığından gerektiği sırada bu da Galavel ismini poliçenin arkasına koyarak borçlarını ödemiş olur ise de Mustafa Efendi ile Şakir Ağa kazara sonunda parayı ödemeye muvaffak olamayacak olurlar ise tüccar Manolaki'nin bundan dolayı borçlusuna borçlarını ödemesi gerekir.

Bu suretle elinde poliçe bulunan tüccarın çoğunluğu çarçabuk nakde muhtaç oldukları zaman poliçelerini bankacılara kırdırırlar ki poliçenin içerdiği meblağ bankacı tarafından ödenerek yalnız vadesi doluncaya kadar gerekecek faiz indirilir ve bu faizin borsaca olan fiyatı da İlm-i Emvâl-i Milliyyenin terimlerinden olan talep ve arz ilkelerinin hükümlerine bağlı bir nitelik olduğu halde Avrupa gazetelerinin çoğunluğunda her gün ilan edilmekte ve duyurulmaktadır. Açıkladığımız poliçeler memleket içinde kullanıma girecek veya yurtdışına çıkılacak olursa iç tahviller ve hariçten memleket içine çekilecek olur ise dış tahviller veya yabancı tahviller adlarını alır. Ancak işbu dış tahviller sıradan diğer şeyler gibi yerlerinde alınıp satılacağından bu konuda bile bu maddede aşıkâr olan faydaların izahını amaçlayarak gelecek örneği açıklamak isteriz. Tahran'da bulunan tüccardan Mirza Cafer'in İstanbul tüccarından Derviş Ağa'ya bin kuruş borcu olduğunu farz ettiğimiz durumda adı geçen Mirza bu paranın mümkün olduğu kadar cüzi bir masrafla ödenmesini doğal olarak umarken nakit gönderse ihtimal ki yolda zayi olur. Avrupa'da cari olduğu gibi sigorta ettirecek olsa fazlasıyla masraf gider diye bu borcunun poliçe yoluyla dengelenmesini kendi için lüzumlu sayıp acaba İstanbul'a poliçe verir bir tüccar bulabilir miyim diye tüccar yatağı olan yere yani borsaya gider. Ondan sonra yazıldığı gibi bir kişiye tesadüf edecek olursa elinden bir poliçe mektubu alarak İstanbul'daki Derviş Ağa'ya gönderir. İşte bu yüzden bir parça kaparonun elden ele dönmesiyle iki muhtelif kişinin hak ve borcu ödenmiş olur.

Fakat İstanbul'a çekilmek üzere Tahran'da poliçe bakımından ortaya çıkan talep arzı geçecek olur ise poliçe fiyatının fırlayacağı ve bunun aksi olarak arzın talebi

geçmesi ortaya çıkarsa daha sonra düşeceği Avrupa ticaretiyle meşgul olanların malumlarıdır.

Yazıldığı gibi, poliçe mektuplarının tüccarlar arasında alınıp satılmasına kambiyo ve bu sebeple bazen poliçelere dahi kambiyal ve poliçecilik eden sarraflar ve bankerlere dahi kambist denilir. Şurası da tarife değerdir ki bu çeşit poliçelerin alışverişi için alınıp verilen paraya kambiyo fiyatı adı verilir. Poliçe şayet üste bir şey verilmesiyle satın alınmış ise kambiyo yüksek ve tam tersine üste alınarak ortaya çıkarılır ise kambiyo düşüktür. Dedikleri gibi iki taraftan fazla ve noksan olarak hiçbir şey verilmeyerek icra olunduğu zaman başa baştır denilir. Fakat kambiyonun fiyatı sürekli artacak olursa paranın aynen nakli hayata geçirileceğinden, bu konuda gerekecek sevk navlununa veya posta masrafiyla diğer şeylerle karşılaştırıldığında, poliçenin fiyatı geçim ile doğal sınırlarına ulaşamaz olur.

Mehmed Şerif

Genel Ticarete İtibara Dair Yazının Devamıdır

Sözü geçtiği üzere, borsada poliçelerin ya başa baş olarak veya bir miktar şey üste verilip alınarak alınıp satılmakta olduğunu bilsek de işbu üç sebebi oluşturan madde gerçekte neden meydana gelmektedir diye düşünülecek olsa her beldenin ithalat ve ihracatı arasındaki fark ve ayrılığın etkisi yüzünden ortaya çıktığı anlaşılmış olur. Zira Tahran'dan İstanbul'a çekilen ticari tahvillere çokça ihtiyaç olup da tüccarlar bir miktar üste vererek satın alacak ve gönderecek olurlarsa mübadele İstanbul'ca faydalı görünür. Yani İstanbul'un Tahran'a olan ihracatı kıymetçe Tahran'dan yaptığı ithalattan fazla olmuş ve bu sebeple Tahran'ı kendine borçlu düşürmüş olacağı anlaşılır. Bunun aksine, Tahran'ın ticari tahvilleri üste alınarak satın alınmakta ise tam tersine İstanbul Tahran'a borçlu olur. Lakin bu iki durumdan hiçbirisi oluşmadan poliçeler alınıp verilirse o zaman iki tarafın ithalatı ile ihracatı dengededir denilir. Ancak bir memlekette gümrük kanunları ve bütün tarifeleri o memleketin tarım ve sanayi ürünleri lehine olacak şekilde, kesin biçimde ve inceden inceye belirlenememiş ve sanayi ve ticaret kafiyesinin güzergahına engel olan sebepler ortadan kaldırılamamış ise mübadele daima o memleketin aleyhine cari olacağından yabancı devletlere çekeceği poliçelerine üste vermeye mecbur olacağı erbabına göre kesin bir husustur.

Avrupa tüccarlarının devlet içinde ve yabancı devletlerle oluşan alışverişleri mütemadiyen poliçe vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Osmanlı Devletinde bu yöntemin

Avrupa’da geçerli olduğu derece olgunlaşmış olmaması ilk olarak ticarete hizmet eden araçların eksikliğinden, ikinci olarak bunun için gereken yerlerde bankaların var olmamasından doğmaktadır. İşte bundan dolayı diyelim ki Diyarbakır eyaletinden vergiye veya tüccarlardan birinin borcuna karşılık İstanbul’a bir miktar akçe gönderilmesi lazım gelse, bunun hazineye bağılı olarak birçok külfet ve masrafla vücuda getirileceğı, bu yüzden yüzde beş bazen on ve belki daha çok hazine vesaireye zarar ve ziyan getireceğı şöyle dursun yolda bir kazaya uğrayacak olursa akçenin tamamen yok olacağı ve bunun birçok kere gerçekleştiğı tartışma kabul eden işlerden değildir. Yukarıda açıklandığı üzere Avrupa tüccarlarının devlet içinde ve yabancı devletlerle oluşan alışverişleri hakikaten poliçeler vasıtasıyla icra olunmakta ise de bunların her beldede türlü türlü bankaları mevcut olmasaydı bu işin gerçekleşemeyeceğı ve hizmet ve büyüklüğü açık olan ticaretlerinin bu borsaya erişmemiş olacağı ortaya çıkardı. Çünkü bankalara dair *Tercümân-ı Ahvâl*’in seksen dördüncü sayısında çıkan ayrıntılı makalemizde anlatıldığı gibi işbu poliçecilik işi Avrupa’da başlıca bir ticaret hükmüne girmiş olduğundan bu işe özel birçok bankalar açılmış ve kar ve kazançları bu yolla meydana gelmiştir. Bu yönden, gerektiğı takdirde alınıp satılacak poliçeler için tüccarlardan Ahmet Ağa Sadık Efendiye ve Sadık Efendi diğer birini aramayıp bankacılara başvurur veya akçe simsarları aracılığıyla işini bitirir.

(bakiyesi sonra)

Genel Ticarete İtibara Dair Yazının Devamıdır

“İtibarın kötüye kullanılması ile yerinde kullanılmasının sonuçları”

Bankacılık ile ilgisi olan her şey, açıkladığımız itibarın zarf ve kılıfı yerine geçmiş ve ticaret, gereğı gibi hararetle olduğu şehirlerde işbu bankalara ayrılmaz şekilde bağlanmış olduğundan ve bu iki madde yani bankacılıkla sırf ticaret arasında itibarın oluşturduğu faydalı işler birer birer kaleme alınacak olsa birkaç cilt kitap olacağından, şimdilik bundan vazgeçerek, hususu kısaca açıklamak üzere gerekli olan örneğı anlatacağız.

Fes veya sabun fabrikası açmak üzere bir memlekette yirmi kadar tüccarın toplanarak şirket kurmuş ve sermaye olarak her biri nakden ellişer bin kuruştan toplam bir milyon kuruş koymuş olduklarını varsayalım. Hem amaçları olan ticareti vücuda getirmek, hem de bu akçeyi yalnız bir sene kadar faize yatırmak amacıyla yüzde beş faizle bir sağlam bankaya yatırarak bu işi halka ilan etmişler ve bundan böyle Amr ve

Zeyd ile ticari işlemlerinde nakit yerine bir çeşit kağıt kullanacaklarını da duyurmuşlardır diyelim. Eğer ki bu adamların sadık ve dürüst işler yaptıklarına ve sermayeleri olan bir milyon kuruştan fazla tekrardan kağıt basmayacaklarına halk güven duyacak ve itibar edecek ve sene sonunda ellerinde bulunan kağıtların nakde dönüştürülmesine akılları kanacak olursa, yukarda bahsedilen tüccarların sene sonuna kadar yapacakları ticaretten hisse almalarının yanında akçe faizi olarak elli bin kuruş da kazanmış olacakları ve bir taşla iki kuş vuruş deyimince mevcut sermayeden doğal yollarla oluşabilecek ticarete, itibar vasıtasıyla elli bin kuruş daha eklemiş olacakları şöyle dursun ellerinde nakit yerine geçen kağıt bulunan kişilerin de bu yüzden bir kayba uğramayacakları açıktır. Fakat hamdolsun bu tüccarların gerekli olan sadakatiyle çıkarılan hisse senetlerinin belirli ve sınırlı olmalarına. Çünkü işbu iki lüzumlu madde mevcut olmasaydı ortaya konulmuş olan elli bin kuruş akçe faizi oluşmazdı. İşte bundan malumumuz olmaktadır ki ticarete itibar denilen nesne her ne kadar sağlam tutulur ise o kadar çıkar ve faydayı, aksine kasalarında her ne kadar hile ve sahtecilik bulunur ise o kadar zarar ve hasarı davet etmiş olur.

Tercüme odası memurlarından Mehmed Şerif Efendi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Mehmed Şerif Efendi'nin Osmanlı'da modern iktisadın gelişimine katkısı hakkında vurgulanması gereken ilk nokta Mekteb-i Mülkiye hocalığı ve kitabını burada verdiği ders notlarından oluşturmuş olmasıdır. Mehmed Şerif, Batılı ekonomistlerin eserlerinden birini çevirmek yerine kendi fikirlerini ortaya koyduğu ve iktisadın temel kavramlarını kamu maliyesine de değinerek incelediği telif eserini yayımlamış, aynı zamanda bu eseri kapalı bir çevre içinde bilinmeye terk etmemiştir. Mehmed Şerif Efendi, eserlerinin genel çerçevesi dikkate alındığında konuları liberal iktisat anlayışı çerçevesinde ele almış ve bu anlayışı savunmuştur. Bu açıdan da liberal iktisat anlayışının Osmanlı'da yerleşmesine katkısı büyüktür diyebiliriz. Makalelerini dönemin yaygın mecmualarında yayımlamış olması halkın bu bilim üzerine fikir edinmesi için çabaladığının açık bir kanıtı sayılabilir.

Mehmed Şerif Efendi, ilk telif eseri yazarken, iktisat için ilk ve uygun kavramları da oluşturmaya çalışmıştır. Bu bilim dalının adlandırılmasını başlı başına bir makale konusu edinmesinin yanında örneğin işbölümüne “ameliyyatın tefriki” demiş ancak daha sonra bu kavrama taksim i amal denilmiştir.

Mehmed Şerif Efendi'nin, ismini *Ekonomi Politik İlminin Tanımlanması ve Doğal Sınırlarının Çizilmesi Hakkında* şeklinde sadeleştirdiğimiz makalesinde, ekonomi biliminin tanıtılması amacını güttüğünü görmekteyiz. Her şeyden önce bu ilme verilmiş Batılı isimlerin dışında bilimin kapsamını karşılayabilecek bir isim bulma çabasına girmiştir. İlm-i Emvâl-i Milliyye tanımı ve kitabının adı da böylece doğmuştur. Bu yeni bilimi, diğer bilimlerin içindeki yerinden başlayarak tanıtmış ve toplumun ihtiyaçlarının düzenlenmesi ile ilgili olduğundan, toplumu bu konuda zarara sokacak durumların ve bunların çözümlerinin belirlenmesini kapsadığından bahsetmiştir. Bu konuda Batı literatüründen haberdar olduğunu, bilimin kurucusu olarak andığı Adam Smith, J. B. Say ve Joseph Garnier gibi ekonomistlere yaptığı atıflardan açıkça görmekteyiz. Aynı makalenin devamında İlm-i Emvâl-i Milliyye'nin dört ana konusu olan üretim, dağıtım ve bölüşüm, değiş tokuş ve tüketimden söz etmiştir. Esas olarak İlm-i Emvâl-i Milliyye eserinin de dört fasıldan oluştuğunu, fasılların adlarının tam olarak bu bölümlendirme ile örtüştüğünü ve daha sonra bu konuları alt başlıklar ile detaylandırıldığını ayrıca

görmekteyiz. Bu makalede bilimin adlandırılması konusunu çok detaylı ele almış olup, İlm-i Emvâl-i Milliyye'nin yalnız kamu yönetimi olmadığını, iktisadın hem devleti hem de tek tek bireylerin mutluluğunu kapsayan geniş bir bilim dalı olduğunu belirtmiştir.

Mehmed Şerif Efendi'nin, ismini *Sanayi ve Ziraatten Hangisinin Hakkımızda Hayırlı Olduğuna Dairdir* şeklinde sadeleştirdiğimiz makalesinde, ülkelerin sanayileşme düzeyi konusunda Avrupa ülkeleri ile Osmanlı arasında bir karşılaştırmaya gider ve sınai malların tamamının ithal edilip hammadde ve tarım ürünlerinin ihraç edilmesi şeklindeki ekonomi politikasının ülke geleceği için doğru olmadığını savunur. Bugün bile güncel bir tartışma konusu olan sanayileşme atılımlarının desteklenmesi gerekliliğini ve bu gelişimin ancak uzun vadeli deneyimlerle gerçekleşebileceğini anlatır. Konunun bu kısmında, Mehmed Şerif Efendi'nin genel olarak liberal iktisat anlayışını benimsemiş olmasına rağmen burada Adam Smith'in iki ülkenin ve iki malın bulunduğu bir sistemde, her iki ülkenin karşı ülkeye göre hangi malları daha düşük maliyetle üretiyorsa o malların üretiminde uzmanlaşması ve bunları ihraç ederek pahalıya üretebildiklerini dış ülkeden ithal etmesi şeklinde özetleyebileceğimiz “Mutlak Üstünlükler Teorisi”ni desteklemediğini de görmekteyiz. Osmanlı Devleti'nin tarım toplumu olarak kalmasına itiraz etmiştir. Ancak yine de ithalata karşı olmayıp, ithal edilen sanayi ürünlerinin zamanla ülke içinde de üretilmesini istemesi, geleceğe dönük olarak dünya dengelerinin bilim ve teknoloji üzerine oturacağı ileri görüşlülüğünü gösterdiği şeklinde yorumlamak yanlış olmaz kanaatindeyiz.

“Geri kalmış ülkelerin ne kapitalist, ne sosyalist ideolojiler kabul etmiş olan kalkınma programlarında karşılaşılan sorunlardan biri “tarım mı, sanayi mi” sorunudur. Bu sorun bizde de yeni değildir. Ekonomik siyaset yoluyla kalkınma fikrinin bizde ilk kez bilinçlendiği Tanzimat döneminin başında enikonu tartışılmıştı. Türkiye'nin modernleşme yolundaki yeri gereğince tanınmamış olan Münif Paşa ve kardeşi iktisat yazarı Şerif, iki alan arasındaki sıkı ilişkiliği kabul etmekle beraber kalkınmasını hızla yapmak zorunda olan ülkelerin sanayileşmiş Batı uygarlığına yetişebilmek için işe sanayiden başlaması gerektiği görüşüne varmışlardı.”³³

İnsan aklını da bir tür “alet” olarak tanımlaması ve bunu kullanmamanın sonuçta zarar getireceğini örneklerle açıklaması da bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Osmanlı Devleti'nin, bilimde öncü konumunu yitirme ve Avrupa'nın gerisinde kalma sebeplerini açıklarken, sanayileşmede ve bilimde yaşanan eksikliğin Osmanlı insanının

³³Niyazi Berkes, *Türk Düşününde Batı Sorunu*, İstanbul, 2016, s.108.

doğasından olmadığını, kısacası insanoğlunun Batılı veya Doğulu olsun, eşit zeka ve kabiliyette olduğunu vurgulayarak, devlet politikaları ve bilim konusunda çalışma eksikliğinden kaynaklandığına değinmiştir. Sanayi ve bilimin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve bilimin de modern dünyada refaha giden yolu oluşturduğunu, eğer bu sağlanırsa, modern tarım yöntemlerine de erişilebileceğinden, zaten tarımın da daha verimli hale geleceğini söyler. Bu, Mehmed Şerif Efendi'nin bir bilim insanı olarak bilimin önderliğinde toplumun her açıdan gelişme göstereceğine ve ancak bu şekilde modern dünyadan geride kalınmayacağına inandığını gösterir kanaatindeyiz.

Mehmed Şerif Efendi, ismini *Emek ve Çalışmanın Gerekliliği* şeklinde sadeleştirdiğimiz makalesinde, emek kavramını ahlaki ve sosyal açıdan derin bir bakış ile incelemiştir. Tıpkı maddi kazanımlarda olduğu gibi emeğin de insanın sahip olduğu bir tür sermaye olduğunu ve geleneksel bakış açısı ile bu şekilde görülemiyor olsa da aslında emeğin de somut bir karşılığı, bir fiyatı olduğunu açıklamıştır. Konunun bu noktasında da yine sistematik bilginin, bilimin değerine atıf yaparak tüm emek türlerinin aynı derecede kazanç sağlayamayacağına da değinmiştir.

Mehmed Şerif Efendi'nin düşünce hayatının içinde yer aldığı dönem, yani 19. yüzyılın 2. yarısı, Osmanlı'da ahlaki anlamda da ekonomik kavramlara bakışın dönüşümde olduğu bir dönemdir. Emek kavramı da bu dönüşümden etkilenmiştir diyebiliriz. Geleneksel Osmanlı ekonomik hayatında, daha önce de değindiğimiz, “karnını doyuracak kadar” çalışma, tevekkül etme hali yerini, Batılı anlayışlarda yer alan bireyci bakışın getirdiği daha iyi koşullarda, refah içinde yaşama amacı ile, gündelik tabirle daha hırslı bir emek sarfiyatı görüşüne bırakmaya başlamıştır. Burada Mehmed Şerif Efendi'nin zanaatle, sanatla, bilimle birleşen emeğin hem bireye hem de topluma artı değer getireceği ve oluşan çıktıyı, kendi kendine yetme halinden, üretim fazlası elde edip bunu pazarlayarak dünya ticaretinde ve dolayısıyla siyasetinde söz sahibi olmayı sağlayacağına yönelik düşüncelerinin, hem bu modern anlamdaki emek kavramını hem de önceki makalesinde de işlediğimiz şekilde sanayileşmeyi, bütün halinde desteklediğini görebiliyoruz.

Emeğin değerini arttırmaya, onu yeni bilgiler ile iyileştirmeye çalışmak ve “kârını arttırmak” gerektiğini savunan cümleleri, bu değişen ekonomik anlayışlara hakim olduğunu da gösterir. Bu şekilde davranmayan insanların atalarının bulunduğu noktada saymaya devam edeceklerini ayrıca belirtir ki, bu görüşü Osmanlı Devleti'nin modern

dünyadaki yerini güçlendirmesinin yani güçlü devlete giden yolun güçlü ekonomiden geçtiği düşüncesini hissettirmektedir.

Bu makalenin son kısmında insanın alışveriş esnasında bilgili ve bilinçli hareket etmesinin ve bireysel çıkarlarını korumasının öncelikle kendisine ve nihayetinde topluma hizmet etmek anlamına geleceğini ifade etmesi, Adam Smith'in görünmez el prensibine yakınlık göstermektedir.

Mehmed Şerif Efendi, ismini *Bankaların Çeşitleri ve Doğalarına Dairdir* şeklinde sadeleştirdiğimiz makalesinde, geleneksel ve modern anlamda banka kavramını ve banka çeşitlerini, yaptıkları işleri de değerlendirerek ele almıştır. Bankaları ticaretin kalbi yerine koyarak ticarete yer alan tüm akışların bu kurumlar sayesinde gerçekleştiğini açıklar. Paranın geleneksel yöntemlerle kazanılması kadar bu yöntemlerle saklanmasına da karşı çıkmaktadır. Tasarruf işlemlerinin de bankalar aracılığıyla yapılması ve paranın işlemde, dolaşımda kalmasının ekonominin ilerlemesine katkıda bulunacağını düşünmektedir. Bireysel olarak düşünüldüğünde önemsiz sayılabilecek miktardaki paraların kitlesel anlamda tüm ülke ekonomisi için fark yaratabileceğini vurgulamıştır. Aynı zamanda ticari işlemlere getirdiği kolaylık bakımından bankaların varlığını destekleyen ifadeleri bulunmaktadır. Makalesinin ikinci kısmında ise, günümüzde merkez bankasının yerine getirdiği işlemleri yapan özel bir banka türünden bahseder. Hükümet gelir giderleri ile ilgilenilmesi, milli borçların ödenmesi, para basılması ve hazine tahvillerinin idaresi gibi işlerin bu bankalar aracılığı ile yürütüldüğüne özet biçimde değinir.

Mehmed Şerif Efendi, ismini *Genel Ticaretin İtibarına Dairdir* şeklinde sadeleştirdiğimiz makalesinde ise kısaca veresiye alışverişten ve araçlarından bahseder. Bu ticaret biçimi sayesinde tüccarların sermayelerinin üzerinde hacimle işlem yapma fırsatı bulduklarını ve dolayısıyla servet edinme fırsatı elde ettiklerini anlatır. Aynı zamanda bu kredili işlemlerin uluslararası ticaretin de güvenilir ve işlek olmasının tek yolu olduğuna, nakit paranın bu işlemler söz konusu olduğunda hantal kalacağına ve güvenilir bir yöntem olmayacağına dikkat çeker.

Ticarete kredili işlemlerin tercih edilmesinin faydalarından bahsederken bu işlemlerin doğal sınırlarını aşmasının da tehlike yaratacağına değinmiştir. Sermayenin çok üzerinde yapılmış kredili işlemlerin ödeme sorunlarına ve tikanıklıklara yol açacağını, tüccar olmayan sıradan vatandaşın bu soruna daha çok yakalanacağını anlatır. Bu noktada ticari işlemlerin yasal olarak düzenlenmesi ve sınırlanması zorunluluğuna

da değinmekte, ortaya çıkabilecek sorunların ancak bu düzenlemeler ile ortadan kaldırılabileceğini savunmaktadır. Makalesinin büyük bölümünü poliçe'ye ve poliçeli işlemlerin nasıl yapılacağına ayırmıştır. Burada işlemlere ait poliçe, tahvil, kambiyo, borsa, arz ve talep gibi temel kavramları ayrıntıları ile açıklamış ve bunları *Tercümân-ı Ahvâl* gibi yaygın bir mecmuada yayımlamış olması halkı bilinçlendirme amacının somut bir örneği olarak kabul edilebilir. İktisada sadece teorik açıdan yaklaşmamış, aynı zamanda anlatımını somut örneklerle zenginleştirerek pratik bilgiler de sunmuştur.

Kredili alım satım işlemlerinin dış ticaret dengeleri ile de yakından bağlantılı olduğuna değinerek bu yöntemin ve bu yöntemin aracıları olan bankaların Avrupa'da kullanıldığı kadar Osmanlı'da yaygın olmadığını ifade eder.

Bu makale ile ilgili olarak Mehmed Şerif Efendi'nin kredili işlemlere ve ticarete güven ortamının yasal tedbirlerle sağlanmasına yönelik yorumlarını, Tanzimat ve Islahat fermanları ile sağlanmaya çalışılan yasalarla korunan güven ortamını savunduğuna dair bir ipucu olarak görebiliriz. İtibar kelimesi ticarete güven ortamına atıf yapmakta olup, Tanzimat ve Islahat Fermanları ile bir nevi bu ortamın sağlanması amaçlanmıştır.

SONUÇ

Tez çalışmamızda, 19. yüzyılda Osmanlı'da modern iktisat düşüncesinin gelişmesine katkıda bulunmuş Mehmed Şerif Efendi'yi tanıtmayı, İlm-i Emvâl-i Milliyye adlı eserinin başlıklarından ve çeşitli makalelerinden yola çıkarak iktisat bilimi ile ilgili görüşlerini ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamız sonucunda Mehmed Şerif Efendi'nin, her şeyden önce bilim tarihimizde, iktisat akademisyeni kimliği ile kendine ait kitabı bulunan ilk kişi olduğunu söylememiz gerekir. Osmanlı'da iktisat biliminin yaygınlaşması yanında özgün bir literatürün oluşması konusunda atılan ilk adım Mehmed Şerif Efendi'ye aittir ve onun bilim tarihimizdeki izi bu şekildedir diyebiliriz.

Mehmed Şerif Efendi, Adam Smith'in temelini oluşturduğu klasik iktisat anlayışını benimsemiş ve liberal görüşler beyan etmiş olup, söz konusu olan asıl sorun Osmanlı ekonomisinin gelişmesi olduğunda, ekonominin yasal düzenlemeler ve devlet politikaları ile desteklenmesini de savunmuştur. Liberal iktisadı betimlerken, devletin ve toplumun refahı için gerekli yerlerde müdahaleci olunmasında da bir sakınca görmemiştir. Bu noktada da yine yalnız bir anlayışa bağlı kalmadığını, konuya özgün görüşlerini de eklediğini söyleyebiliriz.

Görüşlerini dile getirirken ekonominin de ancak bilimin yol göstericiliğinde ve bilimsel yöntemler ile “muasır medeniyetler seviyesine” erişebileceğini düşündüğünü görmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Aristoteles, **Politika**, 4. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993.
- Balcı, Sezai, **Babîlî Tercüme Odası**, 1. Basım, İstanbul, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2013.
- Berkes, Niyazi, **Türkiye İktisat Tarihi**, 1. Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Berkes, Niyazi, **Türk Düşününde Batı Sorunu**, 2. Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Budak, Ali, **Münif Paşa-Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını**, 2. Basım, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2012.
- Çakmak, Diren, **Osmanlı İktisat Düşüncesinin Evrimi**, 2. Basım, İstanbul, Libra Kitapçılık, 2011.
- Demir, Remzi, **Philosophia Ottomanica-Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Türk Felsefesi-Eski Felsefe I. Cilt**, 1. Basım, Ankara, Lotus Yayınevi, 2005.
- Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 26. Basım, Ankara, Aydın Kitabevi, 2010.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, “Türk İktisadî Tefekkür Tarihi ve Mehmet Şerif”, **III. Türk Tarih Kongresi Ankara:15-20 Kasım 1943 Kongreye Sunulan Tebliğler**, 2010, s. 260-268.
- Ortaylı, İlber, **Osmanlı’da Milletler ve Diplomasi**, 5. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Özgül, Kayahan, **Münif Paşa**, 1. Basım, İstanbul, Elips Kitap, 2005.
- Pamuk, Şevket, **Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları**, 5. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Pamuk, Şevket, **Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914**, 10. Basım, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2015.
- Platon, **Devlet**, 1. Basım, İstanbul, Metropol Yayınları, 2002.
- Smith, Adam, **Milletlerin Zenginliği**, 11. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Savaş, Vural, **İktisatın Tarihi**, 4. Basım, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000.
- Sayar, Ahmed Güner, **Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Ekonomik, Kültürel ve Devlet Felsefesine Ait Değişmeler**, 2. Basım, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2003.
- Sayar, Ahmed Güner, **Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması**, 4. Basım, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2009.
- Sungu, İhsan, **Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış**, Birinci Köy ve Ziraat Kongresi Yayını, 1938.
- <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr>

تَحَاوِلِ حَوَالِك

سنه ۱۲۷۸
نومرو ۶۸

صفحه ۱۳
سال

اشبوغزته داخلیه و نارجیه هر دو لو حوالت ایله قنون و صنایعه دائر مباحثی شامل اوله رق ایکی کونده بر کره بازار و صالی و پنجشنبه کونلری چیقار - آتونه اولقی استنلیدیکی حالده استانبولده باغچه قیوسی اوزرنده کاش مطبعه سنه مراجهت اولنه - در سعادت انجمن بریلانی (۱۵۰) والئی ایللی (۸۰) غروشدن - طشره انجمن بوفیثانه پوسته اجرتی ضم اولنور - برنخندسی (۴۰) یاره یدر

جليله سكه مومی الهم حقارنده بر لطف حیا بخش بولند بعتدن تشکراً مفروض عهده عبودت عز اولان دعای دیمویت عروا جلال جناب تاجسدا ری ایله بنگارار تزیین لسان رقیبت ایتلک چله مره واجبات امور دندر

حوادث داخلیه

بکن جمعه ارنسی کونی مرمره دکرنده واقع اطه لریشکانه سفاین حریه جناب پادشاهی طرفندن بر آتش تعلیمی اجرا قلند یعنی بیان اولنه رق بونک بعضی تفصیلاتی ایلر یه براغلیشدی یوم مذکورده قتیبه نام قیاق ایله ادرنه و بروسه واز میرو بیروت وسید البحر نام ویده لی قوروت همایونار موقع تعلیمه وارد قدده ساعت التیسده اجرا به ایله ایله خبر سز اطه زدن سیوری اطه نك جانب جنوبیسنده اقبیحه ترتیب وانشا اولنان استحكامات اوزرنه یوز بهرله اوکنده مذکور قتیبه وارقه سندن صره سیبه ذکر اولنان قور و نلرفن حرب اوزره بر صره الایله صاعقه رق بکد کد کدن صکره اطه من بونک جانب شمالیسنده واقع استحكام اوزرنیسنده دخی هجوم ایله برابکشر الایله طوب صاعقه رق جهت غربیسنده الارغه دن طولاً شمس لردر بوسره ده بحریه قاعده سنجه بعضی مانوره لر اجرا سبله مذکور قتیبه بوضعیت لازمه به کد کده همان کله لی طوب انداختنه مباحثت ایدوب اوچنی دردی کله ده مره بعده اجرا اطه دهو لنان لغملرک ایکسینه بزدن آتش و بر مکنه بزدن بره ظهور ایدن علوم و بحارود هشت آتیز اصواب قبه استانه پیوسته اولمش و بعده مذکور قیاق واردی صره قوروتلریشمره و سکر برمه انداختنه بقایای استحكاماتی دخی کاملاً تحریب ایتلرلدر بونک عقیده صندالار ایله بکلدن قره به عسکر دوکمه باشلوب درونلرنده بولنن طوبلر و تقریبات طرفندن دخی تکرار ایتیه رق ساحله چقیده قرنده کرومده طمانه صار رق

ذات شوکت: بات جناب پادشاهینک اساس افکار خیریت دنار ملوکانه ری انجق بوملک و ملت و تبعه وزیر دستلک هر صورتله استحصا و سائل مهوریت و استکمال اسباب حضور و سعادت لری قضایا سنه معظوف اولد بعتدن جلوس یابن مانوس پاشاهی لری کونندن پرو بواغورده اجرا یوزر لقمده اولان اکثر اصلا حاتک صور اجرا یه سنی مشاهد و مقتضیات مند اثره سنی در حال امر و اراده یوزرقی اوزره هر دائره و محله بالذات تشریف میامن ردیف ملوکانه لری وقوع بولمده و هر چند آثار نافعده سی مشاهد و قلمقهده بولمشدن بوقیلدن اوله رق سکنه دار الخلافه العالیه نك برنجی درجه ده محتاج اولد یعنی صوبند و بولری سلاطین سالفه زمانلرنده موقع اعتنایه الهه رق بولمده نتیجه شمس لردر بونک موفقی اولد قنری امار خیره به وقت مروریله زمیمه احتیاج کسب ایدرک شمیدی بد کین ارده مره تعبیر و نسویه ایله قوللا نغمده ایسنده بونک حال و سانی و صورت احبابی خصوصاری بالذات معاینه ایله اجرای مقتضای سنه صرف نقدینه لغطف و عنایت یوزرقی ضمیمه بونکون ذات فرشته صفات جناب ناجداری و ابو رسوار شوکت اوله رق یولک دره فی واورادن دخی بلغراد قریه سی جوارنده واقع بندلری تشریف یوزر مشلردر ولی نعمت پیمرز و نسطراز مدیحه نعم الملوک پادشاه میزاندمن حضر تلمرنک منافع عمومیه حقیقه تمدنی به قدرشایان یوزر قنری بونجه الطاف مراحم اعضاف جناب پادشاهی لریته بوندی بر علاقه مخصوصه اولد بعتدن و حقا که بوعنایت

گفته و سائل استحصانه چاره جو اولی یعنی چار شده
سبز وات ارادقدن ابد اوده کی بچیه بی طرح و تنظیم ایتک
اداره ملکیه فنک باشلو مسئله زندن بری اولفله اطاله هذه
اوروپا نك محال مختلفه سنده موجود اولان فایده رده
انواع منسوجات قطنیه بالقد اودینی حالدیه ترك حالیه
هندشالک عینی وجوده كنورمك اوزره نیجه سنده رنبرو
طور بیوب جاش سقده درلر بونلر شمدی به قدر
وقوعبولان تجربه رزی اوزرینه حصول املاریندن اوله مدقنری
درلك ایله بواشدن کفایدایدیلورلر ایکن دوام و اصرار ایتمکده
اولدقلرندن بروننائل مرام اولمری احتمالیه قریبدر فقط
بونلر اولده صرف ایندکری اقدام و غیرت ایله برطرفدن
معمولات منوجهی ایلرولتمکده اولدقلرندن اکوچه عیاً
وجودینی ایقاع ایلده مزاربسه هندستان و رکناندن شال
وحالی بایعه المتری دخی حقارنده مضر اوله بیوب بلکه ایراث
فوائد کونا کون ایدر
بقیه سی صکره

(ترجمه اوطه می خلفاسندن عززلو خالص اقدیک ناریخیدر)

مژده لر صد مژده لر	اولسون جهان سرسیر
کیندی ییلمش کدر	سال هلال اولدی جلی
صاغده نو ماهی بدید	ابتدی فلک دورین سعید
قیلیدی انکشتن مدید	کو ستردی سال مقبلی
دورین نعدیل ایچسون	احکامی تبدیل ایچسون
نخنی تکبیل ایچسون	نجدید ایدوب ماه و بیلی
سعید ایله اجلال نو	فرخنده طالع سال نو
غریه اقبسال نو	طوغدی بوملکه حاصلی
برده فالمر آهمز	جان عزیزی شاهمز
بخش ایدوب اللهمز	احسان حقک اجلی
ای احسان و طین	ازجان و دل یوردین سوان
ویدی حق بزه امان	قدرین او شاهک یلملی
کورودی خلاق جهان	بوامشک حال بسان
برملکدر ناکهان	شفقتن اولدی مرسلی
اقتاب شوکتی	نجدید ایدنیجه دولتی
سال سعیدک طلعتی	تیشبر اولدی اول
قیلیدی حق بودولتک	احسان شاه وشوکتک
کهنه سالک حالنک	لحس و غمک بیدی ییلی
ملت و ملکبه قوا	ورملک ایچون قیلیدی عطا
نفسع نفسی فساد	بوتنده ارتیق اریلی
تا ازل دست قسدر	انا قنصایی یازار
نور و جهندن طنسر	افلام قدرته جلی
سعید ایله حق سالتی	افزون قیل اقبالنی
جاصل ایت امانی	اولسون شهاک افضلی

نیجه شاهان زمان
اسکن اول صاحب قران
الملوک ملهمسون
ظیل مولای منسون
نور عین مسکن
اولدی عالم کامین
شمدی سعد آباد در
غصه دن آزاد در
فالمدی دل داغلیان
باغسه بلبل چاغلیان
آه ووه سازه بدل
راحت الارواح چال
شمدی ست اولدی جهن
رقص ایدوب پیرو جوان
صانمه مدح شاعران
شاهدم اشته جهان
شعره معنادر غمک
صانکه طور سبز بریمک
کندی یوق انطاق حق
شمدیچک چیمز سوافق
شعره لازم جله دن
بویله شعر رزسون یازان
اویسله نظم ایسلر بنم
بیدیل اولور بسته تم
ترك و عجم و عرب
یکسندی اول دملرده هب
بلبل آسادمدم
الده رقص ایلر فلم
هب قوی قربانیدر
دشمنلری نالانیدر
یعنی خان عبدالعزیز
ککیدی بوسالی عزیز

(سکو کاتک درعیه جهرایی)

بوزلک مجیدیه	۲۰	۱۷۸
انکلیز لیراسی	۲۰	۱۹۶
یکرمی قرائتلی	۰۰	۱۵۶
خزینة تحویلی (بوزلک)	۰۰	۰۷۴
قونسولده	۱۰	۰۶۵
الجه باشی یکده	۰۰	۶۴۰

تجارت احوال

شماره ۶۹
۱۳۷۸

شماره پنجم
۱۵

اشتباه غریبه داخله و خارجیه هر دو حوادث ایله قنون و صنایع دایر مباحی شامل اوله رق ایکی کونده برکه بازار و صالی و پنجه
کونلری چقار - آتیه اولی استیلدکی حالد استیلدله یاغچه قیوسی اوزرنده کائن مطبوعه سه مراجهت اولنه - در سعادت ایچون
بریلانی (۱۵۰) والئی ایلقی (۸۰) غروشدور - طشره ایچون یوفیثانه بوسته اجرتی ضم اولنور - برنسخه سی (۴۰) یاره به در

کلیولی قائم مقامی احمد افندی به

حوادث داخلیه

عطوفتو محمد جیل بک افندی حضرت تلیک هوجده بکه کتک اوزره
بازار و باخود بازارا برنسی کونی در سعادت حرکت سیوره جقاری
وامدی دیوان همایون مخبران خلعه استندن عزتلو
صلاح الدین بک افندی ایله باب عالی ترجمه اوطه سی خلعه استندن
رفتو عرافندی وارن افندی بک مهت مشارالیه ایله کیده جقاری
استماع قلمشدر

جلوس همایون مینت مقرون حضرت پادشاهینک تبریکی
ضنده انکله دولتی طرفندن تعیین قلمش اولان سیر و بیلم
قودر نطون جنابلری اشبو پنجه کونی در سعادت واصل
اولمش و یارینکی جمعه کونی مابین همایونیه بالعزیه حضور
شوکتور جناب پادشاهی به قبول شرفه نائل اوله جغی
ایشیدلمشدر

محل رسمه تعایق اولقمده اولان سف فابشری تبدیل اولنه جفتدن
وکلاهی فقام حضرت ایله رجال دولت عایه و امورین کرامت
چننه مانی زلی واکلیجه شرفندن اوله جغی مثل طوقه سی
دخی درت کوشه اولوب اوزرنده دفته برانی درونته اوفاق
یلدز شکلی رسم اوله جغی معلوم اولتی ایچون جانب شرفه نائلدن
اخطار و اعلان اولندی

ماه حالک اون بشتی پنجه کیجه سی ساعت بدی قرار زنده
ایوب طرفنده لو نجه جوارنده بو به جی فرونی نام محاده کائن
تبعه دولت عایه دن وارنیش ملتندن نزلت نام کسینه نک خانه ستندن
از قضا انش ظهور آتش و در عقب عساکر حضرت شاهانه
و امورین سائر تشو ب امر اطفاسنه هر قدر اقدام وغیرت

جناب حق هر برامورنده باوری اولوب عروشوکت
همایونلرین روز افزون پیورسون ولی نعمت پادشاه
ایلی پیور افندی حضرت تلیک خلقی پیورلدقاری شیعه
جلاله ملکداری و مر جف سا زلی اقتضا پنجه بیون
افکار خیریت انار تاجیدار لیری ملک ونیعه نک کمال سعادتله
واصل درجه جیل و حیثیت اولمیشده حصر
پیور ب ذوق و راحت همایونلرین ایچق بو مقاصدک استیصال
اسباب لازمه سنده بولمش و بنا برین هر چند اصابت افزای
سنوح اولان ارادات مستلزم الحشرات حضرت جها تبایلرینک
ثمرات نافعیه عیدیه سنی مشاهده پیورق بیت خیر به سبیل
قدیم رنجیده نزل پیورق لازم کلان دایره واداره محمللری بالذات
تشریف پیورمده بولمش اولدقاری مثلاً و اشبو پنجه کونی
دخی ترسانه عامره لیری بالکشریف اورا جه اولان مهمانک
صورت اجرایده سبیل درطاتی معاینه و اخشامه قدر توقف
وارام ایله کیجه ساعت بر بقی قرار زنده بته سرای همایونلرینه
عودت شاهانه لری شرفه و عیو لمشدر

توجیهات

اناطولی اردوی همایونی مشیر لکی فریقان کرامدن دوتلو
مصطفی پاشا حضرت تلیک
دلتخانه عامره کسبه دارلغی رتبه نائیه ایله طابویمیری سابق
رفتو بوشاه افندی به

تجارتِ احوال

سنة ۱۲۷۸
نومبر ۷۴

صفر صالی
۲۷

اشبوغزته داخله و خارجیه هر دو حوادث ایله قنون و صنایعه دا بر مباحثی شامل اوله رق ایکی کونده برکزه بازار و صالی و نجه
کونلری چیقار - آتو اولوق اسنلدیکی حالده استانبولده باغچه قیوسی اوزونده کاش مطبوعه سه مراجهت اولنه - در سعادت ایچون
بریلانی (۱۲۰) واتی ایلی (۸۰) غروشدن - طشره ایچون یوقیانه بوسته اجرتی ضم اولنور - برنسخه سی (۴۰) پاره ده در

اقدیمجه بازمشد قیو دفعه اولطرفدن انسان خبردنظر
برلین کمالرینک اثر حذا قتلری اوله رق مشارالیه
حضر نلرینک برکوزی بتون بتون اولوشه رک دیگری دخی
اوشمکه یوز طوموش اولد یغندن قریباً در سعاده عودتلی
ما مول بولمشدر

فرانسه و روسیا دولتری چانبدن ما مورا کلس اولان جنرال
قوت موت بلالو و جنرال ویلین جنابلی ایله روسیا اورتا ایچوسی
قوت و تویج جنسایلرینه برنجی ربه زدن برر قطعه مجیده
نشان دیشانی اعطا یورمشدر

انکله دولتی طرفندن ما مورا کلس اولان جنرال سیر ویلیام
قو درینتون جنابلی کچن جعه ایرنسی کونی مابین همایون
جانب عا لسنه عزیت و حضوری ممتا داولان ذوات کرام
حاضر اولد قتلری حالده حضوری مکارم فور حضرت
پادشاهی بهر خصیاب دخول اوله رق رسم وداعی اجرا و پازاکونی
دخی اسفارج ام واپوره را کباد رسعدندن حرکت ایشدر

کچن بازار کجده سی بک اوغلنده واقع انکله سفارتخانه سننده
مشارالیه قودرینتون ایله بعضی وکلای فعام و امورین
حضراتی حاضر اولد قتلری حالده رضایت کشیده اولغین
ایدی ایشدر

اقدیم قیانتک برمدنبرو کلسدن فضاه و فاعلک دخی
بتون بتون اوتیه دن چکستدن طولانی در سعاده معاملات
اخذ و اعطا حقیقه دوچار مشکلات اولش و بروجده محرر
قیانتک بو کلسی ایله برابر معاشلرک دخی هر نصله پراچایلیق
تداخلده بوغمسی موظف امور لک اداره جده کوچک چکلمبرینی
مؤدی بولغش ایلنه ده به حال موقت دفعی فتمنده سالیله

حوادث داخلیه

امدی دیوان همایون سعادت لور فیک بک افندی حضر نلرینه
رتبه اولی صنف اولی توجیه یورمشدر

خزینه خاصه شاهانه نظری عطف و قتلوم بک افندی
حضر نلرینه تسدیلایرینی و هر سسک متصرفی سعادت لور
علاء الدین پاشا به او چخی رتبه زدن برر قطعه مجیده به نشان
عابلی احسان یورمشدر

مصر والی والا شانی دوتلو فحامتو سعید پاشا حضر نلرینک
مولد شریف الای رالاسه قدر در سعاده ارام ساز اوله جقلری
ایشید لمکده در

طولم باغچه ده کاش تیار و خانه ده اشبوغز صالی کجده سی حضور
لامع انور جناب پادشاهیده بعضی تحف و کوزل او بولنرا حرا
اولمش و بعضی بند کاش حصه باب سیر و مسرت اولد قتلری
مزلو طرز جدید اوزره البسه کیش اولد قتلری حالده تیار و خانه
مذکور اوکده صف بسته کرم قدوم اولان عا کر نظامیه
حضرت پادشاهی نفرا تیک دخولرینه دخی مساعدت سالیله
ارژان یوربله رق مظهر شرف تماشا یورمشدر

مجلس عالی خزان رئیس ایتلود و تلو محمد رشیدی پاشا
حضر نلرینک برمدنبرو مبلل اولد قتلری کوزاغریستدن
طولانی لاجل التبا ولر لینه عزیت یوروش اولد قتلری

حوادث خارجی

حشمینواسوح قرالی حضرت نلرله برادرلری برنس اوسقارجنابلری ماه حالک اوچنجی کونی لوندردن حرکتله قاه نام اسکله به موصلت واورادن دخی ابرنسی کونی المانیاسه به عزیمت ایلدکلری غزته زده مسطوردر

سابق ناپری قرالی حشمینو فرانسو اجنابلری الندن چیقاروش اولدینی ناپولی قرا لگنک پنه کند یسند ترک و تسلیم یخود ساردنیا قرالی حشمینو ویتو و ایمانوئل حضرت نلری عهد سنده تاپید و ناپولی اولنسی شقلردن ریسند قطعاً قرارور ملک ایچون کفیتلک اکثریت آرای اهالی به حواله اولنسی بود دفعه دخی تکرار آجله به اعلان اشعارالبش ایسدهه حالوکی طرفدارانی بولنا نلرا حلاله هند ناپولی قضا و قرا سنده بر طامخ فنا افسار اجرا سی ابله مشغول بولند قلردن موافقت آرای اهالی به دخی مراجعت اولنسه مشارالیهک بکده مظهر مراد اوله میه جعی بعض غزته زده مطا اعاتند در

بجازلرک دیت تعبیر اولنور و کلا بحاسنده اها لیک بروجه مساوات حقوق ملییه سنده مساعده اولنسی و یهود طائفه سنده سر بسیت و برلمسی و بعض قوانین سابقه لک لغوی خصوصاً صلیبینه قرار و بریلرک کفیت معنویان ملت مجلسی طرفندن دخی تصدیق و قبول اولنیش اولدینی بعض غزته زده کور لشد در

بحر سیاه ایله بحر حزر یسند بریمو و بولی انشاسی خصوصاً روسیه دولتک چوقد نبرواملی بولندینی حاکمه بود دفعه قرار و برلمش ایدوکی غزته زده محرردر

(مسکوکات درغلیه جدید رانی)

پاره	غروش								
۱۸۴	۳۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	یوزلک مجسده
۲۰۲	۱۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	انکیزلیرامسی
۱۶۱	۳۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	یکری فراقلق
۱۶۴	۳۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	پول (روسیدالتونی)
۰۹۵	۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	قرا میجه
۳۱	۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	قاربون
۶۷	۱۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	خزینده تحویل (یوزلک)
۰۶۱	۳۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	قونولکیده
۶۹۰	۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	چشمه باشی

درسعادته واقع اوقافی معلومه مسققات و مستغلاتند اوله رقی احکاماتک بلاولد و فاندیلرله محلول و ققاری جانبته عاند راجع اولان زرده میهم حصه سرتون منازل و عرصه لک بازار ابرنسی و پنجشنبه کونلری خزینده اوقافی همایونده محمولات اوطه سنده ساعت بشدن طقوزه قدر مزایده لری اجرا و قرار مراد اوزرینه طالبلرینه احوالسی ایفا اوله جعندن کفیت طالبلک معلومی اولتی و ذکر اولنسان کونلرده محمل مزبورده بولتی اوزره اعلان اولندی

قیمت

غروش

- ۰۰۶۰۰ ادرنه قیوسی قرینده چاقراغا محله سنده بر باب عرصه حسین اغا ایله زوجیه سی امینه خاتون محلولردن
- ۰۰۴۰۰ سلطان سلیم قرینده جعفر صوباشی محله سنده بر باب عرصه اما م علی افندی محلولردن
- ۰۰۸۰۰ بلاط جوارنده الحاج الباس محله سنده بر باب عرصه ذلیحا خاتون محلولردن
- ۰۰۳۰۰ سلطان احمد قرینده آق بیق محله سنده بر باب منزل محمد ادیب افندی و زوجیه سی عایشه خانم محلولردن
- ۰۰۴۵۰ ادرنه قیوسی قرینده مهرماه سلطان محله سنده بر باب عرصه خدیجه خاتون محلولردن
- ۰۰۶۰۰ سراجخانه قرینده دولکرزاده محله سنده بر باب منزل عرصه سی ذلیحا حاتم محلولردن
- ۰۱۲۰۰ شهزاده باشی قرینده بابا حسن علی محله سنده بر باب عرصه نوح افندی محلولردن
- ۰۰۲۵۰ چهارشنبه بازاری قرینده ترجان یونس محله سنده بر باب منزل شریفه فاطمه خانم محلولردن
- ۰۰۴۰۰ قوم قیو قرینده چادرچی احمد محله سنده بر باب عرصه دوکجه جی حاجی علی محلولردن
- ۰۰۳۰۰ سلطان سلیم قرینده جعفر صوباشی محله سنده بر باب عرصه امینه خاتون محلولردن
- ۰۱۰۰۰ ادرنه قیوسی داخلنده اچی چشمه قرینده بر باب عرصه عزت اغا محلولردن
- ۰۰۲۰۰۰ پنه ادرنه قیوسی داخلنده اچی چشمه نام محله بر باب عرصه تاتار مصطفی محلولردن
- ۰۰۴۰۰۰ شهراسی قرینده تکه بقالی جوارنده بر باب منزل زنجیه شیرین قادین محلولردن
- ۰۰۷۵۰۰ افسر ای قرینده علمک محله سنده بر باب قوناق عرصه سی شیخ الاسلام عارف حکمت لک محلولردن (بقیه سی عکره)

تجارت احوال

شماره ۷۵
۱۳۷۸

شماره پنجم
۲۹

اشبوغزته داخلیه و خارجیه هر دلو حوادث ایله قنون و صنایعه دائر مباحثی شامل اوله رقی ایکی کونده برکزه بازار وصال و پنجه شنه کونلری چیقار - آیه اولقی اسئلده بی حالده استانولده باغچه قیوسی اوزرنده کائن مطبعه سنه مراجعت اولنه - در سعادت ایچون بریلانی (۱۵۰) والی ایلغی (۸۰) غروشدن - طشره ایچون یوفیانه پوسته اجرتی ضم اولنور - برنجه سی (۴۰) پاره یه در

فس کیله جکی معلوم اولقی ایچون جانب نشر یفادن اعلان
قاندی

حوادث داخلیه

توجیهات

صوفیه متصرفی سعادتلو تحسین با شانک انفصال وقوعنه مینی
متصرفلی مذکور کو مستجبه قائمقامی سابق عززلو احمد
راسم افندی به

کوستجه قائمقاملی ترجمه او طه سی خلفا سندن عززلو سلیمان بکه
لمنی قائمقامی مصطفی افندی بنگ عزلی وقوعنه مینی
قائمقاملی مذکور استا نکوی قائمقامی سابق رفعتلو
شکری افندی به احاله بیو رلشدن

(بعض محالره تعیین یورنش اولان نابله)

محمد امین افندی	دارنده به
محمد حلق افندی	قارص ارضرومه
السید عبدالرحمن افندی	عزمه به
سیدی شهرلی السید محمد خلوصی افندی	ارغنی به
مفتی زاده السید سلیمان افندی	راووشته به
علی ثابت افندی	دوه لوبه
محمد صادق افندی	ارکوبه

وزرای عظام حضرتلک بیام الایلنده طاقمده اولد قلمری
فس علامتندن صرف نظرله بوندن بویه مذکور الایلنده ساده

خمتلو روسیه امپراطوری حضرتلرینک هوجه بکه کله جکلری
جهتله حسب الجواریه تبریک قدومی خمتنده خارجیه نظارت
جلیله سنی و کائنات انضامیه بکلکچی دیوان همایون عصفوقلو
محمد جیل بک افندی حضرتلرینک در سعادتن حرکت و محل
مذکوره موصلت اتیش اولد یغنی یازم شیدق بوکره اولظرفدن
النان بر مکتوب مانده نظراً میر مشا را لیه حضرتلرینک را کب
اولد قلمری ادر نه نام واپور همایون هوجه بک لیا تنه لیکر انداز
موصلت اولد قده موسبولو قونت استرو غونوف جنابلری
هوجه بک قائمقامی جنرال اتونو و ج و ما مورین ساره ایله
بر لکده واپور مذکور کله رک رسم استقبالی ایفا ایله عودتنده
واپور مزبور دن طویلر اندا ختبه رسم سلام اجرا و بر چار بک
صکره میر مشار الیه حضرتلری دخی صنداله سوار اولد قده
رسم مذکور تکرار ایفا اولد رقی قده یه چیقده قده میر مشار الیه
حضرتلری موی آلیه جنرال اتونو و ج و ما مورین ساره ترتیب اولنان
بر طاق دراغون عسکر بیه بر بر سلطنت سایه تک هوجه بکه بولنان
شهیندر خاله سنده قدر کتور مشلدر موی آلیه موسبولو قونت
استرو غونوف جنابلری کند ویاور لردن یکباشی منجاک بی
مشار الیه بک معینه کوند روب مؤخر ا کند و سیدنی قائمقام
موی الیه له شهیندر خانه به کله رک رسم خوش آمدی اجرا
ومشار الیه حضرتلری دخی بوم مزبورده موی الیه بک ابرو ابرو
زبانده وارمش و فرداسی کونی دخی موی الیه میر مشار الیه شرفنده
اولقی اوزره قونت استرو غونوف جنابلری طرفندن رضایت ترتیبیه
ایمپراطور مشار الیه حضرتلری معبند کین اولان جنرالار و ساره
دخی ذکر اولنان ضیافتده موجود بولنه رقی انای طعا مده دخی
الای وزیر قده بی چالیش و قونت موی الیه تیار توده

دین الی دین و می بیند که از کمال درمیست و از آنکه اسلام
 بهائیت را چنان که در مذهب او در اختیار او باشد آنست چه چنانکه
 عتقاد مذهب او اینست: «میان دو نوعی و زوایای و معتقدان عالمه
 از انوار»

[illegible][illegible]

(افزونی بولینیک خلط نمر بنیه و دو طبعه سه ستان تحدیدی)
(سانله کچن نومر وده بازارلان تمک تپید سید)

به عنوان نتیجه نیت ما در به شامل اولوب برنجیسی
عصیلان ابلجیسی توزیع و تقسی اوختجیسی واده
دارد جسی استهلاکدر اشومو ادرامدن هریری دخی
به چوق فصول و ابوابه تقسیم اولدوق ازان جمله مخصوصات

[illegible]

و جو سو کو مکروان اسیران بنانند و در نیاویند و غنائل آنها
 اید و معاش اند و در و را بسیار لری - حقه و قرضه کلان اختلاف
 بکون و بولری طرف دارد و قمار لک و پاره اولی احمیر لری
 میاد و بعد از آن کجی اوان و نوع و رسم قوم و دست کلک
 طبعی و ویر و شکله اختلاف و این اوان - کلک مار کلک
 طبعی و خال و شکله و نامی و در و در و کجی و کلک
 اراه الله - بر نسبت عیاران و دینک اید وین و معاش و کجی
 انکون کلک و در و بنای و در و صدق و در و خیر و در و کجی

عَلَّتْ الْوَلَنُ خُصُوصًا فِي قُرُونِ قَدِيمٍ الْجِيَادُ لِأَنَّهَا تَدِينُ
وَمِنْهَا نَحْمُ بِهَرَمَةِ وَبِزَكَاةٍ وَدَعَمَ كَثِيرٌ مِمَّنْ قَلَى مُنَافِعَ
تَضَرُّرَاتٍ بِصَوْنِهَا لِحُصُولِ زِيَارَةِ الْقُدْسِ وَبِإِدْنِ
يَكُنِ الْوَلَنُ مَدِينَةً مَعَهُ بِمَدَارِجِ الْأَسْلَافِ بِمَنْزِلَةِ
فِي أَسْوَاحِهَا وَطَبِيعَتُهُ تَكُنْ وَكَهْكَاءُ الْبُلْبُلِ الْعُطْلُورِ عَامِلًا
عَلَى الْعَرَمِ بِجَمَادٍ وَزَيْدٍ قُطُورُهُ خُصُوصًا كَقَدْسٍ مُشَاطٍ
أَوَّلِيهِ عَرَفِي بِمَدِينَتِهِ بِأَوَّلِ رَأْسِ الْبُحْرَانِ مُنَافِعَ
خُصَّتْ لَهَا أَيْحَى الْوَلَنُ فِي أَوَّلِ أَسْوَاحِ الْبُحْرَانِ كَلَامُهُ فَتَقَرَّرَ

[illegible][illegible]

عزیزان! در این کتاب که در اختیار شما قرار داده ام، سعی کرده ام تا حد امکان به بیان سبک و روان و قابل فهم، آنچه را که در این باره می دانم، در اختیار شما قرار دهم. امیدوارم که این کتاب برای شما مفید و جالب باشد. در صورتی که در این باره پیشنهادی دارید، لطفاً به من اطلاع دهید. با تشکر و احترام، دکتر سید علی حسینی

[illegible]

عروض
۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰
افسردگی و نیندگی قیامت
کیمیای حیات علی بن
۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰
لالال جزو نامه چاقو غافل
شبهه علی بن
۲۰۰۰۰۰۰۰۰
قوم فیرود براب منزل حسن
۸۰۰۰۰۰۰۰۰
ایوب جزو نامه چاقو غافل
انگلی زونی انصاف
۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰
شبهه علی بن

[illegible][illegible]

۲۰۰۰ صالطه طر قرقه کلخان سوناق تلمه بربند بربند صر
عایشه محمدا لیل
۲۰۰۰ زکیه بیله خواجه خیر الدین عجله سته بربند صر
نقیضه و شوقه محمدا لیل
۲۰۰۰ قوشتر بقدره قی خلدن بربند صر
لاهی و زو سته اطرا محمدا لیل
۱۵۰۰ صالطه طر قرقه کشفه و عکله سندس ، بربند صر
خدیجه بربند محمدا لیل
۰۰۰۰۰ وزه جابر عجله قلدن خان قکله سندس ، شلال
معلومه بربند بربند بربند صر
۱۵۰۰

۴۰۰۰ فرقه‌کن فرزند زرجان پولس خلدنسته براب موب
 نامبر محمولند
 ۴۰۰۰ خواجه بشاقر بنده زانرا زانده شده براب موب
 محلی همان اقا محمولند
 ۶۰۰۰ اندوه قویض حاجی محمدی خلدن شده براب موب
 حاجت حاتم محمولند
 ۴۰۰۰ طالبان جعفری فرزند کاب - کسان خلد شده
 براب موب خلد شده است محمولند

۶۰۰۰۰ سراجخانه قریبده مصطفیٰ بك محله سنده براب منزل
خنیقه مخلوندن
(بقیه سی صکره)

حوادث خارجیه

یونان قرالی اوطون حضر تریك بلاولد اولمندن طولای
حلی وقوعنده ایالتی اقلالی و یقنوراما نول حضر تریك
ایکلی محمد وی اوطون د مونفرا جسنایلی یونان قرالی نصب
و تعیین اولنه جفی یارسده شیوع بولش اولدیغی اوستدایج
پوست غزته سنده بحر در

فرانسه ضابطان بحریه سنک عدم کفایه سندن طولای بوسنه
ایچون یوزیش وکله جک سنه ایچون دخی اولقدار ضابطک
ضم و علاوه سی خصوصی بحریه و کیلی طرفندن حشمتلو
فرانسه ابراطوری حضر ترینه باتقریر عرض و یسان قلنش
ایدوکی فرانسه رسمی غزته سنده مرقد

روسیه قوه بحریه سیچون ۱۸۶۰ سنه سنده استخدام اولنان
ضابطان و سائر

نفر	امرال	وجیزال
۰۰۱۱۴	۰۰۱۱۴	۰۰۱۱۴
۰۳۵۹۶	۰۳۵۹۶	۰۳۵۹۶
۰۱۳۱۹	۰۱۳۱۹	۰۱۳۱۹
۵۳۰۵۴	۵۳۰۵۴	۵۳۰۵۴
۵۸۰۸۳	۵۸۰۸۳	۵۸۰۸۳

۱۸۶۱ سنه سنده موجود اولان ضابطان و سائر

نفر	امرال	وجیزال
۰۰۰۹۵	۰۰۰۹۵	۰۰۰۹۵
۰۳۲۵۳	۰۳۲۵۳	۰۳۲۵۳
۰۰۹۶۶	۰۰۹۶۶	۰۰۹۶۶
۵۵۲۱۶	۵۵۲۱۶	۵۵۲۱۶
۰۰۱۶۹	۰۰۱۶۹	۰۰۱۶۹
۵۶۶۸۹	۵۶۶۸۹	۵۶۶۸۹

هت بحریه یوزیه مدت تعیین اولمده رقی رخصت تحصیل ایدن
و تجارتیه لیده یونان و ماموریت سائر ده استخدام قلنلردن
ما عدا انش بر سنه سی کانون نایبسنده اون دوت نفر
امرال وجیزال و ۱۷۵۳ نفر یسولک و یسولک ضابطان
دو ناسی مزبور ده استخدام اولمق اوزره حاضر بولمشدر

روسیه دواتک الحاله هذه موجود اولان و سسنگاهلر ده
انشا اولمده یونان بالجه سفاین حریه سنه نسبت اولور سه
یدی تقریبک ضابط و یکریمی ایکی نفر طوبیجی ضابطانی
لر و مندن زیاده و اوج نفر جزال و یوز الی نفر ملازم و انش سکرتر
قلاغوز و یوز انش بش نفر ما کینه مهند سساری نقصان
بولمش ایسه ده چونکه سفاینک جله سی حاضر اولد یغندن
ایچایی حالده نقصانک دخی باله بوله تداکی امکار انش انشد و
الحاصل دولت مشار الیهانک بحاریه ده استخدام اوله یله جک
اون نفر امرال و باش جزال و ۲۲۹ نفر یسولک و ۱۳۲۳ نفر
کوجک ضابط و ۳۲۷۲۸ نفر طانفده و نفرات بحریه سیکه
جما ۳۴۲۷۰ نفره بالغ اولوب و اقضای حالده و نغای من بوره ده
استخدام اولمق اوزره سواجلده دخی ۲۶ نفر یسولک ۱۹۵ نفر کوجک
ضابط و ۲۰۵۵۲ نفر طانفده که جما ۲۰۷۷۳ نفر موجودی بولمشدر
دولت مشار الیهانک دستکاهلر ده انشا اولمده اولان سفاین ایله
برابر دو ناسی واپور اوله رقی طقوز قطعه قباقی و اون اوج قطعه
فرقتین و یکریمی ایکی قطعه قوروت و اون ایکی قطعه قلب
و نغ طقوز قطعه طوبی صندال و ایکی قطعه چرنق
و یکریمی بش قطعه اسقونه و سکر قطعه مهسات سفینه سی
فرق طقوز قطعه کوجک واپور و اون بر قطعه شالوپا که جما
۵۴۲ قطعه به ابلاغ اولمش و اشبو سفاینک ما کینه جه
اولان قوتی دخی ۳۶۹۳۵ بار کیر قوشنده اولوب درونلر ده موجود
طوبیجی دخی ۲۳۷۴ عددن عبارت بولمشدر بلکن
سفینه سی دخی اون قطعه قباقی و الی قطعه فرقتین و اوج قطعه
قوروت و بش قطعه بریق و اون بدی قطعه اسقونه و اون سکر قطعه
مهسات و اون ایکی قطعه چرنق که جما نغ بر قطعه به بالغ اوله رقی
درونلر ده ۱۴۷۷ طوب و موجود در کیرک واپور لک و کیرک بلکن
سفاینک یکریمی ۳۱۳ سفینه دن عبارت بولمق رقی بونر ۲۸۱ طوبی
حاملدر و بونلردن ماعدار و سید دولتک مهسات و سائر نفلی ایچون
۴۷۴ قطعه سفاین دخی بولمق دخی غزته لده کیرلشدر

(مسکوکاتک در علیه جده و ایجی)

پاره	غروش	یوز لک محمدیه
۱۸۶	۱۵	۰۰۰۰۰
۲۰۴	۳۰	۰۰۰۰۰
۱۶۳	۲۰	۰۰۰۰۰
۱۶۶	۲۰	۰۰۰۰۰
۰۹۶	۱۰	۰۰۰۰۰
۳۱	۳۰	۰۰۰۰۰
۰۶۴	۱۰	۰۰۰۰۰
۷۰۵	۱۰	۰۰۰۰۰

تجارت الحوائج

زین الاول پنجشنبه
۲۱

سنه
۱۲۷۸
نومرو
۸۴

اشهر غزنه داخله و خارجیه هر دلو حوادث ایله قنون و صنایعه داثر مباحثی شامل اوله رق ایکی کونده برکزه بازار وصال و پنجشنبه کونلری چیقار - آیه اولی اسئلدیکی حالدده استانبولده باغچه قیوسی اوزرنده کاش مطبعه سنه مراجعت اولنه - در سعادت ایچون بریلانی (۱۵۰) والی ایلغی (۸۰) غریبشدر - طشره ایچون بوفیانه پوسته اجرتی ضم اوانور - برنجیسی (۴۰) پاره بدر

حوادث داخلیه

توجیهات

از میر والیهی دولتو رضا پاشا حضرت نلریک قیو کتخدالغی عزتو فاضل افندی به

صوفیه متصرفی عزتو احمد رام افندی کتخدالغی مجلس والا مضبوطه اوطه سی خلفا سی متکبر اندن فتوتلو سدید پرتو افندی به

شهادتو خیره حاکی حضرت نلری طرفدن چند سنه مقدم در معادله کلمش اولان شکره افندی عودت ایلک اوزره ایلدیغندن یکین کون حضور معالوقور حضرت تاجدار ی به رخصلیاب دخول ایله مثولیت شرفنه نائل اولمش و کله جگه ایتسی کونی در سعادتندن حرکت ایلده جکی ایشید لمشدر

ذات کروی صفات حضرت ظل الهی ذات والی حضرت قیودانی ایله برابر اولدیغنی حالدده یکین بازار ایتسی کونی کاغذخانه به شرف اندازتمش رفیور و پرا ساز مطوت واجلال یورلدقلری محل کارشوسنده رنشان وضع و کزی مقتضای اراده سلیه ملکداریلرندن اولس ایله ایکی بک اندم مسافه بعدنده برنشان کرزاو انمش و قهر بنالیه اولدیغنی حالدده مر کرزنشان در حال اوزمشدر حقا که ذکر اولنان سلاح به مالف ابیان مسافه ده یولنان نشانک بوضو رله اوزلمی ذات معارف ایلان حضرت تاجدار نلک کافه قنون و معارفده بکان روز کار

اولدقلری مللو استعمال اسلمده دخی مهارت و مهارت ملوکانه لرشه دلیل جلی اولدیغندن شایان تقدیر و تشکر بولمشدر انکلهه سفیری سرائری یولور جنابلری سندرته نامنده تخت نماکنده یولنان واپوری شهراده عالی نژاد دولتو نجابانو یوسف عزالدین افندی حضرت نلرینه تقدیم ایللمی حقنده اولان ارزو واستداسی قرین مساعدت حضرت تاجدار ی یورلمی اوزرینه واپور مذکور یکین جمعه ایتسی کونی سنجایغ عثمانی کشیده سیاه تسلیم و تقدیم قلمش ایلدیغنی ایشید لمشدر

سلانیکده ارامساز عساکر حضرت بادشا هی قوماندانی میر لور اعبده پاشا بوکره اجل موعود ایله ارتحال دار بقا لمشدر

یکین بازار ایتسی کونی همای توفیق نام واپور یوز نفر یولخی ایلله ازیردن و ماز به نام واپور قرقی نفر یولخی ایلله وارندن و عمر پاشا نام واپور دخی یتش نفر مهاجر ایلله کر جندن در سعادت کلمشدر

صون باری و واسطه تجارت نام واپورلر بر مقتدا و یولخی ایلله ازیر و طرابزون و ترسانه عامره نقلیه سفینه زنن برنجی نومرو برقی دخی ارکابه کتک اوزره یکین صالی کونی در سعادتندن حرکت ایتشلمشدر

ماه حالک یکر منجی چهارشنبه کجه سی ساعت بر ییچی قمارلرنده اوزون چار شوقر بنده قاضی خاتمه کاش حکیم حاجی مصطفی افندی ک اوطه سندن قضاء آتش ظهور و انمش و در عقب عداکر حضرت شاعانه و امورین شاره بشو بستان مذکور ک دیوارلری کار کیر اولغی و لایحه سلیه اطراف سنه سراجت ایتمکسرن دروننده موجود بولنان اوتوز بش عدد اوطه محترق اولدیغنی حالدده ایشید لمشدر

۴۰۰۰ یکی بقیه قریبده دفتر دار احمد چلی محله سنده نصف حصه منزل قانیجه بی حاجی محمد اغا محلولندن
 ۱۵۰۰ سلطان احمد قریبده فیروز اغا محله سندن نصف حصه منزل امینه محلولندن
 ۲۵۰۰ سلطان سلیمده معماری شجاع محله سنده ربع حصه منزل شریفه فاطمه محلولندن
 ۳۰۰۰ خواجه پاشا قریبده قرکی محله سنده نصف حصه منزل عادلّه خانم محلولندن
 ۱۰۰۰۰ قوم قیو خاخرجده ایکی باب منزلک ربع حصه لری خدیجه محلولندن
 ۲۵۰۰ الاجده حامده کلخان سوقا خنده نصف حصه عرصه احمد و عمر محلولندن
 ۱۷۵۰ بلاطده خواجه قاسم کونانی محله سنده نصف حصه منزل منوره محلولندن
 ۱۰۰۰ طوب قیوده بابزید اغا محله سنده ربع حصه عرصه مودت خانم محلولندن
 ۳۰۰۰ کدک باشاده اسیری کمال محله سنده نصف حصه منزل اطاح حسین اغا محلولندن
 ۱۰۰۰ سلوری قوس قریبده حاجی حزه محله سنده نصف منزل زنجیده فاطمه محلولندن (بیه سی صکره)

چنبرلی طاش قریبده اسکلب خانی اتصانده صاقیلی خانک عرصه سی فروخت اولنجهندن اشترا سنده طالب اولان ذوات محمود پاشا باشنده ساعتی هوجه قیرلدن سؤال ایلمری
 خورخورد علاالدین نکه سی قریبده جدید وغایت قوللا نشلی حرم و سلاطی بشر اوطه و ایکی دیوان خانه و بر قوی و مطبخ و کیرتخته پوش و ساره بی شامل بولنان و فعلو احداث دینک ملک خانه سی صاتیق اولدیغندن و اوغون بهایله و برله جکندن اشترا سنده طالب اولنک صو قیرلده منار سلیمان انان سؤال ایلمری و کند می دخی ایچنده اولدیغندن کزیره جکی
 سراجخانه باشی جوارنده قزطاشی ضبطیه قره غولخانه سی قریبده سلاطنده اوج اوطه و حرمدده اوست قانده رت اوطه و بریوک سوفه و اوزنه قانده بش اوطه و کدک صوفه و انت قانده براوطه و کیلارویوک صوخرینه سی و مالطه طاشی دوشدلی حولی و مضجع و طانوصولی ایکی عدد طلومبه لی قیو و سکر بوز ارشون مقداری اشجار نرلی باغچه و اخور و عربلی و مشتملات ساره بی حاوی اولان و اوج طرفه نظارتی بولنان خانه صاتیق اولمسه اشترا سنده طالب اولان ذواتی دروننده بولنانلرک کزیره جکی

❖ هیئت سابقه قسطنطنیه ❖

اشبور سالت مختصره پای تحت سلطنت سنیله اولان نفس استانبول شهری ایله اطرافنده کی بلاد و خلج قسطنطنیه و اطهر و ساره نکه اوا ثلده نه حال و هیئته بولندیغنی ناقل و یوندرده موجود و مفقود بولنان آثار قدیمه نکه تعریفاتی شامل اولوب سکر فروش فی ایله ترجان احوال مطبعه سنده ضابطه در

(مسکوکاتک در عایده چه رایجی)

پاره غروش	یوزلک مجسده	انکار لبرامسی	بکری فراتلاق	بول (روسیه التونی)	قرا میجه	قار یون	خزینه تمجیلی (بوزلک)	قوز لوبیده	اجسه باشی
۱۸۱	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۱۹۸	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۱۵۶	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۱۵۹	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۰۹۴	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۰۳۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۰۶۳	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۰۶۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۶۹۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰

اعلان

ادرنه قیومی جاده سی اوزرنده بشل طلومبه اتصانده اوست قانده ایکی اوطدو پردیو اشخانه و انت قانده براوطه و مطبخ و کیلار و کوراک و حول و مشتملات ساره بی حاوی خانه صاتیق اولدیغندن اشترا سنده طالب اولان ذوات قانع جوارنده یوک قره مانده نعیبده اطاح علی اغا خاننده ساکن مکتب نواب شاگردانندن ارکریلی مصطفی راغب اندیدن سؤال ایلمری و بازارلی دخی انکله ارله جفی

بک اوغانده معماری جارشونده سکر نومرولی خانه ده ساکن موسیو چینی نام سلاح معلی اسلحه متنوعه تعلیمده و زمین استق فتنده ماهر و استاد کامل اولدیغندن و هر کون صبا حدن ساعت بشه قدر درس مخصوص و ساعت طقوزدن اخشامه قدر دخی عمومی درس کور - زه جکندن استلک ایدن ذوات موی الیمی یحس مذ کورده بیکه جقلمری اعلان اولنور

تجارتِ حوالہ

سنہ ۱۲۷۸
نومبر ۸۵

تیسع الاول بازار
۲۴

اشبوغزہ داخلہ و خارجہ ہر دلو حوادث ایلہ فنون و صنایعہ دارمباحی شامل اولہرق ایک کوندہ برکہ بازار وصال و بختیہ کونلری چقار - آتوہ اولی اسنلدیکی حالہ استانبولہ باعجہ قوسی اوزوندہ کاش مطبعہ سنہ مراجعت اولہ - در سعادت ایچون برسلانی (۱۵۰) والی ایلانی (۸۰) غروشد - طشرہ ایچون یوفیشا بہ پوستہ اجرتی ضم اولنور - برنسخہ سی (۴۰) پارہ یہ دو

حضرت قبودانی باب سرعسکری بہ کیدوب مامورین و امرا
وضا بطان مشار الیہ حضرت تلی تی تبریک ایلشدر

توجیہات

بغداد والہی دولتو احد توفیق پاشا حضرت تلی تی تبریک انصہ الیہ
ایالت مذکورہ والہی سرعسکر سابق نامق پاشا حضرت تلی تی
شہرامینی سعادتلو احد افندی انصہ الیہ امانت من بورہ عطوفتو
حسین بک افندی حضرت تلی تی

ادرنہ والہی دولتو ابھتلو محمد پاشا حضرت تلی تی تبریک قبودانی
وزرای عظام قبودانی لڑدن و مجلس صحیحہ اعضا سندن سعادتاو
شا کر افندی بہ

ذات شوکتہات حضرت تاجدار جند کون اوچہ ترسانہ
عامرہ بیککاتہ کتورلمش اولان اوج ایبارلی محمود بہ قالیون
ہما یوتی بکن پنجشنبہ کونی تشریف یوزوب ہر بھلری
سیر و تماشا یوزورد قدن و مذکور قالیونہ بولنان عسا کر حضرت
شاہانہ طرفندن بحر بہ اصولی اوز رہ طوب وسارہ تعلیمی اجرا
قلند قد نصکرہ عودت مکارم منقبت حضرت شہر باری
وقوعہ ولش و تشریف و عودت شاہانہ دہ طو بلر اندا ختبہ
رسم سلام اجرا قلمشدر

ذات ملائکسات حضرت بادشاہینک بکن کون کاغذ منادہ
اعش اولد قلمی نشانہ قوللا نیلان قفکک قرہ بنا اولد یعنی
روزنل دو قسطنطو پلدہ کورامی اوزرینہ بکن نومر و مزہ
اول صورتہ بیان اولغش ایسہ دہ یوم مذکورہ ذات عالی حضرت
تاجدارینک استہمال یوزوش اولد یعنی نقہ کلر ثابت وضع

حوادثِ داخلہ

ہستند جلیل سرعسکری تبدلنہ داریہ صغیرہ ہیرای صدور اولان
خط ہمہ ایون شوکتہ قرون حضرت پادشاہینک صورت
منقبہ سیدر

روز بدعا لیسیرم

سرعسکر نامق پاشانک بوکرہ انصہ الیہ وقوعہ لد بغدن
فطانت و رونی وادور سرعسکر بہ بہ وقوفی جھتہ
سرعسکر لک خدمت معنہ سسی مجلس خزانہ رئیس
محمد شدی پاشا بہ توجیہ اولغش و عودتہ قدر سرعسکر لک
قائمقا ملغش و حسب ازوم قبودانی خدمتہ علاوہ
طوب خانہ عامرہ مز مشیر لکیزہ حریدہ نظارتک
مسلم اولان دایت و اہل بیتہ مابین مشیری محمد علی پاشا بہ
احالہ سی زد مزہ بالندیب کند و سی جلب ایلہ ماموری
باجرا اولنہ رقی باب عالیہ کوندرلمش اولمسیلہ اعلان کیفیتہ
مبادرت ایلہ سن رین اعمال حضرت تلی تی تبریک
موفق پیورہ امینی فی ۲۴ ربیع الاول سنہ ۱۲۷۸

اشبوغزہ خط شریف مابین ہما یون باش کاہی عطوفتو
حق بک افندی حضرت تلی تی تودیمہ دونکی جعہ ابرامی کونی
ساعت بدی رادہ زندہ باب عالی بہ بالورود و کلای فغام و مامورین
عظام حضرت ایلہ سارلری حاضر اولد قلمی حالہ کال تعظیم ایلہ
فتح و قرائت ولش و باب عالیہ اشبوغزہ جاردن صکرہ ذات والای

۰۰۷۵۰ ایوبده دوکجه لرحله سنده نصف حصه منزل محمدافا
محلونندن

اعلان

ادرنه قیوسی چاده سی اوزرنده یشل طلومه اتصالنده اوست
قانه ایکی اوطله و بر دیوانخانه و الت قانه و اوطله و مطبخ و کیلار
و کورلک و حوی و مشکلات سارته بی حاوی خانه صابلیق
اولدیغندن اشتراک سنده طالب اولان ذوات فاتح جوارنده یولک
قره مانده نعلیند الحاج علی اغا خانه سنده ساکن مکتب ثواب
شاکردانندن ارکریلی مصطفی راغب افندی سؤال ایللری
و بازارلیغی دخی انکله اوله جفی

باب هما یونن صفوق چشمه یه کیدن جاده اوزرنده ایاصوفیه
جامع شریفنک عمارت قیوسی قارشو سنده سلا مقلده درت
اوطله و براخور و عرب لقی و چشمه و حرمه ده بش اوطله و حمام
و جامکان و مطبخ و جاری ماء لذیذی اولان خانه بالائی ایللی و باخود
برسنه لکی ایجاره و برله جک اولدیغندن طالب اولنلرک محله سی
مختار یله قارشو سنده کی خانه دن سؤال ایللری

طو پخانه جوارنده صالی بازار جاده سی اوزرنده بشو زراعتدن
منجا اوزر باب عرصه درونده برعدد قیو و کار کیرمجن اولدیغی حالده
صابلیق اولمغه استک ایدن ذوات صالی پارای محله سی امای
افندی دن سؤال ایللری

(مسکوکاتک درعیله چدرایچی)

پاره	غروش								
یوزلک بچسده	۱۸۰	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
انکملرک برامسی	۱۹۷	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
یکری فراتسلق	۱۵۵	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
بول (روسبه التونی)	۱۵۸	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
قرامیجه	۰۹۳	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
قاریون	۰۳۰	۱۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
خزیننه تحویلی (یوزلک)	۰۷۵	۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
قونسلوبده	۰۶۶	۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ایچمه باشی	۶۸۵	۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰

اجرا و قرار مزاد اوزرینه حصه داروسا رطه و زایده جک
طالبلرینه اعاله سی ایفا اولنه جغندن کیفیت طالک
معلومی اولتی و ذکر اولنان کونلده محل مزبورده بولتی اوزره
اعلان اولندی

قیمت
غروش

۰۲۵۰۰ قوجه مصطفی پاشاده یوغورتچی سوغا غنده ربع حصه
منزل ارا نیک محلونندن

۰۱۲۵۰ صماینه ده میراخور محله سنده ربع حصه عرصه
کرا یوننت میغال محلونندن

۰۲۵۰۰ سلطان احمد قرینده فیروزاغا محله سنده ایکی باب منزلک
نصف حصه لری سلیمان افندی محلونندن

۰۴۵۰۰ خواجه پاشاده الوان زاده محله سنده اوج ربع حصه
منزل بچجوا نلر کچمده بی عثمان اغا محلونندن

۰۱۵۰۰ قبان دققی قرینده خواجه خیرالدین محله سنده ربع
حصه منزل شریذجی اسماعیل محلونندن

۰۲۲۵۰ جبه علی قرینده کل جامعی محله سنده اوج ربع حصه
عرصه حاجی سلیمان محلونندن

۰۳۰۰۰ افسر ایده بقله لی کال محله سنده نصف حصه منزل
مصطفی اغا محلونندن

۰۰۲۵۰ ایوبده دوکجه جیلر محله سنده نصف حصه منزل
شیخ الحاج ابراهیم افندی محلونندن

۰۱۰۰۰ ایاصوفیه محله سنده نصف حصه منزل مصرف
کبسه داری اسبق حاجی حسین افندی محلونندن

۰۱۲۰۰ ایوبده شیده جی محله سنده براب منزل یکری حصه
اعتبار یله بی حصه سی سلیم و محمد و مصطفی محلونلارندن

۰۲۵۰۰ افسر ایده غربا حسین اغا محله سنده نصف حصه منزل
براب ابراهیم محلونندن

۰۳۷۵۰ ایاصوفیه صغیر محله سنده تاغلام براب منزلک نصف
حصه سی محلیجی محمد علی محلونندن

۰۱۵۰۰ خواجه پاشا قرینده الوان زاده محله سنده ربع حصه منزل
بچجوسی خدیجه محلونلارندن

۰۱۰۰۰۰ مرا جخانه قرینده حیدر خانه محله سنده نصف حصه
منزل امینه زکیه محلونندن

۰۲۰۰۰ التی مرمر قرینده الحاج یغور محله سنده براب منزلک
سکر حصه اعتبار یله بش حصه سی عایشه محلونندن

۱۲۵۰۰ خرقه شریف جوارنده مسیح محله سنده نصف حصه
منزل خدیجه محلونندن

تجارت الحوال

نجدی الاولی پنجمینہ

۱۱

سنہ ۱۲۷۸
۱۰۵

اشبوغز تہ داخلہ و خارجہ ہر دو لوحوادث الیہ فنون و صنایعہ داہر مباحثی شامل اولہرق ایک کونڈہ کرکہ بازار وصال و پنجمینہ
کونڈہ جیقار - آہوہ وایق استندیک حائدہ استابوادیہ باغچہ قبوسی اوڑوندہ کاٹن مطبوعہ سنہ مراجعت اولنہ - درسعادت ایچون
ریالائی (۱۰۰) وائی ایلئی (۸۰) غریبشدر - طشرہ ایچون یوڈیثانہ یوسہ اجرتی ضم اولنور - برنسخدسی (۴۰) پارہ ۵

حوادث داخلہ

توجیہات

دوہوہ صیغہ فاطمہ سلطان حضرت تارنک کتخدائی خدمت
علیہ زوقہ بی دیوان ہماون سعادت لورائف افندی
حضرت نلریشہ

صرہ ہماون اماخی سرہ امینی اسبق عزتو محمد بکہ

اسہام جدیدہ صندیغی ادارہ سی میری عزتو راشد افندی بہ
رتبہ نائبہ صنف نائبی

مجلس الاعمالکات دارہ سی سرخینہ لکی خنقادن رفعتو لیلیب
افندی بہ

کشتخانہ قائم مقامی قرہ حصار صاحب قائم مقامی سابق عزتو
بہا بک افندی بہ

ماردین قائم مقامی کشتخانہ قائم مقامی سابق عزتو علی بکہ

قرہ سی منصرفی قہو کتخدائی عزتو حاجی ابراہیم اغایہ

قسطون منصرفی قہو کتخدائی عزتو لواجد بکہ

سابق وین والہسی دولتو سعید پاشا حضرت تلی کوستخچہ دن
اوسہ تیانو پایسی واپوز زندن اوچہ بفرنام واپورہ راکا صال
کرتی علی الصباح درہ مادہ مواصلت ایلمشدر

کلہ جک شہر نیسانک ایچندہ ندری تدرایش اولان اورا
نقدیدہ نک تقلید قبول ایتمہ جک صورتہ کاغذ لیک اعلا
ایدر لسی ختمندہ سک زن باشی عزتو عبد الفتاح افندی
بوکون حرکت ایلمہ جک اولان یوسہ واپوریشہ راکا پارہ ۵
عزیت ایتمک اوزرہ درسعادتن حرکت ایلمشدر

بکن بازار ایرتسی کوئی چیقان زورنال دوقہ طسطنو باک
یار بشتہ کورہ پارسدہ بولتان امورین دولت علیہ نک کاغذ سنہ
فرانسدہ دولتی خارجہ نظری اصلا تلوموسیو طرول جتاہلری
طرندن رضیافت ویرایش واشبو ضیافتہ بولتان ذوات دولتلو
عظرتو محمد رشیدی پاشا و دولتلو ولی پاشا حضرت امینہ
آشریفائی خارجہ سعادتو کامل بک حضرت تلی و سمارت سبہ
سرکاجی عزتو علی بک افندی دن ماعدا فرانسدہ دولتی طرندن
درسعادت سفیری زین تلان موسیو مارکی د ووتیہ جتاہلری
موسیو بورکنی حاندر بولمشدر

ایتالیدواتی طرندن تبریک جلوس ہماون ختمندہ درسعادتہ
طش ارلان جیزال لاروقہ جتاہلری مکنی جتاہلری عودت ایتمک اوزرہ
بکن بازار ایرتسی کرتی لاجل الوداع مابین ہماون ملوکانہ جانب
عالیہ سنہ عزتو ملہ حضرت درہ عالی نشور حضرت خلا فہاہی
مثول شرفہ نائل اولش و جیزال مشارالہ سی قلعة ساطانیہ
قدرتو رنگ اوزرہ تخصیص ارلان رسانہ عامرہ واپوزندہ
ارمینام واپوزہ مابون دریک جتاہلری جتاہلری کوی درسعادتہ
حرکت ایلمشدر

اسبق بغداد والہسی دولتو صطفی پاشا حاجہ سرتلی
درسعادتہ عودت ایتمک اوزرہ بکن ایک بکری برنجی کوی
سیواسدن حرکت ایتمش ارلان تلی محلندن النان اخبارندہ

اعلان

سابه شوکوابه حضرت شاهانه ده فسخانه عامر مداونه دنيو
اعلافس اعماليه جارشوده فسخي و بوشجي دکالرينک بهضبلنده
فدوخت ايند برلمکده اولد يعني مثلو بودفسه فسخانه عامر
طرفندن محمود باشاجارشونده مخصوصاً بر دکان کساد اولنه دن
برنجي اونوز و ايگنجي بکري بين و اوچنجي بکري و درنجي
اون بش غروش فيثات ايله غابت نفيس و مطبوع اولق او زن
دکان مذکور دن دوت نوع فس ايله بنه فسخانه عامر ده اعمال
ايند بريلان اعلا قايجه و سجاد لرو بوندن ممول قبشلي
بيون صارغيلري و قايجه يوشانلرو عادي چوقه زدن فرورخت
اولتقمده اولد يعني و بونلرک فيثات موضوعه لري امثالک نظر
صورت هر نيته بولنديني جهتهله کيفيت معلوم اولق ايچون
اعلان ابتدا رفلندي

بوندن اون ايبي کون مقدم عربي العبارة اوچيک غروش سان
برقطعه سند ضايع اولمش اولد بوندن هر کيم بولمش ايسه
بهمجه قبوسنده کان ترجسان احوال مطبوعه سنه تسليم ايلديکي
انده کندوسنه اکرام اولد جنی اعلان اولنور

فلاطه ده خرابجي سسوقاننده بکري اوچ و بکري بش نومر ورلنده
بولن بر بريته متصل ايکي باب سفاز لرو صاقلق اوزره النني داره
معرفتيه مزايده سي اجرا اولتقمده ايدو کندن اسنک ايدنلرک
دائرة مذکوره طرفندن استفسار انطاري لازم کله جکي

(مسکوکاتک درعليه جه رايجي)

پاره غروش						
پوزلک اتون	۲۰	۰	۰	۰	۰	۱۹۷
انکلر لسيراسي	۲۰	۰	۰	۰	۰	۲۱۵
بکري فرانقلق	۰۰	۰	۰	۰	۰	۱۷۲
پول (روسيه التوني)	۲۰	۰	۰	۰	۰	۱۷۵
قراجه	۳۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۰
قاربون	۰۵	۰	۰	۰	۰	۰۳۳
خزينه تحويلي (پوزلک)	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰۸۹
قونولسيده	۱۰	۰	۰	۰	۰	۰۷۱
اجسه باشي (پکده)	۰۰	۰	۰	۰	۰	۰۸۰

و نور بنده کينک سکسان يک و برسل ستر يک دنجي بخش يک فرافق
اولوب مرخص طاقه تخصیص اولمش اولان معاشاتک
الک جوشي سکسان يک والک ازی اونوز يک فرانق و سفارت
سرکابار يک معاشلري ايسه يک دريوز دن بش يک فرانقه قدر
اوله رق بونلردن هر يري دريوز دن يک فرانقه قدر ضم معاشلري
خصوصنه مظهر اوله بيلور و قونسلوس کروهند دنجي بکري
طقوزي مصلح کسزار اولد يعني حالد و قصوري شهيد و
وقايجلاره و باش ترجان و ترجان وسا نره دن عبارت اولوب
باش قونسلوسلرک معاشلري اون سکزي سکسن النمش يک فرانقه قدر
اولد يعني ويک سکزيوز النمش ايکي سنه ميلاده سنده دولت
مشار اله سات ايراده صرفي دفتر بنده سفرا طالعک کافه سنه
معاش اوله رق و برلمکده اولان مبالغه جمعا الن مايون ايکوز
بکري ايکيک سکزيوز فرانقه بالغ اولمش ايدوکی لواند هرالد نام
ضرتنه ده کورامشدر

حاج باناه اشنا بولان ذواتن بريسي شمدي به قدر يصدق درونته
وضع ايله استعمال اولتقمده اولان قوش توبه بدل نيالتدن برنسنه نك
استعماله حصر انکار اتمش اولسبله نره اقدام و تفهيشي اوله رق
داليه سسودا چيکنک درکدر کد نصکره بر بنه ظه و رايدين طوبک
بهمينه قوش توبی کي بوشاق و بصيدي اولد يعني لیدی النجر به
کشف و تحقيق النمش اولسبله تقدیر و تحصيلي حقد ه ز و نال
دوقه سطنو بنده مندرج اولان بند منظور و اولمشدر

فرانسه ده کائن مون پايه نام محله بولان کور معدنک بر طرفي
بقعه اوچه رق ايجده قالمش اولان عمله لک استخلاصی ضمنده
محلی مأموري طرفندن اقدام و غيرت اولتقمده ايدوکی طقسان سکزي
نومر و سديه جبه سان ترجسان احوالده حکايه قنقلار اعلان
اولتقمدي بکره النان نوللست نام غزنه نك اخاده سسنه کوره
معدن مزور در و ننده قبا نوپ تلف اولمش اولان کساندن
بکري بري ميا و برديني حيا خارجه چيقارلسدر غزنه مذکور نك
من بنده واقع اولان حکايه و روايه کوره قرن سابقده بنه بوقرله دن
اوله رق صدورک طاقه سيبه لير نام محله واقع بر معدنک
همي اوزر بنه بر طاقه عمله بکري برکرن قدر در و ننده قالمش
اوزاد قلري ومدار تعیشلري اولور معدن صوبندن بشقه برشقه
مالک اوله مدقبري حانده مؤخر اجداله سي بردن حيا ظه ره
چيقارلمش ايدوکه ميني مسالف الذکر مون پايه نام معدنه
تلف اولمش اولان کساندن برينک حيا بولشمي هر تقدیر شان
استغراب برمايه ايسده مسبق الامثال خصوصاً نندن ايدوکی
دوج و تصریح اولمشدر

تجارتِ احوال

پنجادی الاول بازار

۱۴

سنة ۱۲۷۸
نومرو ۱۰۶

اشبوغزته داخلیه و نظارجه هر دلو حوادث ایله قنون و صنایعه دارمباحی شامل اوله رقی ایکی کونده برکه بازار وصالی و پنجشنبه کونلری جیقار - آتوم اولیق استیلدیکی حالدده استا - ولده باغچه قوسلی اوزرنده کاش مطبوعه سنه مراجعت اولنه - در سعادت ایچون برسلانی (۱۵۰) والی ایلغی (۸۰) غروشدن - طشره ایچون بوقیشانه پوسته اجرتی ضم اولنور - برنسخه سی (۴۰) پاره به در

اوزره در عاید به کلکده اولان فرانسه دولت فوجیه سی سفیری اصالتسلو مارکی دی موتیه جتا بلری استیصال ایچون کچن چهارشنبه کونی ایثا لیا جزالی دلار و قه جتا بلری قلعده سلطانیه به ایصال ایچون تخصیص یوریلان ازمیر نام واپور هما یوننه راکدا عزیمت اتمش وجعه کونی دخی سفیر مشاور الیه ایله استانه به عودت و مواسلت ایلشدن

اسبق بغداد والیسی دولتمو مصطفی پاشا حضرت نرله اوچ روز قدر یوللی در وننده اولد یغی حالدده عمر پاشا نام واپور طراز وندن بوکون در سعادت ککشدن

واسطه تجارت نام واپور همات حوله سیله قلبی اسکله سنه کنگ اوزره پاتنته سنی الماش اولد یغی خبر ورنشدن

صون باری نام واپور یکی پنجشنبه کونی ترسانه عامره استبدال نفرانندن بد یوز الی نفرایله طریزونه تحریک جدرخ عزیمت ایتندن

آلرافقه ماه تشرین اولک یکریمی سکرنجی کرنی ذات والای سرعسکری ایلدولتلولوی پاشا حضرت نلری قومین نام شهرده خشتلوفرانسه امپراطوری و امپراطور پچوسی حضرت ایلده برکده طعمام اتمش اولدقلری و بعدده ماره شال رندون جتا بلری طرفندن تعین اولان بر میرالای ایلده مشار الیه سرعسکر پاشا حضرت نلری اوراده واقع انبیه حریمه کانه سنی سیر و تماشای الماش اولد یغی قوربه دوربان نام غزنه ک پارسیده بولان قورسپوندانی طرفندن بازمش ایدوکی غزنه مذکورده کوراشدور

حوادث داخلیه

نوجبهات

مضبیطه مشیر لکی اناتول اردوی همایون مشیری سابق دولتو عبد الکرم پاشا حضرت نلریته

مجلس والاعضایه علاه تلغراف مدبر لکی سعادتو رضا بک افندی حضرت نلریته

طونوی قائم مقام لکی طولجی متصرفی سابق سعادتو لو حسن تحسین پاشایه

طولجی متصرف لکی رتبه اول صنتف نایبسی ایلده کوستجه قائم مقامی سابق سلیمان بک افندی به

شام شریف محاسبه جبلی عزتو عبد النافع افندی به

سنه قائم مقام لکی زجه اوطنه می خفا سندن عزتو واحد نجیب بک افندی به

کوستجه قائم مقام لکی طولجی مال باش کابی سابق رشدی افندی به

چتر خفان اغالغی باب عالی امکدار رندن عزت اغا به احواله و نوجبه بیورلشدور

همایون ترجانی سعادتو عارف بک افندی امثال و اصول

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

بوکره انکله ده شو برنیس نام محله ششخانه کو عظیم و جسيم منزل طوپلری حقند و قوعبولش اولان تحارب رسیده ! نتایج مطلوبه بی نتیج اوله ما مشدر شوبله که اشبو تجربه دن اصل امر ادرام اسطرون تمیها اولنقه بولان ششخانه او طوپلریله قرانه ده ایجاد اولنش اولان دیگر ششخانه لو طوپلریله بربرله عیار و مقایسه می مانده سی اولدیغدن (لانتاسر) نام طوپلری یوز فرق بدی دفعه اولمش اولدیغی حالده الی بدی دفعه سند نصرکه تدریجی تدریجی فشکی ارتلش ایکن نماینده قدر مقاومت ایتش ایسه ده بالکنر طویل برسانده واقع اولان بعضی مرتبه مثلاً کلامن غیری برصدی تبینا مشدر (اسقوط) نام طوپلری اوجیز اولان دفعه ایلهری دله سنده اولان محذورند ناشی نهایت جاتلامش و (هاندن) نام طوپلری دخی قالدلیکی یوزیکس ایتی احمد نصرکه پانلا مشدر و (جفر) نام طوپلری یوز بدی کره ایلهری رق برسماتی ظهور ایتامش و (بریتن) نام طوپلری اوجیز کره ایلهری رق مشتهای تجربه به واصل اولمش ایسه ده ششخانه لری خیالجه یوزلشد و (ارمسطرون) نام طوپلری دخی قرق انقی ائمه چانلا دینی مثلوفر اسمز ششخانه سیدخی قرق ایکی احمد نصرکه اسماعل دن قائمدر برموال محرر میدان امنکانه چکلمش اولان طوپلری یوز چاینده اولوب اگرچه یونلردن هیچ بریسی بوجه مطلوب شایان تحسین کورنما کندو کی محارب زنده استعماله الیق بولنما مقصده ایسه زده اشبو تحارب و امتحانلر واسطه سیله یونلرک ایلروده اربابی طرفلردن خبر کاله ایصال اولنه جتی و یونلرک سیله یونلرک جابی ارمسطرون طوپلریلرک برأ و بحرأ عدم استعمالی حقند ماموری طرفلردن وقوعبولش اولان نتیجهاک محقق اوابی احتمال اوله جتی انده پلنداس بلزنام غزتمک لوندوده ده بولنان قورسوندانی طرفلردن یازلمش ایدوکی روزنال دوقه طنطنو بلده کورلش ر

انکله ده ارم استرون نام ذاتک بوکره ایجاد ایتش اولدیغی طوپلری صورت استعمالده اولان محارب می مقایسه مقالان نام برانکلیز غزته سی شو وجهله بیان ایدر که اولاشبو طوپلری یکبارده اولایوب ویدالی اولدیغسندن بربری متعاقب انداخت اولدیغی حالده دروننده وقوعبوله جتی شدت حرارتدن ویدالرک بکرینه اولان مناسب وارتباطه خال کله رک هر برارجه بر درجه تبسط قائمه جضدن بارونک غازی درون طوپلریه نمایله حفظ اوله میوب ضایع اوله جتی و همسان بکری ائمن صکره استعمالدن فالوب یونک دانه سی دخی اغراضلقه حاصل اولور ایسه ده برطوپلری قرقه غازقه و ایدره سی هر قدر زنده اولور ایسه اولسرن متعاقباً اند فجه بحر بجه ایشه باره میرق شایان اعتبار اولده میرق جتی و ثاباً اشبو

طوپلری قائمه محلی غازی شدت مانا جده سندن چیکدن معمول ایسه قیریلوب دوکمه تجوردن ایسه شیشه جکی والاصل هر قتی معدندن اولور ایسه اولسون طیانقی احتالی اولیه جتی جهته یونک تجربه سی خشنده انکله ترسانه نظارتی طرفلردن رسیده اوزدینه قوتلدیغی وموی الیه ارمسطرون وسائر حضوری لازم کلامن حاضر بولندیغی حالده ابتدای تجربه ده مذکور طوپلری قائمه محله طوقوز کورنمدا اوله رق بیه حال دکنش برلمی لازم کلامن و بوسره سائر جنس الی یونک منزل طوپلریلر بریسی تجربه به قزنده قده الی ائمن صکره قائمه محله قنادر اولدیغی کوریلوب اشبو الی اتم دخی معل طوپلری عساکر یونک بری طرفلره سکره دقیقه طرفلره اجرا اولمش و یونک اوزرینه مذکور طوپلری بکره از اجرای تجربه سیله قبول اولوب اولیه جغه برقمه و برله جکدر

(اعلان)

مکتوبی صدر عالی خلفا سندن الیاس افندیگ فند قابله جاده اوزرنده کاش سکره اوطه حرم و اوج اوطه سلاطی و اوج حیوان اور اخور و اوج کیلار و مطبخ و صوخر شیشه و بره مقدار بجه سی اولان شاه صلیقی اولوب استک ایدن اولور ایسه اهورن ذیات الیه و برله جکی و اندی موی الی ائمن سوان الی ائمری فرانسه سکره اوکرتک اسسنا نر خواجه سز کندو کندو به اوقوبه یونک و قولایلقه خاطرده فالوب تحسینده دخی سهولت اوابی اوزره وهی تحفه سی کی منظوم اوله رق استعمال اولنان لغتلی شامل بولنان و سهولتله تلفظ اوابی ایچون لغتلی اوزره بر قاج رفعلات وضعیه مقدمه سنده اصول تعریف قلمش اولان مفتاح لسان نامیه باب عالی مترجم ثانیسی عزتو خالص افندیگ تألیف کرده سی اولان منظومه اوزر غر و ش فیثات الیه انچه قوسونک اوسند ده ترجان احوال مطبعه سنده صانلقه سنده بولندیغی

اعلان اولنور

(سکوکات در علیه جیه راجی)

پاره	غروش	یوزلک	اترون
۱۹۶	۱۵	۰	۰
۲۱۴	۱۵	۰	۰
۱۷۰	۲۵	۰	۰
۱۷۳	۳۵	۰	۰
۱۰۰	۱۵	۰	۰
۰۳۳	۰۰	۰	۰
۰۸۹	۰۰	۰	۰
۰۷۱	۰۰	۰	۰
۷۹۰	۰۰	۰	۰

تجارت الحاکم

جادی الاولی صالی
۱۶

شماره
۱۰۷
۱۳۷۸

اشیو غزیه داخلیه و خارجیه هر دو حوادث ابله فزون و صنایع دایره مباحی شامل اوله رقی ایکی کونده برکزه بازار وصال و بنجینه کونلری جیقار - آونایق اسنلده یکی حالده استانبولده باغچه قیوسی اوزونده کائن مطبوعه سته مراجهت اولند - درسمادت ایچون برسلانی (۱۵۰) والئی ایللی (۸۰) غروشدور - طشره ایچون یویشانه یوسته اجرتی منم اولنور - برنسخدسی (۴۰) پاره یه در

بحارث داخلیه

(بعضی محملره تعین بیورلش اولان نائب افندیلر)

ایرادیلی محمد عادی افندی	نواصی برغه
مناسرت مفتیش زاده مدرستدن احمد افندی	الاصونیه
اکبر یلی مصطفی عزت افندی	یک بازار یوسته یه
الاشهرلی محمد امین افندی	بیغاد بیجه
قره احصار شرقیلی ابوبکر صدق افندی	پروادی یه
شهری محمد شا کر افندی	بالقعه

مطابوب و ملترم اولان خصوصاً ک المقتلسی بولند یی و سلاتیک وانیسی دولتاو باشا حضرت نلری طرفتدن واقع اولان اقدام و همت اهلای مرقومه جانتندن دخی ارازا اولسان انار غیرت و حجت طوغریمی شایسته تقدیر و تحسین بر کثبت اید و کی درکار بولمیش اولغله اعلان کیفیه شتاب و سرعت لازمه دن کورنشدور

قریم مهاجرلندن و کتله اهلایسندن کرامتیی قضا سته سوق واعزام قیلان یوزدرت خله نفوسک انتخاب اولسان اراضی خایله ده اسکانلری ایچون اهلای قضا طرفندن اوج حددا قریه یه خانه ل انسانه مباحرت اولند یی محملدن انفا اولمیش و اهلای مرقومه نک بوبلده و قریه کلان غیرت و حجت نلری طوغریسی شایان تقدیر و تحسین کورنیش اولغله اعلان کیفیه ابتدار اولنشدور

ودین جانتندسه اسکان ابتدرلمک اوزره سوق واعزام اولمیش اولان خواجه مرسی افندی طایقندن ایکی یوز ایکی نفر سکه ره راسته لری اولان قریه طوره قضا سندن هر ورلده مناسب محل تهیمین اولندرق بر کجه اجرای مسافرتلرله برابرا کرانلریچون ویراش اولان یوز یکریمی قیدتان عزیز و یکریمی قیه کوشت و کذلک یکریمی وقیه اوز و ازاق ساره انانی مدر قضا بشار اناطرفندن اعطا و بلقعه قضا سته قدر رکوبلرینه مقتضی الی اوج حدد عرب به ورق سکرز رأس مکاری اجورانی دخی قضا مذکور اهلایسی جانتندن بر خدمت مقهره اولقی اوزره آسویه و ایضا ایله بانلرینه مقدار وافی ضبطیه ترفیق اولده رقی بلقعه حسن اعزام قیلند قمری محملدن اشعار اولمیش و بدیرمومی الیه اهلای مرقومه نک بوبلده و قریه کلان خد نلری طوغریسی شایان تقدیر و تحسین مواددن اولغله اعلانیه ابتدار اولنشدور

سلطنت سیده نک طهران سفیری سعادتلو حیدر افندی طهران سفارتنه وقوع مایه ووریلرینه دأر شها متلو شاه حضرت تارید اولان اعتماد نامه ایله جلوس میامین مانوس جناب جهانداری حقنده اولان اوراق ریم الاراک بکریمی بشنجی کونی رسماً تقدیم ایلش اولد یی و شاه ششار ایل حضرت نلری جانتندن دخی تبریک چلرس همایون ضمیمه امرای دولندن رحیم خاتک درسماده کتک اوزره فوق العاده سفیراً مور و تعیین قلنه رقی یکین ریم الاخرک اون ایکنجی کون طهران دن حرکت ایلش اید و کوز و زغال دو قسط تطینو بلده مرقدر

تسهیلات معاملات ناس ایچون مقد مجده طشره ره کورندرلش اولان قوائم تقدیه بدلندن اوناون بش کون طرفنده سلاتیکدن ایکی یک بشیور کبسه لک تقدیر ارسال اولمیش و بوبله منافع رعومیه بی موجب اولان بر کیفیتک حصن حصولی دولته

اولان کسند کدوستی علاج و رسیه چکدر فقط رسما چای
یا جزای دکانی بولغان بخارده ویره یه چکدر

یذنی ماده بلاد اجنه ده تحه یان فن قباله ایش اولان قباله
مالک محروسه فن مذکوری اجرا ایده چک اولور ایه اوچنی
ماده به تطبیق اولنه چکدر انحق رخصنا مه ایچون بالک
یوزغوش ویره چکدر یوزغوش طشر زده ایه لک ایدن قادیس
دخی ایشنی ماده ده بیان ایلان قضا مه توفیق حرکت ایتکه مجبور
اوله چکدر

سکرنی ماده قباله قادیس مکته و دیگر ایه لک ایشلرندن برنی
قوللا می ورجم مادرده چو رجوی چو برمی و دیجه دیت لان
مه وری جاودار کبی قوی تاثیر ادویه استعمال و ترتیب ایلانی
هر حالده ممنوعدر

فصل ثانی

مواد موقت

ظفر نی ماده اولان کتب طیه شاهانه ده اوفیه دوسانه
دیو قبول اولان کسنت لرا اجرای صنعت طبایه نایا سابقا سر اطبی
سلطانی و یا خود مکتب طیه نظری بولان ذواتک برندن یذرینه
رخصه تاه ویریش بولان لرا اجرای طبایه نایا کتب طیه شاهانه دن
خسته خانه لرد و طشر زده حکیمک مأمور بیله استخدام اولان
اولان کسنت لری زده بولان رخصه نایا لری مکتب طیه
شاهانه به قید ایدیره رنا اجرای طبایه مأمون اوله چکدر

اوفیه دوسانه دوقور لقی درجه سنه واره میوب درجه نایده
اجرای طبایه مقدر اوله رق صحتیه خدمت ایتکه مأمون
اول لرد

اونی ماده ایشو اوج مرتبه ده بولان اطبا و جراحین و وچک
عملیات جراحی ایده میده چکدر

اون برنی ماده کوچک جراحی لک بر شعبه سنی اجرا به مقام
نظارندن رخصت نامه اعضا اولان و یا خود اردوی هما یوزغوش
جراحی مأمور بیله استخدام اولان لرا کوچک جراحی اجرا سنه
مأمون اوله چکدر فقط مکتب طیه شاهانه به کرب بکندن بردها
قید اولنه چکدر

فصل ثالث

مواد جزائی

اون ایشنی ماده کرک تبعه دولت علیه دن و کرک تبعه اجنه دن
هر کیم اولور ایه اولسون برنی و ایشنی ماده لک خلا دنه
حرکت ایدر ایه ای مجیده ایشلرندن یدی میده ایشلرندن قدر

جزای نقدی اخذ بیله مجازات اولنه چکدر و اگر بیکمارینه
وقوع بولور ایه ویره چکی جزای نقدی ایشی قات اوله جفتدن
بشقه ایشی ایدن ایشی ایه قدر حبس اولنه چکدر

اون اوچنی ماده اونچی در دخی ویشنی و ایشنی ماده لک
خلا دنه حرکت ایدن لرا مجیده ایشلرندن ایش مجیده ایشلرندن قدر
جزای نقدی اخذ بیله مجازات اولنه چکدر
اون در دخی ماده سکرنی اونچی راون برنی ماده لک حکیمه
توفیق حرکت ایتا نلردن اوج مجیده ایشلرندن قدر جزای نقدی
ایده چکدر

فصل رابع

نظم انفا مات

اون ایشنی ماده ایشو نظا نامه لک نشر و اعلانی نار بختدن
اعتبارا مقتضای اوج ماه هر ورنده در علیه ده و برسته مر ورنده
طشر لده اجازت نامه ل حکیم بولان بر لده قو یا دستور العمل
طویه چکدر و اجازت نامه ل حکیم بولان بر لده دخی حکیم لک
و ارسال ایه بولان نامه لک سر یه هر برده اجرای احکامه
مکتب طیه نظارتی مأموردر

اون ایشنی ماده در سعادته مکتب طیه شاهانه به قید
اولان بولان جیع اطبا ک بر دفتر اسامی و بعد ایشو رخصته لرا ایه
نشر و اعلان اولنه رق مجموع اجزای دکا لری بر رخصت ایشو ارسال
و توزیع اولنه چکدر

اون یذنی ماده برسته خلا دنه مکتب طیه شاهانه به قید
اولان دوقور لک اسامی سنه ختامنده دوقور دفترینه دنم
و علاوه اولنه چکدر و بر دوقورک هنوز مکتب طیه شاهانه به
قید اولنه چکی مجلس طیه طرفندن با لجه اسبجی ایشلر بیله بکدر

(مکمل کات در علیه جراحی)

پاره غروش	یوزک اتون	انکمر لیراسی	بکری فراقلسق	بول (روسبه اتون)	قرا میجه	قار یون	خزیننه تحویلی (یوزک)	قونسولیده	اجسه باشی (یکده)
۱۹۴	۳۰	۳۰	۱۵	۳۵	۲۵	۳۵	۱۵	۱۰	۷۹۳

تجارت الحالك

سنة
نومرو
۱۰۸ ۱۲۷۸

جادی الاولی پنجمین
۱۸

اشبوغزته داخلیه و خارجیه هر دو حوادث ایلہ فزون و صناعه دائرہ مباحثی شامل اوله رقی ایکی کونده برکزه بازار وصال و پنجمینہ کونلری چقار - آمو اولوق استاندیکی حالدہ استانبولده باغچه قوسیی اوزونده کاش مطبعه سنه مراجعت اولند - در سعادت ایچون بریلانی (۱۴۰) واتی ایلنی (۸۰) غره شد - طشره ایچون بوفیثاته پوسته اجرتی ضم اولنور - برنسخه سی (۴۰) یاره په در

اجلقله له دائره اطاعه امتثال ایلک اوزره بولسندینی زورنال
دوقسطونو بلده محرردر

رادرس جزیره سندده واقع ایسالیان کی طائفه لریند بریسی
آوه کیدوب عودینده شهره داخل اولدینی انشاده برکاتک
اوکندده دیکلمکده ایکن اونه دنبر و بوکو و کلکده اولان برقاطر
بغایت شدتله کندوستنه چاروبوب اوموزنده اولان تفک
طراوا اولدینی حالدہ بره دوشه زک بالامش و مذکور قاطر صاحبک
قوانی بارملش اولمغه در عقب چاب اولنان جراح واسطه سبیلہ
میعوج مرقومه باقلین و یاره سنک یک ضرر اولدینی تبین
ایتش ایلده مبعروج مرقوم مؤخر اکنده یلدیکی پرازانود
سلاحجی په مراجعتله یاره سنی باقدیره رقی ازیدیندن نهایت
سبب موتی اولمش اولدینی و جزیره مرقومه قائم مقامی سعادتلو
عصابتک طرفندن واقع اولان تدبیرات اوزرینه بعد مادرین
شهرده سلاح طاشیق منع و یساع اولسندینی زورنال
دوقسطونو بلده کورلمشدر

تبریزده قولرا علتک ظهورله اهلایه خسارات خطیبه ابراک
ایلدیکی و وجوه تمکنتک کافه سی بو بوزدن، آوی و مکانلری
ترک اتمکده بولند قلمری و شیخ الاسلامک قولرا دن طویلوب
وفات ایلش اولمبله در سعادته مقیم تبریز اولرک مضمین حزن
واسف اوله جقلمی حوادثی بکنلده خلوشوع بولمش ایلده
بوکره بخلصدن المن اخباره نظراً بوندن ایکی ماه مقیم قولرا
اماره لری اهلاییدن بعضی بکنلده مشاهده اولوب یغندن واقع اولان
خوفه مینی اغنیان دن بعضی برفاق کون قدر شهر مزبور دن
مناوقت ایتش اولسند قلمری صحیح ایدوکی و فقط مدت مزبوره
ختماند بین الاهالی امتدت کابه واقع اولوب حتی شهساملو
ایران شاهی حضر نلرینک محمد و ملری ازربانچان قائم مقامیه
و کلا و اغنیانک کافه سنی الحاله هنده تبریزده بولسند قلمردن

حوادث داخلیه

فرانسه دولتی طرفندن در سعادت سفیری تمین قناتن ماری دی موتیه
جنابلری دونکی چهارشنبه کونی ساتتاتی قرارلنده هابین همایون
حضرت شهراری جانب عالیسته عزیزله خارجیه نقلیارت
جیلله سی و کالشنده بولنان عضو فتو محمد جیلل یک اندیدی
حضرتلریله زجان دیوان همایون سعادتلو عارف یک اندیدی حاضر
اولد قلمری حالدہ اعتماد نامه سنی تقدیم ایتشدر

پروسه جانیندن توار دایدن اوراق حوادث شالریشه نظراً کشیش
طاشنده واقع اورداندره جسم بر حریق ظهور ایلده رک بدی سکر
کون قدر کسب امتداد ایتش و کیند کجه شهره باقلا شقده
بولمش ایلده له الحمد روز کارک دکشمیلله اهلایه شهر حقنده
در کار اولان مضرتی بشقه طرفه عطف اولمش اولدینی و بونک
برباران رحمت دوشمده کیده اوکی الله میه جنی اکلشلمشدر
جسر عتبتک بکنده محرق اولمش اولان محلمری بوکره مجسدا
یاد بریلوب ختامه رسیده اولمش اولدیندن فینده کشانوانه جنی
سویلمسکده در

یکلمره بهمن فرانسه غزله یک امش اولد قلمری حوادث
غیر صحیح به مینی قوه طاعنه واقع اولان محار باطن طویلابی
برطانی ارا جیف بازه شلرایسده الکسکره و قوعلولان تحقیقاتلرینک
اجالی شولرکه که عصات کرا را مغلوبیت و برشایته دوچار
اولمقدن ناشی کرتارفتور و مأیوسیت بولند قلمری و سمرنا اکرم
دولتور اقلو عمر باشا حضر نلری ایلده بونلری تعقیب ایلده یهوده
عسکر تلتقی مجری انجبوب یانکرمحا صره ایلده اشبوغزته و عصاتی

أرى وشيخو حنك يابسه من أوليبي كلاله
 طقساني ابي ابيده وتشدن عارض اريان دكر برخته فلك
 حضرتك وفاني ابيه قسوا دن اوليو ب كندوسك
 طخت عروبه لك درجه مطاوبه ونايدني وشيخ الاسلام

تاریخ: ۱۳۸۵/۰۵/۰۵

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

100

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي

انگاره دولتک حیدر آباد نام المند بولان برلو نظام عساکر نیک دولت مشارالیه اند سستاه مخصوص اولان (ذی اوردر اودی استار) نام رتبه معتبره سنی قبوله اصول دینه لری جواز و برآمدنک اولدینی انکلیش من نام زونالک محمل مز بوده بولان قورسپو ندانی طرفدن بازش ایسه ده درایت و شجاعت ذاتیه سی سایه سنده اختراقبانه ضیا باش اوله جتی و امثال و اقراننک عرق خطه وارزونسی تحریک ایده جگ بولنه نشان امتیازک عدم قبوله ادیان موجوده دن هیچ برینک مساع کوسره میده جکی اظهار من الشمسدر

کله جگ سته لوند ده کشادی مصمم اولان اکسوز سینیوی سیر و تاشا یلک اوزره حشمت و پروسیا قرايه قرا لیکه حضرتانک محل من بوزره عزت ایده چکری زور نالدرده یازمشدر

فرانسه دولت فحیه سنک بترسور غده بولان سفیری دوق دوموته بلاونک بو کونلرده پارسه عودتی مأمون بولند بختن خلقک سولیتنه کوره سفیر مشارالیهک زوجه ریتنه عارض اولن اولان مزاج سنی کند و سنک پتکرار پتر سبور غده عودتیه مانع اوله یله جکی روسیه زور نالدرده یازمشدر

روسیه زاد کاندن بعضیری یتیم یکدن یوزیکه قدر سرف تغییر اولن اسیره مالک اولد قاری وارسته کلفه تعریف و بیان ایسه ده قونت شرمه شیف نام زاکاندن بر سنک یوزیکری یلک کوله سنی اولدینی حالده بولندن بعضی لری میلیونلره مالک کساندن بولند قاری امور غریبه دندر موی ایسه قونت شرمه یلک ابراد سنیو سی آلتی ملیون اکیونرالی فرانقه باله اولدینی و هر بر کوله کدر صاحبیه سنوی و برکوله رق اوب رو بولندن اوبیش رو بولنه قدر و رمکده اولد بختدن بونلک اصحابی سایر ابراد زین بشقه بالکیز بوزدن درت ملیونه یقین واردا نه مالک اولد قاری لندی الحساب تبیین ایتکده در حال بوک الیوم

روسیه طبر اغشده بولان اسمرائلک عبد دی یکری اوج ملیونی متجاز اولد بختن هر برینه الی فرانق برما تقد بر او نور ایسه حریتلری ایجاب ایلد بکی حالده اصحابه ابراث ایده جگ شمر ۲۸۷۵۰۰۰۰۰ فرانقه باله اولدینی و بونک کشتنسی دخی بوزده بشدن حساب اولنده رق مطالع اولدینی تقدیده روسیه پراکان ملتک بوزدن ضایع ایده چکری ابراد سنیو بر ملیون فرانقه رسیده اوله جتی بوکره زونال دوق طنطنو بلده بسط و جان اولمشدر

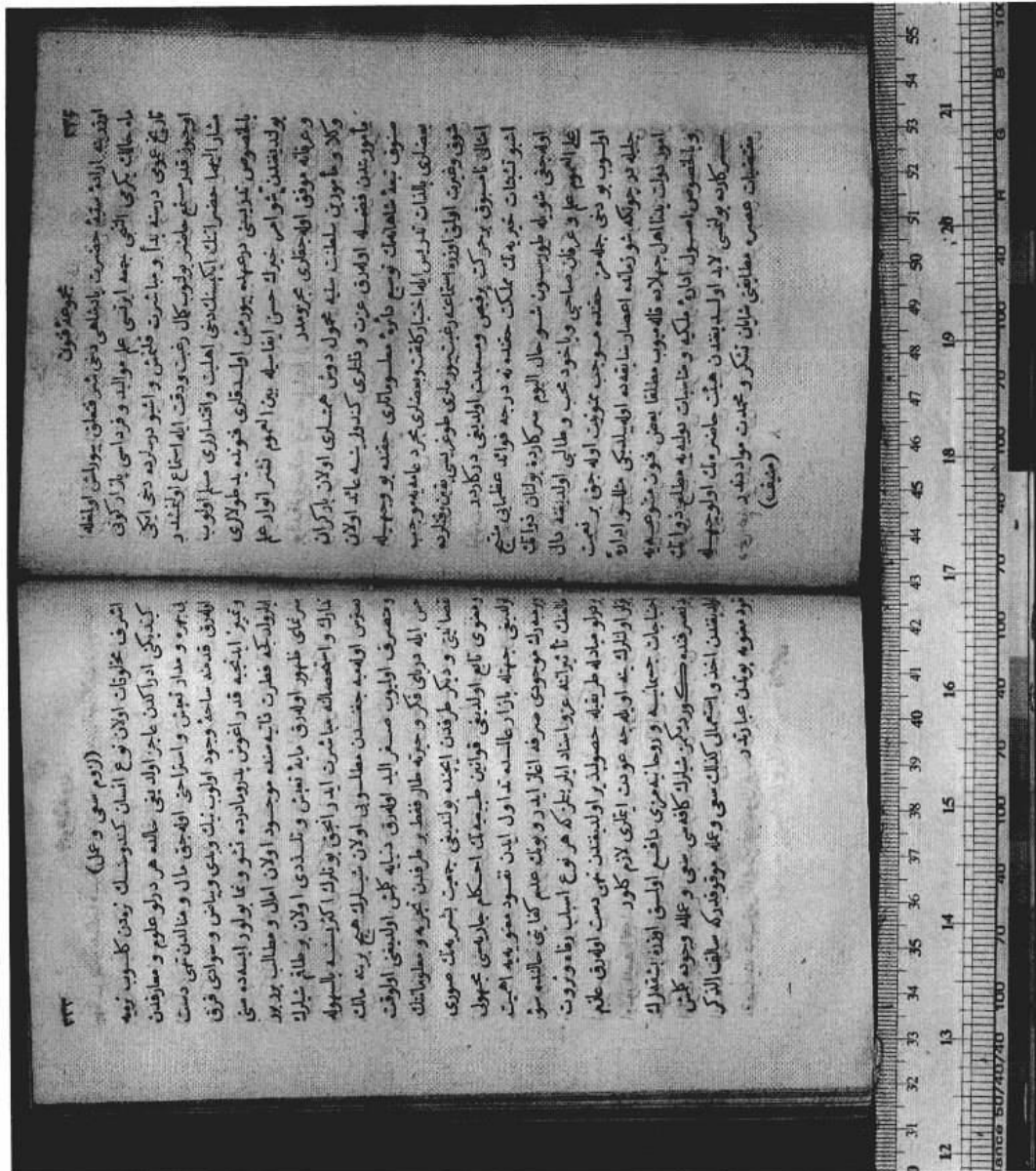
فرانسه ده لال معدنلر ده وقوع بولان فلاکتد ز طولانی کچنلرده بعضی تفصیلات و برلشیدی بوکادار مؤخر الان حواشه نظراً معدن مذکور صو یصدیقی زمان دروینده یوز کشتیدن متجاوز جمله بولندینی حالده اوب درت کوندن کره اناردن حیاً استخلاص

اولسان اوج نقرعه مدت مذکوره ظرفیده چکیش اولد قاری رنج و مشقتی تفصیلاً نقل و حکایه ایش اولد قاریندن اعلا نه مبادرت اولندی

شویه کاه اول امرده صولک مطباعتدن نفسلری وقایه یلک اوزره یوکسک برزه صعود واردا نه قعودا بختسار ایسه ده سیل کیدرک کسب ترقی و ارتقا ع ایلد بکی بولند دخی ایکی اوج دفعه برلری دکشدر مش و تحمیل لرینه کوره بوجال درت بش ساعت قدر مبتدا و لشی ایسه ده مبالغه دن کایه اولوق احتیاج درکار بولمشدر زرا اوشانه مر قوملر درت بختی درجه دن زباده هوانک تحت مزاجه سنده بولنیش اولملریدن عذرلنده وقت بغایت آخر کدران ایتکده بولندینی آشکارا اولوب حتی درون معدنه حصوله کشش اولان اصوات شدد بده ایله قول قاری طولوب یکد بکرک سنی ایشیده من درجه به کشتلدر الحاصل برلشدن کوره بولنرا چاقوبال بختلریدن پروانام بریسی ریحله فاده نک جام اغا جتی اکل ایتکده تعین ایده کلد بکی معلومی اولد بختدن بوکا امتیاز کشتوسی دخی معدنک ارتقا عنده بولن چوریش جام کوک لری طو یلویوب کرک کشتوسی و کرک ارقدا شلری اتییه رک و صوصه دقاری زمان قوضه برینه چیرمد لرله معدن صوبی الو بایچه رک امر ادا و قات ایشلر و بر فاج کرند نصکره مدار تعیشلری اولان جام اغا جتی دخی دو کسد یکسندن چیزه بارجه لر به بر مشین قوشاق بیوب دفع دغدغه جوع اغشدر حال بوک درون معدنه برودت هوا درجه نه بایه ده اولد بختدن بونک تخمین ضمنده دخی ممکن اولدینی قدر برینه یقین و وصل بولننی اعتبار ایدمشلر در الحاصل برکون بونلک بولندینی محله یقین ایشلکده ارلان بعضی عهده نک هارزه لری صدامنی استماع الیش اولد قاریندن در حال جان قصور تاران یوقی صدای رقت تمانی برون و موی نام عله ره استماع ایلد کلدن ورطه هلاکدن یوتقرب ایله تخلیص کر بان ایلدکاری قور به دور باده مسطور در

(مسکوکاتک در علیله جه رایجی)

پاره	پوزلک	انگله	بکر	بول	فرامیجه	قار بون	خزیند تحویلی	قونسولیده	اچسه باشی
۱۹۴	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۲۱۲	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۶۹	۱۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۷۲	۳۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۰۹۹	۲۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۰۳۲	۵۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۰۸۷	۲۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۰۷۰	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۷۹۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰

۳۳۵
 طبعی بر قیودان قدر مستند متع اولمن چونکه اسمای ربی
 میده واقع اولارک مستندی بلک قوه بدیه الیه حصولی اولوب
 اکتفی میده واقع اولارک مستندی ایسه قوای بدیه و عقلیاتی
 استعماله حاصل اولدولندن بولارک بالطبع اولولندن زیاده نالمده
 بلای اقتضا ایدر
 بیه علیه فراخ نال و زمام حال استحصالی اولدولنده بولارک کسک و رشه
 و ستمه انیس و عینوار و حال ضرورت و احتیاجده معین فاد اولوی
 اولان سی و عللریان قدر و قیوتی اوز مستغنی مستطریک اصلاحیه
 زیاده متع ایلمک چالشی اوز سی قدری قدره حواله غلغلل یوخسه
 نه بایلمدن و بلشود استادن بولکوردن بولله یالام دهرک نعل العیا
 لایوب اختراعات جلیله صرف افکار اتر ایسه غری اولدقیقه
 کیمه کونز چالسه باا و استادن زیاده متع الیه جسی الظیر
 بن الشمد
 اندوا عطا جیت بیره کن اعضا و افرادنی یکدیگرینه ربط ایدر
 و ماسبت قوه تحدی و بوجیهل مدیت و معسوریک توسع
 اوز قیسی مسلم اولدولندن بولک مشر و عینی وارلیک کاکو کیک
 مدله مقولتی درکاره
 لایک طرفنی مؤدی اولان تجارت نعل العیوم مشرور اولدینی مظلوم
 یلک خلافتده وقوعه کلان هر نوع کار و کسب نامشروع و بوجیه
 ارجال بر بولک نقلیه الدینی ارجندن استناد ادوب بوجیهل یولک
 طایفان دخی ایلی ککوزله یکدن طرفین متع و مستند اولون
 قهر رسائی صرف ایدیک ایامدن طولانی صحن مرتبه امک
 صرف ایله دخی سارقان شو متع دیگریک مضرتیه خصوصیه
 لن اولسه اولکسی حلال و اکیبسی حرامدر

۳۳۶
 جموده قیود
 جیت بیره کن اشرافی بینه جریان ایدن معلان نادره ست
 صورت ایضا الطاق اولان دروسم مسکرات الیه اجرا اولور ایسه
 چیتکه ایشور قیود معویه الیه نسویه قیود بیه علیه کیدیک کیسه
 اقتدای قیود معویدن عی اولدینی سالد حوا نیک تحصیل
 و تشارکده مدرس اولمن مرکز و قیوله امک صرفیه قرانیش اولان
 قیود و املاک مالک اوله
 ایدیک کرک حایج ضروری و کرک غیر ضروری مرکز استحصالی مرتبه
 نوع نی ادمه لایم اولان (سعی و عمل) اولوب یوخسه عمر و زیاده
 و عظم و غایی ایستکری مسکوکات جاریه مکار چونکه مسکوکات مجرد
 سعی و عمل قیودله قرانیش بر سر بیه بیت اولدولندن خرج اولوب
 بند کیمه استحصالی حاصله سعی و عمل محتاج اولدینی و بیه
 علیه افراد بیره سعی و عمل زمام و اسایش حال استحصالی مکن
 اوله جیه جسی قیودی مسلطه قدر اکتسوز و قرانسه ده باموشک
 قلشانی ناشی ایلمدن ناشی اولان یوقدر یک علیه کن دویار اولد قری
 حال قهر و سندان بولیه صلی حسیله اویتم دلال اولوب علیه
 مکرر و کثیف باکران سنان ستمه اعتکاب حیوانات طرفدن
 شعی بیه قدر و قیودان معلان کیمه کیمه طایفه مکار اولدولنده
 ایلمدن سعی و عمل دخی هر قدر طایفه فصل و کیمه قیودا اجرا
 اولور ایسه اعتکاب مناصد و آمال اوقدر صورتله حصولی بر اولور
 طایفه کیمه کیمه کیمه طایفه و ایشور قیود و ایشور احتیاجه مظهر
 اولوب بولارک دخی امر قدر سعی حاصل اقتدا و بعضی لازمندن
 ایضا قیود جیتکه اوز مالیه بیه قیود و بوجیهل بوجیهل مظلوم
 مقصدیه مدرس اولمن نیسوز بر حال بر ساعی قیود و بوجیهل
 طایفه

۳۳۷
 سرکن عوی عثمانی
 بر حال موی به شوقش اشو حال واسطه به هر کی دانه
 وسع و اقتضای خان کوربان معشای اموره موقی اولدی هم
 کسکندوی نالی مرام اولسوز و همه نو و سله به جی تو طریقه
 خدمت ایما لیدر

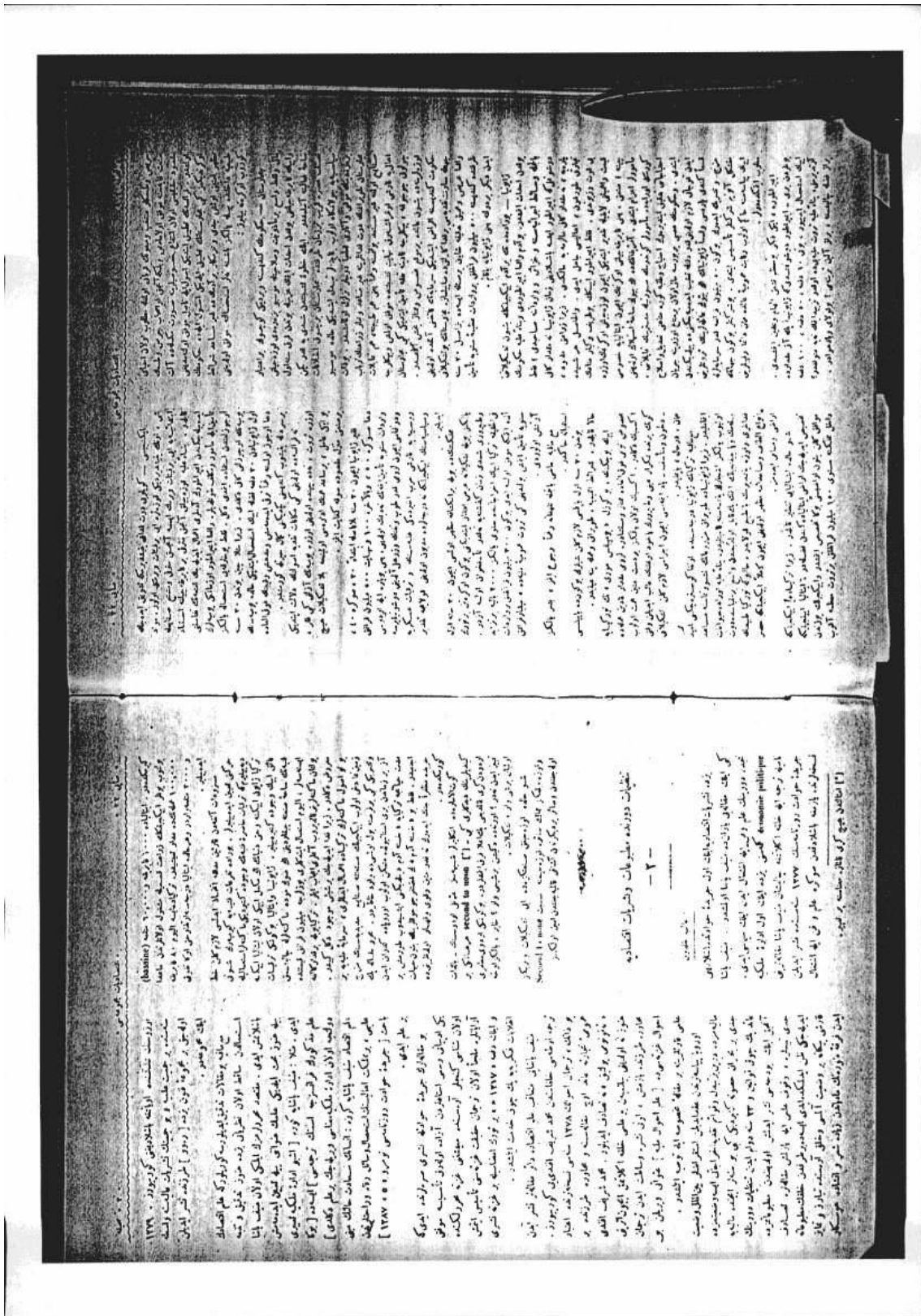
(محمد شریف)
 موزیم قوم و طایع

(سرکن عوی عثمانی)

نالی عروسه شاعانه هر دلسو حرف و صنایک ترقی و توسعی
 مقصد عالیه اشو یک یکی یوز بن ملور سلسلی به و معشای
 شری غرضه شصه و مصروفات داخله به مخصوص
 درمدا تده بر سرکی کشادته اراده اسامعاده حضرت شری
 ملکی و شرف صدور بیور یوب یوب حتی حصولی خیمه اندادی
 ارم کسلان تدا یوک تذکر و اجرایی حالا اموره عالی نظری دولتی
 مسطی پاشا حضرت یوک راستی تخلفه بر قوسورین صوده
 حواله اولش و اشو قوسورین طرفدن اولیاده قله اتان تعلیم
 السرایه عالی و لام عظام و مصرفین کرام و نامر قابل یایم
 کورنیش ایسی مجرد نظر مشا الیه حضرت یوک ارم و طوره لری
 افاق شکل ایمن بر قومیان یکس چاهی الاشر اولنه سلطان
 اید جاج مشرقی بی شکله واقع اده مداند اختیای جیم
 و ملک بر جاجو الشاسه مبشر و وقت غایت طایفی جهیم

مجموعه شوق

الحاصل السالك حرق جسی اله کجسی مراد الهی اقتضای
 اولیادین هیچ و بخشک بلا عذر شری محمد سالاجی و کتوبی
 یهود اصاحه اولیات الیه سار و کتوبیه قرآن شری اله نبش
 الهی بیاز اید جسی طایر حویج ضرور به سندن مدون اولیان
 مولک استعصای چون لام کسلان کلف و زجندن اراض و یو
 و خطا عظمایک مشر و عددن نفسی مجرم الهی دخی اصول
 مدینه روال کسور لمر زو انسان اصلحاستن و لیدنی جیم
 بشر یک سار اولادی درسته مدینه آن جوق بیخ اولوب یوک
 او در جده وصول اید معطی و لکه لای و لک سنی و صریه
 حصه کلایک کن یوکا مقابل کرک کدو سده و کرک ماصر سده
 کوزه توسیع و اوشه مدینه خدمت ایلیک مشرف ذمت قوت و بو جهیم
 حواج نیز ضروره تحصیل امر نه دیوار اله جی کلف و شتاک
 ترقی مدنی و معصومیه وسیله اول جی یوک یوک یوک اشکاف
 الهی معضای و طایف استعصای
 یلین مستحق اولادی اولزه بر یوک اشکاف ساری اولدی خدمه
 حجت حقیقه سی و راج یوق یلین اید بو ایشده مشر و ل جی
 اطل اختلال اشو قیلدن اولدی ایچده و لیدنی یوک عالمه
 مدینه یقین زده ظهور اولان افعال و سلال کتوبیه طایف استعصای
 حواله ملویات اولدی به حل و صدق اوله مر سده مشرقی اصحاب
 عاک الیه خدمه الیه اید و یوک طایفه اولان معصومین
 و یوک مشر و لری متصرف او بر صکک ایاک استر اید و یوک
 موقی بالک استمداد خداداد الیه کسک الیه یوک مجر و طریقه
 ایلیا یقین کور اولان قوی معصومین کتوبیه حصه لک یوک

تصویر افکار

۱۲۷۸

۱۴ (پنجشنبه) ۱۸ خرداد ۱۳۵۷ (مهرت) ۱۱۴

هفته‌ای دهم استانبول، طبع و نشر اولور - غرضنامه‌ی جدید به کائدر - معارف و امور خبریه اعلانی بمانا با صلور - ریالی ۱۶۰ آتی آتی ۸۰ اوج آتی ۴۰ برنسخه‌ی ۱ - بوسته اجرتک بریالی ۲۴ آتی آتی ۱۲ اوج آتی ۶ غروشد.

حوادث خلیفه

پای نت

اورو باجه (اقتصادی پولیتیک) دتلان علم اموال ملیه به دارنقوم و قایع مرتجی مجد شریف افندی مکتب ملکیه ده درس ویرمکده اولدیندن فن مذکور متعلق ترتیب ایلدی کانی جزو جزو باصدیرمقدم در.

یوفن نروت عومیه ک اسباب حصول و صرفندن بحث ایدر - وسائط معوربت ملک و دولت و علل ظهور فقر و مسکنت داخل دائرة تدقی اولدیندن استطلاعی هرکس و خصوصیه مأمور بنده فوادی موجب اولدی اربانک معلومدر.

اهل فقه کوره کرک فردک و کرک جمعیتک ترقی و کمال پولسی نروت نایه و قوه مالیه سنک نراینده موقوف اولدیندن هر حالده بولک حصوله و بلکه حصولندن صکره بقا و استمرار بنده مدار اوله حق قوانین طبعیه یکتوب آکا توفیق حرکت اولنسی درجه وجوده در.

چونکه دیاده سبب هر چه برشی اولدی بی و علوم و فنون متداوله کافه بی شوقانین طبعیه ک کشف و توضیح آلت اولدیندن اعلایه طلب اولانلر منافی مستلزم اولدی بی پی پیدر که انسان پوی و امیصل ایل قوت و کنشنی آرزو و عمری اولدقه جالسله زور و عقل ایل پایه بی جفی برایشی آرزو قترقه بک سهولته فوعدن قله کتورد.

ملا قوه القتر جفی وجوده کنورن قوانین طبعیه و قته کشف اولنمیش اولسیدی تفرافک فواید مشهوره بی فصل حاصل اولوردی.

نروت اطلاق اولان اساس سعادت و معوربت دخی دولو درلو اصول و قوانین تحسند - اوله رقی بین الناس تفر ایده کلدیندن بویله بازلان مولفالت مطالعه سی وصول مطلبه باعث اوله جفده اشباه یوقدر.

جناب مضطبه دن وارد اولان علم و غیره خلاصه سیدر قوم قزو جوارنده مصلی محله سنک یکجیبی معناد اوزره نصف ایلده کرر ایکن بر یوغوردی دکانلک کیکنی قیره رقی دروننه بر سارق کیردیکنی مشاهد ایلدینکده اولدینی محله توقف ایله سارق مر قومک ایجرویه کبروب کیکنی بنه هیئت اصلیه سی اوزره قبادقندن صکره دکاک بانسه کلدک و تحسند لک آره برندن نه پایه جفی اکلانی ایچون سکوره ده رل سارق مر قومک دکان دروننده بولان چکجه بی قیروب ایچنده کی اچیه بی آلدینی کورمن و در حال صویه سی قیره اورسی اوزر بنه یوغوردی جیلرک اوسته سی اوانوب قیوی آجش و یکجی خرمیزی ایچورده کورم کندن یوغوردی به « حاج آوقداشکر و ایچکرده ایچی کسه واریدر » دیو صور دینده دکاک دروننده بولان اوله رینه کیره رک « اشته درت کندن بشقه کسه یوقدر » دیمش و واقعا اولده دخی درت بنای اولوب حالسوک جله سننده آدم باقمده اولدینی و مر قوم یوغوردی اوسته سی کندینک آجفده فالدینی کوردیکی کی « یونصل شیدر زدرت کنی ایکن شیدی بی اولدق » دیو صحر طلمش اولدیندن اول وقت مر قوم یکجی یتاغک برندن یورغانی فالدیورق سارق مر قوم میده جیقلوب آلدینی آقیه لی سارق اولانلار صدده بولمش ایسه ده فویشن جیقلور قری کی انکاره مجالی فالدوب اقرار ایتمش اولنمه اصولی وجهله بازورنال باب مضطبه ارسال اولنجه جفی سرده خرمیزدن اسمی

İste tebliğat-ı lâzime icrâsı tezekkür kılındı ise de ol bâbda emr ü ferman Hazret-i
Menleht'ül-emr'indir. 15 Şevval (1) 280 ve 11 Mart (1) 280 (= 24 Mart 1863)

Yusuf Kâmil (Paşa)
(Mühür)

Esseyd
Mahmud Edhem
(Mühür)

Abdurrahman (Paşa)
(Mühür)

Mehmed
Tâhir Şerif
(Mühür)

Mecdi
(Mühür)

Ârif Efendi
Bulunamadı

Âli Paşa
Bulunamadı

Ahmed Nâzım
(Mühür)

Aristaki Nikola
(Mühür)

Mülkiye Târihi için önemli bir olay olan bu karar'ın da aslı aşağıdadır:

ÖZET

Osmanlı Devletinde mevcut klasik iktisadi yapılanmada meydana gelen aksamalar ve bu aksamalara geleneksel yöntemlerle kalıcı çözümler üretilmemesini takiben, 19. Yüzyılda tercüme odaları ve sefarethaneler aracılığıyla Batılı düşünceye kapı açılması ile modern iktisadi teoriler Osmanlı düşünsel hayatına giriş yapmıştır.

Çeviri eserler ile bu bilim Osmanlı önde gelen düşünce insanları arasında yayılırken, Babiâli Tercüme Odasında edindiği birikim ile Mekteb-i Mülkiye’de verdiği dersleri derleyerek bu bilim alanında makaleler yayınlayan Mehmed Şerif Efendi, Mekteb-i Mülkiye ders notlarından oluşturduğu “*İlm-i Emvâl-i Milliyye*” adlı kitabı ile Osmanlı Modern İktisat literatürüne ilk telif eseri kazandırmıştır.

Mehmed Şerif Efendi, dönemin mecmuaları olan *Tercüman-ı Ahvâl* ve *Mecmû‘a-i Fünûn*’da yayınlamış olduğu makalelerde, iktisat biliminin adlandırılmasından Banka çeşitlerine, iktisatta kredi kavramından sanayi ve ziraatten hangisine ağırlık verilmesi gerektiğine ve iktisatta emek kavramına kadar çeşitli temel iktisadi konular ile ilgili görüşlerini ayrıntılı olarak açıklamıştır. Bu makaleleri dönemin yaygın mecmualarında yayımlamış olması, toplumun bu alanda bilgi edinmesine önemli bir katkısı olduğunun göstergesidir.

ABSTRACT

Following the malfunctionsthat occured in Ottoman Empire’s classical economic structure, and not finding permanent solutions for this malfunctions with traditional methods, modern economic theories has entered by chambers of translation and new embassies in Ottoman intellectual life in 19th century.

While this new science was expanding among Ottoman intellectual atmosphere, Mehmed Şerif Efendi published articles based on his practice at Babiali Chamber of Translation and his lectures in Mekteb-i Mülkiye. He also published his book named “*İlm-i Emvâl-i Milliyye*” which he compiled from his lecture notes in Mekteb-i Mülkiye and can be called the first originalbook in Ottoman modern economics literature.

Mehmed Şerif Efendi has detailed his views on several basic economical topics like naming the science of economics, tipe of banks, concept of credit in economics, which of industry or agriculture must be concentrated on and concept of labour in economics, in the articles which published in journals named *Tercüman-ı Ahvâland Mecmû‘a-iFünûn*.He contributed raising consciousness of public about economics with publishing his articles in common journals of that term.